

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

Dieninės studijų formos
V kurso tarptautinės teisės
studijų atšakos studentės
Tomos Stašaitytės

MAGISTRO DARBAS

INDIVIDUALIOS PETICIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS
TARPTAUTINĖJE TEISĖJE

Vadovas: doc. dr. Danutė Jočienė

Recenzentas: asist. Vygantė Milašiūtė

Vilnius
2007

Turinys

Turinys.....	2
Ižanga.....	3
1. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas.....	7
1.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra, taikoma JT Žmogaus teisių komitete.....	9
1.2 JT Žmogaus teisių komitetui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai	11
2. Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas	17
2.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra, taikoma JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitete	18
2.2 JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai	20
3. Jungtinių Tautų Komitetas prieš kankinimus	28
3.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra JT Komitete prieš kankinimus.....	29
3.2 JT Komitetui prieš kankinimus teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai	31
4. Europos Tarybos Europos Žmogaus Teisių Teismas	39
4.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra ET Europos Žmogaus Teisių Teisme	41
4.2 ET Europos Žmogaus Teisių Teismui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai	44
5. Europos Tarybos Europos socialinių teisių komitetas.....	61
5.1 ET Europos socialinių teisių komitetui teikiamiems kolektyviniams skundams keliami reikalavimai. Jų palyginimas su reikalavimais, keliamais individualioms peticijoms	62
Išvados	70
Literatūros sąrašas	76
Santrauka	85
Summary.....	87

Ižanga

Stebint šiuolaikinius tarptautinius santykius, sunku nepastebėti, kad tarptautinės organizacijos tampa vis aktyvesnėmis tarptautinių santykių dalyvėmis. Tarptautinių organizacijų kūrimąsi, kompetencijos plėtimą, struktūros tobulinimą skatina valstybių poreikis ir būtinybė plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą.

Antrojo pasaulinio karo baisumų sukrestas pasaulis dairėsi kuo efektyvesnių priemonių, kurios apsaugotų nuo panašių katastrofų pasikartojimo ir siekė sukurti pagrindus žmogaus teisių ir laisvių apsaugai¹. Antrasis pasaulinis karas buvo tarsi riba, nes būtent nuo tada pradėta intensyviau ieškoti priemonių, kurios leistų kuo efektyviau įtvirtinti ir garantuoti žmogaus teises, jas ginti ir puoselėti tarptautiniu lygmeniu. Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje individo padėtis iš esmės pasikeitė – tarptautinė teisė jau tiesiogiai įtvirtina individo teises, laisves ir pareigas, pripažįsta individams baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus taikai, žmoniškumui ir karinius nusikaltimus. Buvo sukurtos institucijos, kurioms individai gali pateikti tarptautinius ieškinius prieš valstybes². Tai paskatino individualių peticijų instituto atsiradimą tarptautinėje teisėje, kuris reiškia, kad individas turi teisę apskusti valstybę (atitinkamų jos valstybinių institucijų ar pareigūnų, veikiančių valstybės vardu) tam tikriems tarptautiniams organams, kurie turi teisę nagrinėti tokias individualias peticijas.

Paprastai individualios peticijos samprata siejama su asmenų teise kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą, kai valstybė dalyvė, manomai, pažeidė 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją³. Peticijos teisę taip pat galima įvardinti kaip žmogaus teisių apsaugos mechanizmą, sukurtą pagal 1950 m. priimtą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją⁴. Tarptautinėje teisėje peticija suprantama kaip asmens, asmenų grupės arba organizacijos kreipimasis, nukreiptas prieš valstybę, tam tikros tarptautinės konvencijos dalyvę, dėl toje konvencijoje įtvirtintų teisių ir pagrindinių laisvių tariamo pažeidimo.

Šiame magistriniame darbe sieksiu atskleisti tarptautinės individualios peticijos sampratą, esminius bruožus, taip pat nagrinėsiu, kaip tarptautinėje teisėje įgyvendinama individualios peticijos teisė: kokiuose tarptautiniuose sutartiniuose dokumentuose ir kaip ji yra įtvirtinta, detalai nagrinėsiu reikalavimus, kurie keliami individualioms peticijoms, taip pat nurodysiu, kokia procedūra taikoma peticijų padavimui, kokie subjektai ir į kurią tarptautinę instituciją ją gali pateikti, trumpai aptarsiu, kaip tokios peticijos yra nagrinėjamos. Dar vienas ypač svarbus aspektas – tai priimtų sprendimų nagrinėjant individualias peticijos pobūdis, kuris aiškiai parodo bei atskleidžia ir tam tikros individualios peticijos efektyvumo lygį. Taip pat

¹ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 16 p.

² Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 172, 262-263 p.

³ Ten pat, 263 p.

⁴ Kalinauskas G. Peticijos teisės turinys ir forma // Jurisprudencija, 2004, t. 57 (49); 5-15 p.

aptarsiu skirtumus, kurie taikomi individualioms peticijoms, pateikiamoms į skirtingus organus, didelį dėmesį skirsiu klausimo, kaip tokie reikalavimai taikomi peticijas nagrinėjančių institucijų praktikoje, aptarimui. Taip pat bandysiu rasti pagrįstą ir logišką atsakymą į šiuo metu dažnai keliamą klausimą, ar teisinga teigti, jog šiuo metu egzistuoja tendencijos ir siekiama suvienodinti peticijoms keliamus reikalavimus, kad sistema būtų kuo paprastesnė, lengviau pasiekiamą ir priimtinesnė individams.

Individualių peticijų sistemą palyginsiu su kolektyvinių skundų sistema, įsteigta pagal 1995 m. Europos socialinės chartijos papildomą protokolą dėl kolektyvinių skundų sistemos. Mano magistrinio darbo esminis tikslas – kuo išsamiau atsakyti į aukščiau iškeltus klausimus, siekiant kuo detaliau, giliau ir paryškinant skirtumus bei panašumus aptarti šiuo metu tarptautinėje teisėje egzistuojančią individualių skundų sistemą. Pažymėtina ir tai, kad kolektyvinių skundų sistema – tai nauja ir specifinė sistema, be galo svarbi socialinių teisių gynybos požiūriu, kuri duoda realų pagrindą tikėtis, kad socialinės teisės ateityje bus ginamos efektyviau. Magistriniame darbe taip pat aptarsiu, kokie reikalavimai keliami kolektyviniams skundams, kuo jie skiriasi nuo reikalavimų individualioms peticijoms ir kodėl tokie skirtumai egzistuoja.

Savo magistriniame darbe vadovausiuosi lyginamuoju metodu, kuris, mano manymu, labiausiai padės pasiekti iškeltus darbo tikslus ir gauti kuo išsamesnius atsakymus į aptariamus klausimus. Lygindama įvairioms tarptautinėms institucijoms pateikiamas peticijas, galėsiu išsamiai aptarti peticijoms keliamus reikalavimus, išsiaiškinti, kuo jie skiriasi. Pasirinkau dvi pagrindines, efektyviausiai žmogaus teisių apsaugos ir užtikrinimo srityje veikiančias tarptautines organizacijas, kurių rėmuose buvo pirmiausia įtvirtintos ir veikia individualių peticijų sistemos – tai Jungtinės Tautos (toliau – JT) ir Europos Taryba (toliau – ET). Jungtinių Tautų Organizacijos rėmuose žmogaus teisių apsaugos srityje yra įsteigti keturi komitetai, nagrinėjantys individualias peticijas. Šiame darbe norėčiau kalbėti apie tris iš jų – JT Žmogaus teisių komitetą, įsteigtą pagal 1966 m. Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir individualias peticijas nagrinėjantį remiantis 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyviu protokolu dėl peticijos teisės, JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetą, įsteigtą pagal 1965 m. Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, bei JT Komitetą prieš kankinimus, įsteigtą pagal 1984 m. Konvenciją prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį žmogaus orumą elgesį ir baudimą už jį, ir jų nagrinėjamas peticijas, nes tai yra patys seniausi ir efektyviausiai veikiantys Jungtinių Tautų komitetai, realiai padedantys stiprinti ir puoselėjantys žmogaus teisių apsaugą, nagrinėdami individualias peticijas. Be to, pažymėtina ir tai, kad JT Žmogaus teisių komitetas yra vienas efektyviausių Jungtinių Tautų komitetų, nagrinėjančių tokias peticijas. Savo magistriniame darbe neaptarinėsiu JT Diskriminacijos panaikinimo prieš moteris komiteto, įsteigto pagal 1979 m. Konvenciją dėl visų formų

diskriminacijos panaikinimo prieš moteris, veiklos ir jo nagrinėjamų individualių peticijų, remiantis 1999 m. Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo prieš moteris papildomu protokolu, nes tai visiškai nauja institucija, išnagrinėjusi vos kelias bylas ir dar nesukaupusi aiškiai išvystytos praktikos, iš kurios būtų galima padaryti konkrečias ir pagrįstas išvadas dėl šio Komiteto veiklos ir jos efektyvumo.

Regioninės tarptautinės organizacijos - Europos Tarybos, įsteigtos 1949 m., - rėmuose, be abejo, aptarsiu ir didžiausią dėmesį skirsiu individualios peticijos teisės pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją aptarimui, kurią aiškiai išplėtojo 1959 m. įsteigtas Europos Žmogaus Teisių Teismas. Remiantis jo aiškiai suformuota praktika individualių peticijų nagrinėjimo bei priimtinum kriterijų taikymo bei aiškinimo atvejais, magistriniame darbe pateiksiu konkrečių bylų pavyzdžius, kaip tie kriterijai buvo paaiškinti ir panaudoti. Individualių peticijų sistema pagal Europos Žmogaus Teisių Teismą yra viena svarbiausių ir efektyviausių, kuri, beje, individualios peticijos teisę įvedė pirmą kartą tarptautinės teisės istorijoje. Kaip jau minėjau, šiame darbe aptarsiu ir pagal 1995 m. Europos socialinės chartijos papildomą protokolą dėl kolektyvinių skundų sistemos įkurtą kolektyvinių skundų teikimo sistemą. Ši sistema yra svarbi socialinių žmogaus teisių apsaugos požiūriu, kuri padės išsamiau atskleisti jau kolektyvinių peticijų ypatumus.

Siekdama atsakyti į magistriniame darbe iškeltus klausimus, nagrinėsiu tarptautines universalias ir regionines konvencijas, kurių pagrindu įsteigti atitinkami komitetai ir Europos Žmogaus Teisių Teismas, tarptautinių konvencijų papildomus protokolus ir atitinkamų tarptautinių institucijų darbo reglamentus, kiek jie susiję su individualiomis peticijomis ir joms keliamais reikalavimais. Darbe pabandysiu kuo išsamiau aptarti minėtų institucijų išplėtotą praktiką, principus, nes mano nuomone, tai yra patys svarbiausi šaltiniai, galintys suteikti patikimiausią informaciją. Darbe pateiksiu ir atskirų autorių nuomones dėl vienu ar kitu reikalavimų, keliamų peticijoms, priimtumo, taip pat nagrinėsiu skirtingas autorių nuomones dėl pačių institucijų veiklos ir jų efektyvumo. Tokiu būdu sieksiu įvairiapusiškiau pažvelgti į darbe nagrinėjamus klausimus.

Nepaisant visos tarptautinės bendrijos pastangų kuo efektyviau užtikrinti žmogaus teises ir jas ginti, vis dėlto pasitaiko žmogaus teisių pažeidimų. Tai tik pabrėžia, jog valstybės turėtų imtis visų įmanomų priemonių, kad tokia apsauga būtų sustiprinta. Kiekvienos valstybės pareiga yra apsaugoti savo gyventojus⁵, tačiau, kai įkuriamos ir funkcionuoja specialios tarptautinės institucijos žmogaus teisių apsaugos srityje, kurios turi teisę ir priimti valstybių atžvilgiu įpareigojančius sprendimus (nors ir ne visais atvejais), žmogus gali jaustis ramesnis ir saugesnis. Svarbu, kad pats asmuo turėtų tinkamas ir efektyvias tiek nacionalines, tiek tarptautines teises

⁵ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 279 p.

priemonės, kurių pagalba galėtų tinkamai apginti savo teises ir gauti atitinkamą atlyginimą už patirtą žalą. Rašydama magistrinį darbą siekiu, kad mano darbas ir jame iškeltos mintys būtų pritaikomos ir tam tikra prasme naudingos praktikoje.

1. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas

Darbą norėčiau pradėti nuo Jungtinių Tautų Organizacijos – universalios tarptautinės organizacijos, įkurtos 1945 m. spalio 24 d. Jungtinių Tautų Chartijos 1 straipsnis teigia, jog organizacijos pagrindinis tikslas yra taikos ir saugumo palaikymas pasaulyje⁶. JT yra išsikėlusios ne vieną tikslą – tarp jų išskirtinę vietą užima žmogaus teisių apsauga. JT yra pateikusios pasauliui ne vieną dešimtį konvencijų žmogaus teisių srityje. Pagal daugelį šios organizacijos rėmuose priimtų universalių konvencijų yra įsteigti komitetai, prižiūrintys jų nuostatų įgyvendinimą valstybėse dalyvėse. Pirmiausia norėčiau pradėti nuo seniausio iš mano pasirinktų trijų komitetų – JT Žmogaus teisių komiteto, įsteigto pagal 1966 m. Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą, veiklos.

Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai bei masiniai žmogaus teisių pažeidimai paskatino JT Generalinę asamblėją 1948 metais priimti Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, kuri įtvirtino vieningą valstybių narių siekį apsaugoti ir užtikrinti žmogaus teises ir laisves. Nors ir turėdama tik rekomendacinį pobūdį⁷, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija paskatino valstybes imtis priemonių priimti teisiškai įpareigojančius sutartinius dokumentus, kurie įtvirtintų ir gintų žmogaus teises, numatytas pačioje Deklaracijoje. 1966 metais buvo priimtas Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (toliau – Paktas), kuris įtvirtino jo įgyvendinimo mechanizmą⁸. Remiantis Pakto 28 straipsniu, buvo įsteigtas JT Žmogaus teisių komitetas (toliau šioje dalyje – Komitetas). Jo tikslas yra užtikrinti Pakte numatytų politinių ir pilietinių teisių įgyvendinimą. Galima teigti, jog Komitetas atlieka kontrolines JT funkcijas žmogaus teisių srityje. Prie šio Pakto Lietuva prisijungė 1991 m. kovo 12 d. tuometinės Aukščiausiosios Tarybos nutarimu Nr. I-1136⁹. Pagal dabartinius Lietuvos Respublikos įstatymus, toks prisijungimas neapima ratifikavimo sąlygos¹⁰. Todėl galima suprasti, kodėl JT Žmogaus teisių komitetas, kai 1997 m. Lietuva pateikė pirmąjį pranešimą pagal Pakto 40 straipsnį, paprašė patikslinti Pakto teisinį statusą Lietuvos teisės sistemoje. Tačiau pagal 1991 m. galiojusį Lietuvos Respublikos įstatymą dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir remiantis 1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės, kurios dalyvė yra Lietuvos Respublika ir kurios nuostatos turi paprotinę reikšmę, toks

⁶ Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557.

⁷ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 237 p.

⁸ Valstybės žinios, 2002 08 02, Nr. 77-3288.

⁹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės Žinios, 1991, Nr. 9-244.

¹⁰ Jočienė D., Čilinskas K.. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 26-27 p.

prisijungimas buvo tinkamas ir Paktui buvo užtikrinta įstatymo galia¹¹. 2007 m. kovo 13 d. duomenimis 160 valstybių yra Pakto dalyvėmis¹².

Komitetas nėra tarptautinė teisinė institucija, tai tarptautinė institucija, įsteigta tarptautinės sutarties pagrindu, todėl jos išvados nėra privalomos, o yra tik rekomendacinio pobūdžio¹³. *Henry J. Steiner* nuomone, per pirmus veiklos dešimtmečius Komitetas interpretuodamas Pakto ir 1966 m. Pakto fakultatyvaus protokolo nuostatas siekė priartinti savo priimamų išvadų galią prie teisiškai įpareigojančių¹⁴. Tai, kad 1966 m. Pakto fakultatyviame protokole nėra aiškiai pasakyta, jog Komiteto išvados nėra teisiškai privalomos, nereiškia, jog valstybės dalyvės gali laisvai nuspręsti, ar joms vadovautis Komiteto nuomone. Komitetas remiasi Pakto 2 straipsniu, įtvirtinančiu valstybių dalyvių pareigą įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus pagal Paktą, reikalaujamas atsižvelgti į jo išvadas¹⁵.

Nepaisant kai kurių trūkumų, įskaitant Komiteto išvadų galios privalomumo trūkumą, vis tik minėto Pakto ir jo 1966 m. jo fakultatyvinio protokolo sukurtas žmogaus teisių apsaugos mechanizmas universaliu lygiu yra laikomas efektyviausiu¹⁶.

Komitetas veikia vadovaudamasis Pakto procesinėmis nuostatomis, 1966m. Pakto fakultatyviu protokolu ir darbo taisyklėmis.

Kaip jau anksčiau minėjau, Komiteto tikslas yra stebėti ir kontroliuoti, kaip yra įgyvendinamos Pakto nuostatos. JT, įkurdamos Komitetą, siekė, kad jo nariai atstovautų visas pasaulio dalis bei visas pagrindines teises sistemas, o tai lemtų jo moralinį autoritetą¹⁷. Įgyvendindamas pagrindinį savo tikslą, Komitetas atlieka keturias funkcijas: 1) Komitetas tiria valstybių Pakto narių ataskaitas apie Pakto ginamų teisių įgyvendinimą ir apsaugą¹⁸; 2) Komitetas pateikia pastabas ir komentarus, kurie interpretuoja Pakto nuostatas ir padeda valstybėms tiksliau įvykdyti savo įsipareigojimus¹⁹; 3) Komitetas tiria individualius skundus, pateikiamus pagal 1966 m. Pakto fakultatyvų protokolą; 4) Komitetas taip pat gali tirti valstybių Pakto narių pranešimus apie kitos valstybės Pakto narės įsipareigojimų, prisiimtų pagal Paktą, nevykdymą²⁰. Pastarosios dvi funkcijos valstybėms Pakto dalyvėms yra neprivalomos: tarpvalstybinius skundus Komitetas

¹¹ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 138 p.

¹² <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/4.htm>

¹³ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 244 p.

Taip pat, Robertson A. H., Merrills J. G. Human Rights in the World, An Introduction to the Study of the International Protection of Human Rights, 4th ed., Manchester University Press, 1996, 68-69 p.

¹⁴ Henry J. Steiner. Individual Claims in a Massive Violations: What Role for the Human Rights Committee? In: The Future of United Nations Human Rights Treaty Monitoring by Philip Alston. James Crawford Cambridge University Press, 2003, 30 p.

¹⁵ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leidimas. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 28 p.

¹⁶ Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998, 19-21 p.

¹⁷ Pakto 31 str. 2 d.

¹⁸ Ten pat, 40 str., 40 str. 4 d., 41-42,

¹⁹ Ten pat, 40 str. 4 d.

²⁰ Ten pat, 41-42 str.

gali nagrinėti tik tokiu atveju, jeigu abi valstybės dalyvės pripažino tokią Komiteto funkciją, o individualias peticijas prieš valstybę dalyvę Komitetas nagrinėja tik tokiu atveju, jeigu ta valstybė dalyvė ratifikavo 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvų protokolą²¹.

Šio darbo tikslas yra kiek įmanoma išsamiau aptarti individualios peticijos įgyvendinimą tarptautinėje teisėje, todėl toliau norėčiau kalbėti tik apie šį klausimą.

Komiteto teisė nagrinėti individualius skundus yra įtvirtinta 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyviame protokole (toliau – Fakultatyvus protokolas)²² ir Komiteto darbo reglamente²³. 107 valstybės Pakto dalyvės yra ratifikavusios Fakultatyvų protokolą²⁴.

2006 metų pabaigoje buvo užregistruoti 1 505 skundai²⁵. 462 skundai buvo nepriimtini, 219 bylos – nutrauktos, o sprendimai buvo priimti 559 skunduose. Komitetas konstatavo, kad 439 bylose buvo pažeistos žmogaus teisės. 265 peticijos vis dar laukė sprendimo.

1.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra, taikoma JT Žmogaus teisių komitete

Komitetas dirba sesijomis, kurių kiekviena trunka apie tris savaites. Paprastai prieš kiekvieną sesiją Komiteto darbo grupė, kurią sudaro 5 asmenys, surengia savaitės trukmės susitikimą²⁶. Darbo grupės funkcijos išsirutuliojo per daugelį metų. Jos yra išskirtinai susijusios su individualiais skundais pagal Fakultatyvų protokolą²⁷. Darbo grupė susipažįsta su skundais ir gali paprašyti papildomos informacijos, taip pat ji gali spręsti dėl ieškinių priimtimumo. Jei nusprendžia, kad ieškiniai yra iš dalies priimtini arba nepriimtini, tai galutinį sprendimą pateikia Komitetas išklausęs visus argumentus. Kadangi Komitetas dirba sesijomis (nėra nuolatinis organas), jis negali per vieną susitikimą išnagrinėti daug bylų. Tai lemia jo neefektyvumą, nes bylų yra pakankamai daug ir sprendimo tenka laukti kelerius metus²⁸.

Komitetas, gavęs skundą, jį užregistruoja, apie tai praneša asmeniui, kuris kreipėsi, ir valstybei Pakto narei, prieš kurią toks skundas paduotas. Tuomet valstybė turi 6 mėnesius

²¹ V. Vadapalas. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 243-244 p.

²² Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3289.

²³ Rules of Procedure of The Human Rights Committee: 22/09/2005. CCPR/C/3/Rev.8. (Basic Reference Document), 84-104 rule.

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.3.Rev.8.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.3.Rev.8.En?Opendocument)

²⁴ <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/5.htm>

²⁵ <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/stat2.htm>

²⁶ Civil and Political Rights: Human Rights Committee, Fact Sheet No. 15 (Rev.1), 10 p.

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs15.pdf>

²⁷ Žr. 23. rule 93, 95.1.

²⁸ Žr. 26. 17 p.

rašytiniams pareiškimams ir paaiškinimams pateikti²⁹. Kai valstybė pateikia tokius paaiškinimus, asmuo turi teisę su jais susipažinti ir per 2 mėnesius pateikti savo pastabas. Jeigu valstybė, praėjus 6 mėnesiams ir sulaukusi dviejų priminimų, vengia pateikti paaiškinimus, tai Komitetas nagrinėja skundą remdamasis ta medžiaga, kurią jam pateikė besikreipiantysis. Užregistravus skundą, vyksta du skundo nagrinėjimo etapai: lestinumas arba priimtinumai, kur patikrinama, ar skundas atitinka formalius reikalavimus, ir nagrinėjimas iš esmės, kur Komitetas nustato, ar buvo pažeistos Pakto nuostatos.

Išnagrinėjus skundą, sprendimas nusiunčiamas abiem šalims³⁰. Kaip jau anksčiau minėjau, Komiteto sprendimai nėra privalomi, tačiau praktiškai visos valstybės į juos atsižvelgia³¹.

Komitetas savo nuomonės pabaigoje gali suformuluoti specifinius arba bendruosius įpareigojimus. Kartais įpareigojimai gali būti itin specifiniai, pavyzdžiui, sumokėti peticijos pareiškėjui tam tikrą sumą pinigų, pakeisti galiojančius įstatymus, negaištant atlyginti žalą, paleisti areštuotus asmenis ar nevykdyti mirties bausmės, leisti išvažiuoti iš šalies, iširti skundo teiginius ir patraukti atsakomybėn kaltus asmenis ir pan.³² Per 90 dienų valstybė Pakto narė turi informuoti Komitetą, kaip ji atsižvelgė į Komiteto sprendimą ir rekomendacijas³³. Tokia valstybės pareiga kildinama iš Pakto 2 straipsnio 3 dalies, kur šalis įsipareigoja sukurti efektyvias priemones pažeistoms teisėms apginti. Kadangi oficialiai Komiteto sprendimai nėra privalomi ginčo šalims, tai Komitetas pasitiki valstybių dalyvių gera valia, viešumu ir tarptautinio spaudimo priemonėmis³⁴. 1990 metais Komitetas ėmėsi papildomų priemonių, kurios užtikrintų, jog jo nuomonės bus įgyvendintos. Komitetas nusprendė, jog valstybės dalyvės savo periodinėse ataskaitose turi pateikti informaciją, kaip valstybė dalyvė atsižvelgė į Komiteto pateiktą nuomonę individualioje byloje. Taip pat Komitetas paskyrė specialųjį reporterį, kuris turi išsiaiškinti, kokių priemonių valstybės dalyvės ėmėsi įgyvendindamos Komiteto išvadas.

Vicki C. Jackson nuomone, pagrindiniai Komiteto veiklos trūkumai yra bylų nagrinėjimo ilgumas ir tik rekomendacinio pobūdžio išvados³⁵. Kai kurios valstybės geranoriškai atsižvelgia į Komiteto išvadas, tačiau net ir tai kartais užtrunka apie kelerius metus. Autorius rėmėsi tyrimu, kuris patvirtino, kad valstybės dalyvės tinkamai reagavo tik į 20 % visų Komiteto konstatuotų pažeidimų.

²⁹ Fakultatyvaus protokolo 4 str.

³⁰ Rules of Procedure of The Human Rights Committee: 22/09/2005. CCPR/C/3/Rev.8. (Basic Reference Document), rule 100.3.

³¹ Jočienė D., Čilinskas K.. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 30p.

³² Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998, 19-21 p.

³³ Žr. 31.

³⁴ Žr. 32.

³⁵ Vicki C. Jackson. World of Habeas Corpus. Cornell L. Rev. 91, 2006, 303 p.

Remiantis statistiniais duomenimis, Komitete buvo užregistruoti 3 skundai prieš Lietuvą³⁶. Dviejose bylose buvo konstatuoti žmogaus teisių pažeidimai (2003 birželio 2d. sprendimas byloje *Gelažauskas prieš Lietuvą* (CCPR/C/77/D/836/1998) ir 2003 rugsėjo 19 d. sprendimas byloje *Filipovič prieš Lietuvą* (CCPR/C/78/D/875/1999)) ir viena byla buvo nutraukta. Atsižvelgdama į šias Komiteto nuomones, Lietuva susidūrė su kai kuriais sunkumais: *Filipovič prieš Lietuvą* byloje Komitetas konstatavo, kad Lietuva pažeidė Pakto 14 str. 3 d. (c) punktą, kuris reikalauja, kad asmuo būtų teisiamas be nepateisinamo delsimo³⁷. Komitetas nenurodė, kokiomis priemonės valstybė turėtų atlyginti padarytą žalą. Iškilę būtinybę tobulinti Lietuvos institucinę sistemą ir teisės aktus, kad ateityje būtų galima veiksmingiau vykdyti Komiteto išvadas. Siekiant tinkamai atsižvelgti į Komiteto nuomonę, buvo papildytas Lietuvos Respublikos įstatymas dėl žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo, numatant galimybę kompensuoti žalos atlyginimą remiantis JT Žmogaus teisių komiteto išvadų pagrindu.

1.2 JT Žmogaus teisių komitetui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai

Reikalavimus peticijoms numato Pakto fakultatyvaus protokolo 1-3, 5 straipsniai bei darbo reglamento 96 straipsnis. Remiantis minėtomis nuostatomis, galima išskirti tokius reikalavimus peticijoms:

- 1) Valstybės Pakto narės pripažįsta Komiteto funkciją nagrinėti individualius skundus prisijungdamos prie Fakultatyvaus protokolo. Jeigu valstybė Pakto narė nėra prisijungusi prie šio Fakultatyvaus protokolo, tai Komitetas negali nagrinėti skundų, pateiktų prieš tokią valstybę. Tai yra vienas iš esminių priimtino kriterijų, įtvirtintas Fakultatyvaus protokolo 1 straipsnyje. Kiekvienas asmuo, rašydamas peticiją prieš valstybę Pakto dalyvę, turi įsitikinti, ar ta valstybė yra viena iš 106, ratifikavusių Pakto fakultatyvų protokolą (*ratione personae* principas).
- 2) Skundas turi atitikti *ratione temporis* principą. Fakultatyvaus protokolo 1 straipsnis taip pat numato, kad Komitetas nenagrinėja skundų, kuriuose minimi pažeidimai įvyko prieš ratifikuojant Paktą ir Fakultatyvų protokolą. Tačiau tais atvejais, kai pažeidimas padaromas prieš įsigaliojant individualių skundų institutui, o pažeidimo pasekmės atsiranda jau galiojant Fakultatyviam protokolui, tai Komitetas gali nagrinėti tokius

³⁶ <http://www.unhchr.ch/html/menu2/8/stat2.htm>

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>

³⁷ Jočienė D., Čilinskas K.. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 29-30 p.

atvejus. Byloje *Zhurin prieš Rusijos Federaciją* Komitetas konstatavo, jog peticija yra nepriimtina būtent dėl šio *ratione temporis* aspekto³⁸. Pareiškėjas savo sūnaus vardu skundėsi dėl įvykių, buvusių iki Rusijos Federacijoje įsigaliojant Pakto fakultatyviam protokolui. Tuomet Komitetas aiškinosi, ar pažeidimai turi tęstinumo požymių. Remdamasis savo ankstesne praktika, Komitetas teigė, jog įkalinimas pagal teismo nuosprendį pats savaime be kitų faktų negali sudaryti tęstinio pažeidimo, galinčio suteikti Komitetui jurisdikciją nagrinėti peticiją.

- 3) Skundą pateikti gali kiekvienas asmuo, kuris mano, kad buvo pažeistos teisės, kurias gina Paktas³⁹. Skundą surašyti gali pats žmogus, teisininko pagalba nėra būtina. Taip siekiama supaprastinti pačią kreipimosi procedūrą. Išimtiniais atvejais, kai akivaizdu, jog tariamo pažeidimo auka negali pati kreiptis, jos vardu peticiją pateikti gali ir kitas asmuo ar nevyriausybinė organizacija⁴⁰. Prieš nagrinėdamas peticiją, Komitetas turi įsitikinti, ar yra rašytinis sutikimas, tais atvejais, kai skundas pateikiamas kito žmogaus vardu⁴¹. Tam tikrais atvejais rašytinio sutikimo nereikia, pavyzdžiui, tėvai pateikia skundą vaiko vardu. Byloje *Howard prieš Kanadą* pareiškėjas gynė savo kaip tautinės mažumos atstovo teisę žvejoti vienam ar su kitais grupės nariais ir tokiu būdu puoselėti savo kultūrą išsaugoti ir perduoti žvejybos tradicijas ateities kartoms⁴². Valstybė teigė, kad pareiškėjas daug kur kalbėjo visos grupės vardu ir gynė ne tiek savo teises, tačiau ir visos grupės. Remiantis Komiteto praktika, galimi atvejai, kai keli asmenys ar net jų grupė paduoda peticiją teigdami, kad buvo panašiai pažeistos tam tikros jų teisės. Tačiau šiuo atveju negalima teigti, jog pareiškėjas pateikė peticiją ir kitų grupės narių vardu, nes nebuvo jokio įgaliojimo ir sutikimo veikti jų vardu.
- 4) Skundas turi būti rašytinis ir asmens pasirašytas. Komitetas nepriima anoniminių ar telefonu pateiktų skundų⁴³.
- 5) Skundas turi būti pakankamai pagrįstas, kad būtų priimtinas (angl. *manifestly ill-founded*). Komitetas patikrina, ar yra išsamiai pateiktos faktinės aplinkybės, ar argumentuotas pats Pakto pažeidimo faktas. Pareiškimе turėtų būti nurodytos visos faktinės aplinkybės bei įrodymai, kurie tokius faktus patvirtintų. Taip pat asmuo turi pagrįsti, kodėl, jo manymu, jo išdėstyti faktai sudaro žmogaus teisių pažeidimą. Pageidautina, tačiau tai nėra būtina,

³⁸ *Zhurin v. The Russian Federation*, No. 851/1999, Views adopted on 2 November 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).

³⁹ Fakultatyvaus protokolo 2 str.

⁴⁰ Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998, 19-21 p.

⁴¹ Rules of Procedure of The Human Rights Committee: 22/09/2005. CCPR/C/3/Rev.8. (Basic Reference Document), 96(b) rule.

⁴² *Howard v. Canada*, No. 879/1998, Views adopted on 26 July 2005, Eighty-fourth session (11 - 29 July 2005).

⁴³ Žr. 39. 3 str.

nurodyti konkrečius Pakto straipsnius, kurie, manoma, buvo pažeisti. Deja, labai dažnai Komitetas konstatuoja, jog peticija yra nepriimtina dėl to, kad ji nepakankamai pagrįsta. Pavyzdžiui, byloje *Martinez II prieš Ispaniją* pareiškėjas skundėsi dėl Pakto 14 straipsnio 1 dalies, teigdamas, jog Ispanijos teismai skirtingai vertino tas pačias aplinkybes, o Ispanijos Aukščiausiasis teismas buvo šališkas ir neobjektyvus⁴⁴. Komitetas tik dar kartą pabrėžė, kad jis nevertina faktų ir aplinkybių, nes tai turi atlikti nacionaliniai teismai, nebent pareiškėjas įrodo, jog teismo procesas buvo šališkas ir prieštaravo teisingumo principui. Tačiau pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų, kad pagrįstų tokius savo teiginius, todėl Komitetas turėjo atmesti peticiją dėl šio punkto kaip nesuderinamą su Fakultatyvaus protokolo 2 straipsniu.

- 6) Besikreipiantis asmuo tikrai tapo žmogaus teisių pažeidimo auka, vadinamasis buvimo “auka“ reikalavimas⁴⁵. Skunde reikia ne tik nurodyti, pavyzdžiui, koks įstatymas, praktika pažeidžia žmogaus teises, bet taip pat pagrįsti, kaip tai tiesiogiai paveikė besikreipiantį⁴⁶. Kartais priimamos peticijos dėl teisės aktų ar teisinės praktikos, kurios pareiškėjo tiesiogiai nepalietė, tačiau jų taikymo rizika turi būti reali, o ne teorinė⁴⁷. Byloje *Minogue prieš Australiją* pareiškėjas skundėsi, jog kalėdamas jis negalėjo rašyti skundo Komitetui, jam buvo nuolat trukdoma susitikti su teisininku, ieškoti medžiagos skundai ir pan.⁴⁸ Valstybė perkėlė pareiškėją į kitą įkalinimo vietą, kad jis galėtų susirašinėti su Komitetu ir teigė, kad tokiu atveju pareiškėjas jau nėra auka, nes pažeidimai nebevyksta, padėtis buvo ištaisyta, tad peticija turėtų būti nebenagrinėjama. Remiantis Komiteto praktika, tais atvejais, kai pažeidimai pašalinami prieš peticijos pateikimą, peticija nenagrinėjama, nes pareiškėjas nėra auka Pakto fakultatyvaus protokolo prasme. Šiuo atveju pareiškėjas prašė, kad Komitetas neatmestų skundo, nes, kai pareiškėjas buvo grąžintas į buvusią įkalinimo įstaigą, dalis jo kaltinimų tebėra teisingi ir pagrįsti. Tai, kad valstybė pasitaisė dėl vienu pažeidimų, neatleidžia jos nuo atsakomybės dėl kitų.
- 7) Skundas turi atitikti *ratione materiae* reikalavimą⁴⁹. Pakankamai dažnai skundai yra atmetami, nes kreipiamasi dėl teisių, kurių Paktas neįtvirtina. Tad norėčiau išvardinti teises ir laisves, dėl kurių pažeidimo galima kreiptis į Komitetą. Ne vienoje byloje Komitetas konstatavo, jog peticijas galima pateikti tik dėl teisių, įtvirtintų Pakto III dalyje

⁴⁴ *Martinez v. Spain*, No. 1097/2002, Views adopted on 21 July 2005, Eighty-fourth session (11 - 29 July 2005).

⁴⁵ Fakultatyvaus protokolo 2 str.

⁴⁶ Rules of Procedure of The Human Rights Committee: 22/09/2005. CCPR/C/3/Rev.8. (Basic Reference Document), 96(b) rule.

⁴⁷ Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998, 19-21 p.

⁴⁸ *Minogue v. Australia*, No. 954/2000, Views adopted on 2 November 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).

⁴⁹ Žr. 45. 1 str.

– 6-27 straipsniuose⁵⁰: teisė į gyvybę; kankinimų draudimas; vergijos draudimas; teisė į laisvę ir asmens neliečiamybę; teisė reikalauti gerbti žmogaus orumą, elgtis su juo humaniškai, kai asmeniui atimta laisvė; laisvės atėmimo dėl sutartinių prievolių neįvykdymo draudimas; teisė judėti ir laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą; teisė nebūti išsiųstam į valstybę, kur gresia kankinimai; teisė į teisingą ir nešališką teismą; įstatymo negaliojimo atgal principas; teisė būti pripažintam teisinių santykių subjektu; teisė į privatų gyvenimą, susirašinėjimo slaptumą, būsto neliečiamybę; teisė į minties, sąžinės, religijos laisvę; teisė laikytis savo įsitikinimų; karo propagandos draudimas; teisė rengti taikius susirinkimus; teisė jungtis į asociacijas ir į jas įstoti; teisė sukurti šeimą; speciali apsauga vaikams; teisė balsuoti ir būti išrinktam; diskriminacijos draudimas; lygybė įstatymui ir teisė į vienodą jo apsaugą; tautinių mažumų teisės (teisė drauge su kitais grupės nariais turėti savo kultūrą, išpažinti ir praktikuoti savo religiją ar vartoti gimtąją kalbą)⁵¹.

- 8) Prieš tai minėtoje byloje *Jazairi prieš Kanadą* pareiškėjas skundėsi dėl Pakto 50 straipsnio, kuris reikalauja, jog Pakto nuostatos būtų taikomos visos federacijos dalims be išimčių ar apribojimų. Komitetas teigė, kad šis straipsnis nenumato savarankiškos teisės, todėl yra nesuderinamas su Pakto fakultatyvaus protokolo 3 straipsnio reikalavimais. Pakto fakultatyvaus protokolo 3 straipsnyje įtvirtintas reikalavimas, jog kiekviena individuali peticija būtų suderinta su Pakto nuostatomis.
- 9) Išnaudotos visos vidaus gynimo priemonės⁵². Visų pirma, jas sudaro valstybės vidaus teismų sistema. Asmuo turi nurodyti, kokių priemonių ėmėsi, kad apgintų savo teises. Komitetas savo praktikoje išaiškino, jog reikia išnaudoti tik veiksmingas vidaus gynybos priemones. Tais atvejais, kai tokių priemonių išnaudojimas užtruktų nepagrįstai daug laiko arba yra akivaizdu, kad jos neefektyvios arba nepasiekiamos, Komitetas gali pritaikyti šiam reikalavimui išimtį. Skunde turi būti nurodyta, kodėl tokia išimtis turi būti taikoma. Byloje *Czernin prieš Čekijos Respubliką* valstybė teigė, jog pareiškėjas neišnaudojo visų vidaus gynybos priemonių⁵³. Pasak jos, pareiškėjo skundas tuo metu buvo nagrinėjamas Vidaus reikalų ministerijoje ir galutinis sprendimas dar nebuvo priimtas. Tačiau Komitetas konstatavo, jog Čekijos Konstitucinio teismo sprendimas įpareigojo Vidaus reikalų ministeriją peržiūrėti skundą dar kartą ir tai jau trečią kartą per 4 metus. Vidaus reikalų ministerijos sprendimai vis buvo panaikinami Prahos Aukščiausiojo teismo ir gražinamo

⁵⁰ *Jazairi v. Canada*, No. 958/2000, Views adopted on 26 October 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).

⁵¹ Atitinkamai Pakto 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27 str.

⁵² Fakultatyvaus protokolo 5 str. 2 d. (b) p.

⁵³ *Czernin v. The Czech Republic*, No. 823/1998, Views adopted on 29 March 2005, Eighty-third session (14 March – 1 April 2005).

peržiūrėti. Tai, kad ta pati institucija įpareigojama trečią kartą iš eilės peržiūrėti tą pačią bylą, nesudaro efektyvių vidaus gynybos priemonių, kurios turi būti išsemtos Pakto fakultatyvaus protokolo 5 str. 2 d. (b) punkto prasme. Kitoje byloje *Gelažauskas prieš Lietuvą* Lietuva teigė, jog peticija yra nepriimtina, nes pareiškėjas neišnaudojo visu gynybos priemonių valstybės viduje⁵⁴. Asmens bylą pirma instancija nagrinėjo Aukščiausiasis teismas, kurio sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Tuo metu egzistavo galimybė apskusti Aukščiausiojo teismo sprendimą, tačiau tai buvo išimtinė teisinės gynybos priemonė, priklausanti nuo Aukščiausiojo Teismo primininko, generalinio prokuroro ar jų pavaduotojų diskrecinės valdžios. Todėl Komitetas nustatė, jog tokiomis aplinkybėmis minėta galimybė nėra teisinės gynybos priemonė, kuria reikia pasinaudoti pakto 5 str. 2(b) punkto tikslais. Be to, prisimindamas savo ankstesnę praktiką, Komitetas atkreipė dėmesį, kad 14 str. 5 punktas numato teisę į įstatymo ir faktų peržiūrėjimą aukštesnės instancijos teisme. Išvadose Komitetas konstatavo, kad pagal Pakto 2 straipsnį valstybė privalo užtikrinti visiems jos jurisdikcijoje esantiems asmenims galimybę apskusti nuosprendį dar kartą.

- 10) Nėra piktnaudžiaujama teise pateikti tokius skundus⁵⁵. Komitetas atmes skundą, jei asmuo pakartotinai kreipiasi su tuo pačiu skundu, tais pačiais pagrindais, nors Komitetas jau buvo atmetęs tokį kreipimąsi. Taip pat tai gali būti tokie atvejai, kai nei pateikti faktai, nei išvardytos teisės normos aiškiai nepatvirtina skundo teiginių⁵⁶.
- 11) Ar tokio paties skundo nenagrinėja kita tarptautinė institucija⁵⁷. Komitetas, siekdamas išvengti dubliavimosi, tokį skundą atmetų. Savo praktikoje Komitetas išvedė išimtį iš šios taisyklės – jeigu pagal Paktą tam tikrai teisei taikoma didesnė apsauga negu pagal kitą tarptautinį dokumentą, tai Komitetas priims skundą, kuris jau yra paduotas ir kitai tarptautinei institucijai. Taip pat jeigu kita tarptautinė institucija atmetė skundą dėl procedūrinių priežasčių ir jo iš esmės nenagrinėjo, tai Komitetas tokį skundą priimtų⁵⁸. Dažnai asmenys kreipiasi tiek į JT Žmogaus teisių komitetą, tiek ir į Europos Žmogaus Teisių Teismą tuo pačiu metu dėl tų pačių pažeidimų. Taip nutiko ir Komiteto nagrinėtoje byloje *Álvarez Fernández prieš Ispaniją*⁵⁹. Pareiškėjas skundėsi dėl netinkamo elgesio su juo įkalinimo įstaigose. Komitetas nustatė, jog pareiškėjas tuo pačiu metu kreipėsi ir į ET

⁵⁴ *Gelažauskas v. Lithuania*, Nr. 836/1998, Views adopted on 17 March 2003, Seventy-seventh session (17 March - 4 April 2003).

⁵⁵ Fakultatyvaus protokolo 3 str.

⁵⁶ Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998, 19-21 p.

⁵⁷ Žr. 55. 5 str. 2 d. (a) p.

⁵⁸ P. Van Dijk, G. J. H. Van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Klummer Law and Taxation Publishers, 1990, 58 p.

⁵⁹ *Álvarez Fernández v. Spain*, No. 860/1998, Views adopted on 31 March 2005, Eighty-third session (14 March – 1 April 2005).

Europos žmogaus teisių komisiją taip pat dėl netinkamo elgesio su juo įkalinimo įstaigose, skundžiami veiksmai įvyko 1993-1995 metais. Komitetas atmetė pareiškėjo skundus dėl įvykių 1993-1995 metais, nes jie tuo metu buvo nagrinėjami kitoje tarptautinėje institucijoje, tačiau sutiko nagrinėti tuos įvykius, kurie nutiko kitu negu minėtu laikotarpiu. Kitoje byloje *Bandejevsky prieš Baltarusiją* Komitetas konstatavo, jog tokios pačios peticijos pateikimas UNESCO konvencijų ir rekomendacijų Vykdomajam komitetui nesudaro kliūčių Komitetui priimti tokią peticiją ir ją nagrinėti. Komiteto nuomone, UNESCO skundų sistema nėra „kita tarptautinė tyrimų ar ginčo sprendimo sistema“ Pakto fakultatyvaus protokolo 5 straipsnio 2 dalies (a) punkto prasme. Valstybės UNESCO konvencijų dalyvės neprivalo bendradarbiauti su minėtu organu. Išnagrinėjęs individualias bylas, jis nekonstatuoja, kad kažkuri valstybė dalyvė pažeidė tam tikrus įsipareigojimus.

Individualias peticijas reikia pateikti anglų, ispanų ar prancūzų kalba.

Teikiant peticiją Komitetui, būtina išsiaiškinti, ar valstybė Pakto narė nėra padariusi išlygų pagal Fakultatyvų protokolą. Valstybė gali būti padariusi išimtį tam tikriems skundams. Anksčiau aptartoje byloje *Minouge prieš Australiją* pareiškėjas skundėsi dėl Pakto 10 straipsnio 2 dalies (a) punkto, kuris teigia, jog suimti kaltinamieji laikomi atskirai nuo nuteistųjų ir jiems taikomas atskiras režimas. Tačiau Australija buvo padariusi išlygą dėl šio punkto, ji teigė, kad ji pamažu įgyvendins šiuos reikalavimus. Komitetas nustatė, jog tokia išimtis atsitinka Pakto principus ir yra leidžiama, todėl pareiškėjo skundas dėl minėto straipsnio yra nepriimtinas *ratione materiae* aspektu, remiantis Pakto fakultatyvaus protokolo 3 str.

Noriu pabrėžti, kad Fakultatyvus protokolas nenumato jokio termino skundui pateikti. Į Komitetą skatinama kreiptis kuo skubiau išnaudojus vidaus gynybos priemones, nes priešingu atveju gali būti sunku surinkti įrodymus ir apginti savo skundą. Tam tikrais atvejais nepateisinamas delsimas gali būti pagrindas atmesti skundą. Juk kiekviena teise reikia naudotis sąžiningai.

Šioje darbo dalyje aptariau, kokie reikalavimai keliami peticijoms, siunčiamoms JT Žmogaus teisių komitetui. Kol neaptariau reikalavimų, keliamų kitoms peticijoms, negaliu jų palyginti ir atsakyti į išsikeltus klausimus, todėl nedelsdama norėčiau aptarti JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui teikiamas peticijas.

2. Jungtinių Tautų Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas

1963 metais buvo priimta JT Generalinės Asamblėjos Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo deklaracija⁶⁰. Ji įtvirtino prigimtine žmonių lygybę ir smerkė diskriminaciją rasės, odos spalvos ir etninės kilmės pagrindu. Taip pat šia Deklaracija JT Generalinė Asamblėja išreiškė bendrą sutarimą imtis efektyvių nacionalinių ir tarptautinių priemonių, kad rasinė diskriminacija būtų uždrausta. 1969 metais įsigaliojo 1965 metų Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (toliau šioje dalyje – Konvencija)⁶¹. Ši Konvencija buvo priimta tam, kad valstybių įsipareigojimai panaikinti rasinę diskriminaciją taptų teisiškai privalomais. Taip pat vienas iš šios Konvencijos tikslų buvo išplėtoti 1963 metų Deklaracijos nuostatas ir sukurti tarptautinį mechanizmą, kuris prižiūrėtų Konvencijos nuostatų laikymąsi ir taikymą valstybėse narėse.

Pagal Konvencijos 8 straipsnį įsteigtas Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas (toliau šioje dalyje – Komitetas), sudarytas iš nepriklausomų ekspertų, prižiūri, kaip laikomasi Konvencijos nuostatų⁶². Komitetas kaip ir JT Žmogaus teisių komitetas yra tarptautinė neteisminė institucija, įsteigta tarptautinės sutarties pagrindu. Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto sprendimai turi rekomendacinį pobūdį (teikia šalims galimus ginčo sprendimo variantus ar rekomendacijas)⁶³. Tačiau remiantis tarptautinių sutarčių teisės principais, valstybės, prisiimdamos įsipareigojimus pagal tarptautinę sutartį, teisiškai įsipareigoja laikytis sutarties nuostatų, todėl pažeidimo atveju privalo iškilti atsakomybės klausimas. Priešingu atveju, tarptautinė sutartis netektų prasmės.

Komitetas savo veikloje vadovaujasi Konvencija bei darbo reglamentu⁶⁴.

Šio Komiteto funkcijos panašios į JT Žmogaus teisių komiteto funkcijas: Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas nagrinėja periodinius valstybių narių pranešimus apie priemones, kurių jos ėmėsi tam, kad įgyvendintų Konvencijos nuostatas, ir teikia valstybėms Konvencijos įgyvendinimo rekomendacijas⁶⁵, taip pat nagrinėja kurios nors valstybės narės pranešimus, kad kita valstybė narė netinkamai įgyvendina Konvencijos nuostatas⁶⁶, fizinių asmenų ar jų grupės pranešimus, kad valstybė narė pažeidė jų teises, jeigu ta valstybė narė

⁶⁰ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001, 342 p.

⁶¹ Valstybės žinios, 1998 12 09, Nr. 108-2957

⁶² Burgental Thomas. International Human Rights in a Nutshell. St. Paul, Minn, West Publishing Co., 1995, 63 p.

⁶³ Tomuschat Christian. Human Rights, Between Idealism and Realism. Academy of European Law European University Institute: Oxford University Press, 2003, 182-183 p.

⁶⁴ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination: 01/01/89. CERD/C/35/Rev.3. (Basic Reference Document).

⁶⁵ Žr. 61. 9 str.

⁶⁶ Ten pat, 11 str.

pripažino Komiteto funkciją nagrinėti tokius pranešimus⁶⁷. Komitetas gali pateikti Konvencijos straipsnių komentarus, jeigu tam tikrų straipsnių įgyvendinimas yra neaiškus. Nuo 1993 metų Komitetas taiko skubias procedūras ir išankstinius įspėjimus, kurie apsaugotų nuo rimtų Konvencijos nuostatų pažeidimo. Šios procedūros taikomos jau 14 metų ir per šiuos metus Komitetas priėmė sprendimus ar išsiuntė laiškus daugiau negu 20 valstybių⁶⁸. Tačiau Komitetas dirba sesijomis (šios vyksta du kartus per metus ir trunka apie tris savaites), todėl kyla abejonių, ar jis gali tinkamai reaguoti į kasdien vykstančius pažeidimus.

Toliau norėčiau kalbėti apie šio darbo objektą – individualios peticijos teisės įgyvendinimą pagal Konvencijos 14 straipsnį. Komitetas gali nagrinėti individualias peticijas nuo 1982 metų, kai 10 valstybių narių pateikė deklaracijas, kuriomis pripažino tokią Komiteto teisę⁶⁹. Komiteto teisė nagrinėti individualias peticijas nėra privaloma valstybėms Konvencijos narėms – kiekviena valstybė narė gali pateikti deklaraciją, kuria pripažįsta tokią Komiteto funkciją. Šiuo metu Konvenciją yra ratifikavusios 173 valstybės ir tik 47 iš jų pateikė tokias deklaracijas⁷⁰. Lietuvos Respublika Konvenciją ratifikavo 1998 m. lapkričio 10 d. Seimo įstatymu Nr. VIII-920, tačiau Komiteto funkcijos nagrinėti individualias peticijas nepripažįsta.

Kaip jau minėjau, individualios peticijos teisė yra įtvirtinta Konvencijos 14 straipsnyje. Tame pačiame straipsnyje įtvirtinta valstybių, pripažinusių Komiteto funkciją, teisė įsteigti specialią instituciją ar identifikuoti esamą, kuri turėtų teisę nagrinėti fizinių asmenų ar jų grupių peticijas, patenkančias į Komiteto jurisdikciją. Tokiu atveju asmenys gali kreiptis į Komitetą tik tuomet, kai toks nacionalinis teisinės sistemos organas nepatenkina jų reikalavimų.

Šiuo metu Komitetas pateikė sprendimus daugiau negu 100 bylų⁷¹.

2.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra, taikoma JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitete

Komitetui pateiktas peticijas registruoja Generalinis sekretorius⁷². Taip pat Generalinis sekretorius gali paprašyti pareiškėjo papildomos informacijos, pavyzdžiui, peticijos objektas, faktai, kuriais grindžiamas ieškinys ir t.t. Eilinės sesijos metu Komitetas sprendžia dėl kiekvienos peticijos priimtumo, remiantis Konvencijos 14 straipsniu. Komitetas gali sudaryti darbo grupę, kuri susirinktų prieš kiekvieną sesiją ir iš anksto apsvarstytų peticijų priimtumo

⁶⁷ Konvencijos 14 str.

⁶⁸ About early-warning measures and urgent procedures
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/early-warning.htm>

⁶⁹ Burgental Thomas. International Human Rights in a Nutshell. St. Paul, Minn, West Publishing Co., 1995, 66 p.

⁷⁰ <http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/stat4.htm> [žiūrėta]

⁷¹ <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/FramePage/TypeJurisprudence?OpenDocument&Start=1&Count=15&Expand=2>

⁷² Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination: 01/01/89. CERD/C/35/Rev.3. (Basic Reference Document), rule 83.1

klausimą bei pristatytų savo samprotavimus sesijos metu. Tokiu būdu paspartinamas peticijų nagrinėjimas. Peticija negali būti paskelbta priimtina, jeigu valstybė dalyvė, prieš kurią pateikta peticija, nebuvo informuota ir supažindinta su peticija bei neturėjo galimybės pateikti savo pastabų dėl peticijos priimtimumo⁷³. Paskelbęs peticija nepriimtina, Komitetas per Generalinį sekretorių informuoja peticijos pareiškėją. Toks Komiteto sprendimas gali būti peržiūrėtas pareiškėjo prašymu, jeigu pasikeitė aplinkybės, dėl kurių peticija buvo pareikšta nepriimtina⁷⁴.

Paskelbęs peticiją priimtina, Komitetas vėl kreipiasi į valstybę, kad ši per 3 mėnesius pateiktų pastabas dėl peticijos esmės, neatskleisdamas pareiškėjų tapatybės. Nagrinėdamas vieną peticiją, komitetas du kartus kreipiasi į valstybę dalyvė – pirmą kartą valstybė gali pateikti savo pastabas dėl peticijos priimtimumo ir vidaus gynybos priemonių išsėmimo, o antrą kartą dėl pačios peticijos esmės. Taip pat komitetas turi informuoti pareiškėją apie valstybės atsakymus ir pastabas bei suteikti jam teisę pareikšti savo nuomonę. Mano nuomone, tokiu būdu komitetas praranda pakankamai daug laiko, atsižvelgiant į tai, kad jis susirenka tik du kartus per metus ir sesija trunka apie tris savaites. Galbūt paprasčiau ir efektyviau būtų informuoti valstybę dalyvė apie peticiją ir laukti jos pastabų iškart dėl abiejų klausimų. Taip komitetas galėtų operatyviau reaguoti į jam pateikiamas peticijas. Dviejų kreipimųsi į valstybę dėl tos pačios peticijos siūloma atsisakyti ir Europos Žmogaus Teisių Teisme naujojo 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 protokolo pagrindu⁷⁵. Valstybės dalyvės pastabos per Generalinį sekretorių pateikiamos peticijos pareiškėjui ir šis gali pateikti savo nuomonę dėl valstybės pastabų⁷⁶.

Išnagrinėjęs peticiją, Komitetas priima nuomonę, kuri per Generalinį sekretorių persiunčiama peticijos pareiškėjui ir ginče dalyvavusiai valstybei dalyvei kartu su Komiteto rekomendacijomis ir pastabomis⁷⁷. Komitetas pateikia rekomendacijas ir pasiūlymus net ir tuomet, kai nekonstatuoja Konvencijos pažeidimo. Tokios pastabos gali būti skirtos tik tai valstybei dalyvei, prieš kurią buvo pateikta peticija arba gali būti bendro pobūdžio ir skirtos visoms valstybėms dalyvėms⁷⁸.

Komitetas yra tarptautinė neteisminė institucija, todėl ji negali priimti abiem ginčo šalims privalomo sprendimo. Tačiau darbo reglamento 95 taisyklės 5 dalyje įtvirtinta, kad valstybė dalyvė turėtų informuoti Komitetą, kaip buvo atsižvelgta į jo nuomonę, rekomendacijas

⁷³ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination: 01/01/89. CERD/C/35/Rev.3. (Basic Reference Document), 92.3.

⁷⁴ Ten pat, 93.2.

⁷⁵ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 420 p.

⁷⁶ Žr. 73. 94.4.

⁷⁷ Ten pat, 95.2.

⁷⁸ After the Committee's decision – some further remarks
<http://www.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm#cerd>

ir pasiūlymus. Tačiau tai nėra įtvirtinta, kaip valstybių pareiga. 2005 rugpjūčio 15 dieną darbo reglamento 95 straipsnis buvo papildytas dviem dalimis, kurios įtvirtino specialiojo pranešėjo institutą⁷⁹. Specialusis pranešėjas turėtų prižiūrėti, kaip valstybės dalyvės atsižvelgia į nuomones, pastabas ir pasiūlymus ir pranešti apie tai Komitetui. Tokia informacija turėtų būti įtraukta į Komiteto metinį pranešimą. Darbo reglamento papildymas labiau įpareigoja valstybes dalyves atsižvelgti į Komiteto nuomones, nes jas stebi ir tam tikrą spaudimą daro specialieji pranešėjai. Taip pat tai, kad valstybių dalyvių reakcija į pastabas ir pasiūlymus įtraukiama į metinį Komiteto pranešimą, sukuria politinį spaudimą.

2.2 JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai

Reikalavimus peticijoms, teikiamoms Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui, numato Konvencijos 14 straipsnis ir Komiteto darbo reglamento 84 ir 91 taisyklės. Konvencijos 14 straipsnis neįtvirtina aiškių reikalavimų individualioms peticijoms. Šį straipsnį išplečia Komiteto darbo reglamento 91 taisyklė. Remiantis šia taisykle, individualioms peticijoms yra keliami šie reikalavimai:

- 1) Asmuo ar asmenų grupė gali pateikti individualią peticiją tik prieš tą valstybę Konvencijos dalyvę, kuri pripažino Komiteto teisę nagrinėti individualias peticijas (*ratione personae*)⁸⁰. Asmuo turi aiškiai nurodyti, prieš kokią valstybę jis pateikia peticiją. Todėl labai svarbu prieš rašant individualią peticiją pasitikrinti, ar valstybė, kuri tariamai pažeidė Konvencijos nuostatas, pripažįsta tokią Komiteto teisę. Tokią informaciją galima rasti JT internetiniame tinklapyje⁸¹.
- 2) Peticija gali būti pateikta tik dėl tų įvykių, kurie įvyko valstybei dalyvei pateikus deklaraciją dėl Konvencijos 14 straipsnio. Šiuo atveju galimos tam tikros išimtys – 2006 metais Komitetas pateikė sprendimą *Dragan Durmic* byloje⁸². Pareiškėjas buvo romų tautybės ir būtent dėl šito fakto jis 2000 metais nebuvo įleistas į diskoteką. Tuo metu Serbija ir Juodkalnija dar nebuvo ratifikavusi Visų formų rasinės diskriminacijos

⁷⁹ Committee on the Elimination of Racial Discrimination - Follow-up Procedure
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/newruleprocedure-august05.pdf>

⁸⁰ Konvencijos 14 str. 1 d.

⁸¹ 2006 metų gegužės duomenimis deklaracijas dėl Komiteto teisės pripažinimo pateikė 47 valstybės: Alžyras, Australija, Austrija, Azerbaidžanas, Belgija, Bolivija, Brazilija, Bulgarija, Čilė, Kosta Rika, Kipras, Čekijos Respublika, Danija, Ekvadoras, Suomija, Prancūzija, Gruzija, Vokietija, Vengrija, Islandija, Airija, Italija, Lichtenšteinas, Liuksemburgas, Malta, Meksikas, Monakas, Nyderlandai, Norvegija, Peru, Lenkija, Portugalija, Korėjos Respublika, Rumunija, Rusijos Federacija, Senegalas, Serbija, Slovakija, Slovėnija, Pietų Afrikos Respublika, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Makedonija, Ukraina, Urugvajus, Venesuela.
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/stat4.htm> [žiūrėta]

⁸² *Dragan Durmic v. Serbia and Montenegro*, Nr. 29/2003, Views adopted on 6 March 2006 (20 February - 10 March 2006).

panaikinimo konvencijos ir nepateikusi deklaracijos dėl 14 straipsnio, ji tai padarė 2001 metais. Valstybė nesugebėjo iširti minėto įvykio – policija ir Serbijos bei Juodkalnijos teismas nesiėmė jokių priemonių, kad tyrimas bent jau būtų pradėtas ir tai truko apie 6 metus (prasidėjo prieš Serbijai ir Juodkalnijai pateikiant deklaraciją dėl Konvencijos 14 straipsnio ir tęsėsi pateikus deklaraciją), valstybė dalyvė nesuteikė jokių kitų efektyvių priemonių, kuriomis pareiškėjas būtų galėjęs pasinaudoti. Kolegija konstatavo, jog tai buvo tęstinis pažeidimas ir *ratione temporis* reikalavimas nebuvo pažeistas. Tokiu neveiksnumu valstybė pažeidė Konvencijos 5 straipsnio f punktą.

3) Peticiją pateikti gali tik asmuo ar asmenų grupė tiesiogiai nukentėję dėl Konvencijos pažeidimo⁸³. Išimtis gali būti taikoma tik tuomet, kai peticija pateikiama kito žmogaus vardu. Tai turi būti daroma tuomet, kai nukentėjęs asmuo pats negali peticijos pateikti. 2003 metais Oslo ir Tronheimo žydų bendruomenės pateikė peticiją prieš Norvegiją⁸⁴. Pranešėjai teigė, kad dešiniojo sparno atstovas savo kalboje šlovino nacių lyderį bei jo siekį apsaugoti Vokietiją ir Europą nuo bolševizmo ir žydų ir tokiu būdu pažeidė Konvencijos nuostatas. Valstybė ginčijo, jog pareiškėjai nėra tiesioginės aukos, nes jie kalboje nebuvo paminėti ar išskirti. Komitetas konstatavo, jog šiuo atveju „tiesioginės aukos“ statusas gali būti suteiktas potencialių aukų grupei, t. y. žydų bendruomenei, kurią įžeidė oficiali kalba. Kitoje byloje Komitetas priėmė priešingą sprendimą – į Komitetą kreipėsi nevyriausybinė organizacija dėl rasistinio pobūdžio darbo skelbimo⁸⁵. Viena Danijos kompanija ieškojo danų kilmės meistro darbui Latvijoje. Nevyriausybinė organizacija teigė, kad tokiu būdu buvo pažeistos ne danų teisės. Komitetas atmetė peticiją, nes nevyriausybinė organizacija nėra tiesioginė auka, o kiti asmenys gali kreiptis į Komitetą ir ginti savo teises remdamiesi Konvencija.

4) Tiek Konvencijos 14 straipsnyje, tiek darbo reglamente įtvirtinta, kad Komitetas nenagrinėja anoniminių peticijų. Pareiškėjas turi nurodyti vardą ir pavardę, o Generalinis sekretorius turi teisę paprašyti papildomos informacijos, pavyzdžiui, adreso, amžiaus, dabartinės veiklos⁸⁶. Komiteto darbo veikloje yra įtvirtintas konfidencialumo principas – Komitetas turi konfidencialiai informuoti valstybę dalyvę, kuri kaltinama Konvencijos nuostatų pažeidimu, apie visus prieš ją gautus pareiškimus nenurodydama konkretaus asmens ar asmenų grupės be jų sutikimo⁸⁷.

⁸³ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination, rule 91(b)

⁸⁴ *The Jewish community of Oslo et al. v. Norway*, Nr. 30/2003, Views adopted on 15 August 2005, Sixty-seventh session (2-19 August 2005).

⁸⁵ *The Documentation and Advisory Centre on Racial Discrimination v. Denmark*, Nr. 28/2003, Views adopted during Sixty-third session (4-22 August 2004).

⁸⁶ Žr. 83. rule 84.1 (a)

⁸⁷ Konvencijos 14 str. 6 d. (a) p.

5) Asmuo ar asmenų grupė gali pateikti peticiją tik dėl tokių teisių pažeidimų, kurios yra įtvirtintos Konvencijoje (*ratione materiae*)⁸⁸. Asmuo gali būti paprašytas nurodyti, kokie jo nuomone straipsniai ar koks straipsnis buvo pažeistas. Konvencijos pirmoje dalyje įtvirtinti valstybių įsipareigojimai, dėl kurių nesilaikymo galima kreiptis į Komitetą. Konvencijos pirmas straipsnis pateikia rasinės diskriminacijos sąvoka – tai kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymas ar pranašumo teikimas, pagrįstas rasės, odos spalvos, giminės, nacionalinės ar etninės kilmės požymiais, kai tokiu būdu siekiama panaikinti ar apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar bet kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje. Remiantis pateikta sąvoka, yra draudžiamas skirtumų, išimčių, apribojimų darymas ar pranašumo teikimas, tačiau tam, kad tokie veiksmai būtų prilyginti rasinei diskriminacijai, būtinos dar dvi sąlygos: 1) asmenys turi būti išskirti ar apriboti dėl rasės, odos spalvos, giminės, etninės ar nacionalinės kilmės; 2) tokiu išskyrimu, apribojimu ar pranašumo teikimu siekiama panaikinti ar apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves bei neleisti jomis naudotis ar jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar bet kurioje kitoje srityje⁸⁹. Todėl tuomet, kai asmuo ar asmenų grupė buvo išskirti ar apriboti siekiant, kad jie galėtų vienodai naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis ir jas realizuoti, diskriminacijos Konvencijos prasme nėra ir tokiu atveju Komitetas peticiją turėtų atmesti kaip nepriimtina. Toks valstybės elgesys yra vadinamas pozityvia diskriminacija ir nelaikomas Konvencijos pažeidimu⁹⁰. Komitetas, siekdamas išsiaiškinti, ar tam tikros grupės asmenų išskyrimas yra suderinamas su Konvencijos nuostatomis, turi nuspręsti, ar skirtingų sąlygų sudarymas tam tikrai asmenų grupei yra pateisinamas⁹¹. Prieš porą metų Komitetas byloje *Quereshi prieš Daniją* kaip tik ir aiškino šias nuostatas ir reikalavimus⁹². Pareiškėjas apskundė politinės partijos oficialų pranešimą, kuris neva jį įžeidė. Komitetas konstatavo, jog pranešime nebuvo išskirta nė viena grupė asmenų remiantis Konvencijos 1 straipsnyje išvardintais kriterijais, todėl Konvencijos prasme negalime kalbėti apie rasinę diskriminaciją. Konvencijos 2 straipsnis yra tarsi programinis straipsnis, nes pateikia siūlymus valstybėms dalyvėms dėl jų politikos rasiniais klausimais⁹³. Jame įtvirtintos dvi neigiamos valstybės pareigos: nevykdyti jokių rasinės diskriminacijos aktų ar veiksmų prieš asmenis, jų grupes ar įstaigas ir garantuoti, kad visi valstybiniai organai ir

⁸⁸ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination, rule 91 (b).

⁸⁹ Lerner Natan. Group Rights and Discrimination in International Law. Martinus Nijhoff Publishers, 1991, 49 psl.

⁹⁰ Konvencijos 1 str. 4 d.

⁹¹ General recommendation XIV on article 1, paragraph 1, of the Convention. Forty-second session, 1993.

⁹² *Quereshi v. Denmark*, Nr. 33/2003, Views adopted on 9 March 2005, Sixty-sixth session (21 February – 11 March 2005).

⁹³ Žr. 89. 50-51 psl.

valstybinės įstaigos, tiek nacionalinės, tiek vietinės veiks pagal šį įsipareigojimą; neskatinti, neginti ir neremti rasinės diskriminacijos, nesvarbu, kokie asmenys ar organizacijos ją vykdytų. Tame pačiame straipsnyje yra įtvirtintos ir valstybių dalyvių aktyvios pareigos: peržiūrėti vyriausybės nacionalinę ir vietinę politiką ir taisyti, atšaukti ar panaikinti visus įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, kurie padeda atsirasti rasinei diskriminacijai ar išsaugoti ją ten, kur ji yra; valstybė turi imtis visų priemonių (įskaitant ir teisines), kad uždraustų ir panaikintų bet kokių asmenų, organizacijų ar įstaigų vykdomą rasinę diskriminaciją. Jeigu valstybė dalyvė nevykdo tokių savo įsipareigojimų ir dėl to tiesiogiai nukenčia asmuo ar asmenų grupė, tokiu atveju galima kreiptis į Komitetą. Konvencijos 3 straipsnyje reikalaujama, kad valstybių narių teritorijoje būtų uždrausta ir baudžiama rasinė segregacija ir apartheidas. Pakankamai dažnai Komitetas konstatuoja Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą – valstybės dalyvės neveiksnumą iširti skundžiamą įvykį ir nustatyti, ar buvo pažeistos Konvencijoje garantuojamos teisės (turi būti garantuota veiksminga apsauga ir teisinės apsaugos priemonės per kompetentingus nacionalinius teismus). Paskutinėse Komiteto nagrinėtose bylose kaip tik ir buvo konstatuoti 6 straipsnio pažeidimai. Prieš tai minėtoje byloje *Dragan Durmic prieš Serbiją ir Juodkalniją* Komitetas nustatė, jog valstybė pažeidė Konvencijos 6 straipsnį, nes 6 metus policijos pareigūnai nepradėjo tyrimo dėl incidento diskotekoje ir vietinis teismas niekaip negalėjo paskirti bylos nagrinėjimo datos. Kitoje byloje *Mohammed Hassan Gelle prieš Daniją* Komitetas konstatavo 6 straipsnio pažeidimą, nes Danijos policija neištyrė skundo dėl Danijos parlamentaro viešai paskelbto laiško, kuris, peticijos pareiškėjo manymu, buvo rasistinis, nes somaliečius prilygino žagintojams ir pedofilams⁹⁴. Šioje byloje taip pat buvo konstatuotas ir Konvencijos 4 straipsnio pažeidimas. Konvencijos 4 straipsnis reikalauja, jog valstybės dalyvės „skelbtų įstatymu baudžiamu nusikaltimu idėjų, pagrįstų rasiniu pranašumu ar neapykanta, platinimą, visoki rasiinės diskriminacijos kurstymą, finansinį ar kitoki rėmimą“. Šis straipsnis reikalauja ne tik įtvirtinti įstatyme rasiinės diskriminacijos kurstymą ar platinimą baudžiamu nusikaltimu, tačiau ir efektyviai taikyti tokį įstatymą. Danijos institucijos nesiėmė jokių efektyvių priemonių, kad iširtų susidariusią situaciją ir nustatytų, ar nebuvo pažeistos Konvencijos nuostatos. Be jau minėtos nuostatos, 4 straipsnyje taip pat reikalaujama, jog valstybės dalyvės neleistų nacionaliniams ar vietiniams valstybiniams organams skatinti ar kurstyti rasinę diskriminaciją; skelbtų neteisėtomis ir draustų rasistines organizacijas ir propagandą. Konvencijos 5 straipsnis pateikia sąrašą teisių, kurių atžvilgiu valstybės dalyvės turėtų

⁹⁴ *Mohammed Hassan Gelle v. Denmark*, Nr. 34/2004, Views adopted on 6 March 2006, Sixty-eighth session (20 February-10 March 2006).

ypač stengtis užtikrinti žmonių lygiateisiškumą prieš įstatymą savo teritorijose⁹⁵. Allan Rosas ir Martin Scheinin nuomone, Konvencijos 5 straipsnis neįpareigoja valstybių dalyvių užtikrinti visas jame išvardintas teises⁹⁶. Valstybės dalyvės savo įstatymuose gali numatyti ir daugiau teisių, negu jų numatyta 5 straipsnyje, ir dėl jų taip pat būtų galima kreiptis į Komitetą. Konvencijos 7 straipsnyje įtvirtinta valstybės dalyvės pareiga imtis neatidėliotinių ir veiksmingų priemonių mokymo, auklėjimo, kultūros ir informacijos srityse, kovoti su prietarais, kurie sukelia rasinę diskriminaciją.

6) Peticija turi būti suderinama su Konvencijos nuostatomis⁹⁷.

7) Asmuo ar asmenų grupė nepiktnaudžiauja teise pateikti individualią peticiją⁹⁸. Komitetas gali atmesti peticiją, jeigu asmuo pakartotinai paduoda tą pačią peticiją, kuri anksčiau jau buvo Komiteto atmesta.

8) Peticiją Komisijai galima pateikti tik tuomet, kai buvo išnaudotos visos teisinės vidaus gynybos priemonės⁹⁹. Vidaus gynybos priemonės turi būti efektyvios, visiems prieinamos ir realiai galinčios atstatyti pažeistas teises. Paprastai tokiomis priemonėmis laikomi vidaus teismai. Asmuo ar asmenų grupė pirmiausia turi kreiptis į valstybės dalyvės vidaus institucijas ir tik tuomet, kai gauna nepatenkinamą paskutinės instancijos institucijos atsakymą, gali pateikti individualią peticiją Komitetui. Konvencijos 14

⁹⁵ Konvencijos 5 straipsnis:

Atsižvelgdamos į šios Konvencijos 2 straipsnyje išdėstytus pagrindinius įsipareigojimus, valstybės dalyvės įsipareigoja uždrausti ir panaikinti visų formų rasinę diskriminaciją ir garantuoti kiekvieno žmogaus lygiateisiškumą prieš įstatymą nepriklausomai nuo rasės, odos spalvos, tautybės ar etninės kilmės, ypač realizuojant šias teises:

- a) teisę būti lygiems prieš teismą ir visus kitus teisingumą vykdančius organus;
- b) teisę į asmens saugumą ir valstybės apsaugą nuo smurto ar kūno sužalojimo, padaryto vyriausybės pareigūno, atskirų asmenų, grupių ar įstaigų;
- c) politines teises, ypač teisę dalyvauti rinkimuose - balsuoti ir iškelti savo kandidatūrą - remiantis visuotine ir vienoda balsavimo teise, teisę dalyvauti valdant šali, taip pat tvarkant bet kokio lygio valstybės reikalus ir vienodą teisę dirbti valstybinėse įstaigose;
- d) kitas pilietines teises:
 - i) teisę laisvai kilnotis ir gyventi savo valstybėje;
 - ii) teisę palikti bet kurią šalį, įskaitant savo, ir sugrįžti į savo šalį;
 - iii) teisę į pilietybę;
 - iv) teisę tuoktis ir pasirinkti sutuoktinį;
 - v) teisę valdyti turtą individualiai ir kartu su kitais;
 - vi) paveldėjimo teisę;
 - vii) teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę;
 - viii) teisę į įsitikinimų ir jų reiškimo laisvę;
 - ix) teisę į taikių susirinkimų ir asociacijų laisvę;
- e) teises ekonominėje, socialinėje ir kultūros srityje:
 - i) teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir palankias darbo sąlygas, apsaugą nuo nedarbo, vienodą atlyginimą už vienodą darbą, teisingą ir patenkinamą apmokėjimą;
 - ii) teisę kurti profesines sąjungas ir stoti į jas;
 - iii) teisę į gyvenamąjį plotą;
 - iv) teisę į sveikatos apsaugą, medicinos pagalbą, socialinį aprūpinimą ir visuomenines paslaugas;
 - v) teisę į mokslą ir profesinį parengimą;
 - vi) teisę vienodai dalyvauti kultūrinėje veikloje;
- f) teisę užimti bet kokią vietą ar naudotis visomis visuomeninėmis paslaugomis, pavyzdžiui, transportu, viešbučiais, restoranais, kavinėmis, teatrais ir parkais.

⁹⁶ Rosas Allan, Scheinin Martin. *Implementation Mechanisms and Remedies*. In: *Economic, Social and Cultural Rights* by A. Eide et al. 2nd ed., Kluwer Law International, 2001, 441 p.

⁹⁷ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination, rule 91(c)

⁹⁸ Ten pat, rule 91 (d).

⁹⁹ Ten pat, rule 91 (e).

straipsnio 2 dalyje yra numatyta galimybė valstybėms dalyvėms įkurti ar nurodyti savo nacionalinės teisinės sistemos organą, kompetentingą gauti ir svarstyti savo jurisdikcijos ribose peticijas atskirų asmenų ar jų grupių, tvirtinančių, kad jie yra kokių nors iš Konvencijoje nurodytų teisių pažeidimo auka. Jeigu valstybė dalyvė nurodė tokią instituciją, tada asmuo ar jų grupė turi taip pat kreiptis ir į tokią nacionalinę instituciją. Peticijoje reiktų nurodyti, kokios vidaus gynybos priemonės buvo išnaudotos ir kokių rezultatų buvo sulaukta bei pateikti tai įrodančius dokumentus. Reikalavimas išnaudoti visas vidaus gynybos priemones turi išimčių – asmuo ar asmenų grupė neprivalo išnaudoti visų vidaus gynybos priemonių, kai tai užtruktų nepagrįstai ilgai ir tik apsunkintų pačios individualios peticijos teisės įgyvendinimą¹⁰⁰. Jeigu valstybė dalyvė, prieš kurią pateikta peticija, ginčija, jog asmuo ar asmenų grupė neišnaudojo visų vidaus gynybos priemonių, tai tokiu atveju valstybė turi nurodyti, kokių priemonių buvo galima imtis. Tokiu būdu siekiama patikrinti, ar asmuo iš tikrųjų išnaudojo visas vidaus gynybos priemones, taip pat ar valstybės dalyvės nurodytos priemonės yra efektyvios. Komiteto darbo praktikoje pakankamai dažnai pasitaiko atvejų, kai peticija yra atmetama būtent dėl to, kad pareiškėjai neišnaudoja vidaus gynybos priemonių. Pavyzdžiui, Komitetas atmetė *Nikolas Regerat ir kt. prieš Prancūziją* peticiją dėl to, kad pareiškėjai neišnaudojo visų vidaus gynybos priemonių¹⁰¹. Pareiškėjai priklausė organizacijai, mokančiai suaugusius baskų kalbos. Pašto įstaiga perspėjo organizaciją, kad jai bus pakeltas mokestis už laiškų siuntimą, nes pavadinimai ant laiškų buvo rašomi baskų kalba. Tokių laiškų, palyginus su tais, kur pavadinimai surašyti prancūzų kalba, nebuvo galima išsiųsti automatiškai, reikėta atlikti papildomus veiksmus. Pareiškėjai neapskundė tokio pašto įstaigos sprendimo vidaus institucijoms, o iškart kreipėsi į Komitetą.

9) Konvencijos 14 straipsnio 5 dalyje įtvirtintas 6 mėnesių terminas (*ratione temporis*). Toks laiko terminas netaikomas JT Žmogaus teisių komiteto gaunamoms peticijoms. Asmuo ar asmenų grupė turi pateikti peticiją Komitetui per 6 mėnesius nuo tos dienos, kai išnaudojo visas vidaus gynybos priemones, arba jeigu valstybė dalyvė nurodė įkurtą ar esantį savo nacionalinės teisinės sistemos organą, kompetentingą gauti ir svarstyti savo jurisdikcijos ribose tokias peticijas, tai 6 mėnesių terminas skaičiuojamas nuo tokios institucijos nepatenkinamo sprendimo gavimo dienos.

Peticijos turi būti pateikiamos viena iš oficialių Komiteto sekretoriato darbo kalbų – anglų, prancūzų ar ispanų.

¹⁰⁰ Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination: 01/01/89. CERD/C/35/Rev.3. (Basic Reference Document), rule 91(e)

¹⁰¹ *Nikolas Regerat et al. v. France*, Nr. 24/2002, Views adopted during Sixty-second session (3-21 March 2003).

Visi aptarti reikalavimai taikomi ir peticijoms, teikiamoms JT Žmogaus teisių komitetui, tačiau ne visi reikalavimai, kuriuos kelia JT Žmogaus teisių komitetas jam siunčiamoms peticijoms, taikomi JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui atkeliaujančioms peticijoms.

Paprastai prie reikalavimų individualiai peticijai nurodoma, jog peticija bus paskelbta nepriimtina, jeigu ji tuo pačiu metu bus nagrinėjama ar jau bus išnagrinėta kitos tarptautinės žmogaus teisių gynimo institucijos. Tokiu būdu tarptautinės institucijos siekia išvengti situacijų, kai tas pats ginčas gali būti išnagrinėtas skirtingai, nes tai sukurtų teisinio netikrumo ir nepasitikėjimo situaciją. Taip pat asmuo turėtų rimtai apsvarstyti į kurią tarptautinę instituciją kreiptis ir tokios institucijos galutinis sprendimas ir turėtų likti galutiniu sprendimu toje byloje. Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas priima peticijas, kurias tuo metu nagrinėja ar anksčiau išnagrinėjo kita tarptautinė institucija ir dėl tokių aplinkybių nepaskelbia jų nepriimtiniomis¹⁰². Turbūt taip yra nuspręsta atsižvelgiant į Komiteto funkcijas specifinėje žmogaus teisių srityje – Komitetas yra įsteigtas tam, jog prižiūrėtų, kaip įgyvendinama 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija, tad rasinės diskriminacijos klausimai yra pagrindinė Komiteto veiklos sritis ir tokiu būdu jis gali labiau įsigilinti į šią sritį negu bet kuri kita tarptautinė institucija. Peticijas dėl rasinės diskriminacijos gali nagrinėti ir JT Žmogaus teisių komitetas – šis išaiškino, kad Pakto 26 straipsnis, draudžiantis diskriminaciją, gali būti nagrinėjamas atskirai nuo kitų Pakto straipsnių kaip įtvirtinantis atskirą teisę¹⁰³. Tarkim, JT Žmogaus teisių komitetas išnagrinėjo peticiją dėl rasinės diskriminacijos, ir pareiškėjas, nepatenkintas sprendimu, kreipėsi į Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetą, kuris tokiu atveju lyg ir neturėtų atmesti peticijos kaip nepriimtinos dėl to, kad ji jau buvo nagrinėta kitoje tarptautinėje institucijoje. Tarkim, kad Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas priėmė priešingą sprendimą negu JT Žmogaus teisių komitetas. Tokiu atveju turėtume du skirtingus sprendimus, kuriuos priėmė tai pačiai organizacijai priklausantys komitetai. Tokios situacijos galėtų diskredituoti komitetų veiklą ir net galėtų apsunkinti jų nuomonių vykdymą, kurios ir taip neturi privalomosios galios. Manau, kad siekiant supaprastinti individualių peticijų pateikimo sistemą, didinti pasitikėjimą tarptautinėmis žmogaus teisių gynimo institucijomis ir didinti tokių institucijų veiklos efektyvumą, derėtų atsižvelgti į tokius skirtumus ir pasistengti suvienodinti reikalavimus peticijoms organizacijos viduje.

Nei 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija, nei Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto darbo reglamentas aiškiai nenumato reikalavimo,

¹⁰² Additional pointers on the admissibility of your case
<http://www.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm#cerd>

¹⁰³ Rosas Allan, Scheinin Martin. Implementation Mechanisms and Remedies. A. Eide et al., Economic, Social and Cultural Rights, 2nd ed. Kluwer Law International, 2001, 440 p.
Taip pat - General Comment No. 18: Non-discrimination: 10/11/89. CCPR General Comment No. 18.

jog peticijos turi būti pagrįstos, kaip tai numato 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolą. Manau, jog šis reikalavimas iš esmės taikomas ir JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui patenkančioms peticijoms, nes kiekvienas skundas turi būti pagrįstas, jame turi būti pateikti įrodymai, pagrindžiantys pareiškėjo teiginius. Komitetas pats nerenka įrodymų, o tik vertina jam pateiktus. Jeigu pareiškėjas nepateiktų jokių įrodymų, tai Komitetas negalėtų vertinti skundžiamos situacijos. Tai patvirtina Komiteto peticijų nagrinėjimo praktika – byloje *K.R.C. prieš Daniją* Komitetas atmetė skundą, nes pareiškėja nepateikė faktų, kurie paremtų jos teiginius¹⁰⁴. Ji siekė gauti paskolą iš vieno Danijos banko, tačiau šis paskolas teikė tik Danijos piliečiams. Banko asistentas, sužinojęs, jog pareiškėja ruošiasi įsidarbinti Danijos įmonėje ir jau 9 metus gyvena Danijoje, žodžiu patarė pareiškėjai vis dėlto užpildyti prašymą dėl paskolos ir galbūt jai bus suteikta paskola. Pareiškėja to nepadarė, nes manė, jog jos šansai gauti paskolą yra be galo maži. Tokiu atveju pareiškėja apskundė pačią paskolų suteikimo sąlygą, tačiau dėl savo neryžtingumo nesulaukė galutinio atsisakymo gauti paskolą dėl to, jog ji neturėjo Danijos pilietybės.

Kai kurios valstybės, ratifikuodamos Konvenciją, pateikė tam tikras deklaracijas ir numatė išlygas dėl vienu ar kitu Konvencijos straipsnių taikymo, todėl teikiant individualią peticiją patartina išsiaiškinti, ar valstybė, prieš kurią peticija nukreipta, nėra pareiškusi, kad tam tikri straipsniai jai netaikomi¹⁰⁵.

Aptarus reikalavimus individualioms peticijoms pagal du skirtingus JT tarptautinius dokumentus, nesunku pastebėti, kad daugelis reikalavimų sutampa. Konkretesnes išvadas daryti dar anksti, norėčiau aptarti ir reikalavimus individualioms peticijoms, keliamus pagal kitas dvi tarptautines sutartis.

¹⁰⁴ *K.R.C. v. Danmark*, No. 23/2002, Views adopted on 13 August 2002, Sixty-first session (5-23 August 2003).

¹⁰⁵ <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/2.htm#reservations>

3. Jungtinių Tautų Komitetas prieš kankinimus

1975 metais JT Generalinėje Asamblėjoje buvo priimta Deklaracija dėl visų asmenų apsaugos nuo kankinimų ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio žmogaus orumą elgesio ir baudimo už jį¹⁰⁶. Šioje Deklaracijoje buvo pareikšta, kad kankinimai ir kitoks žiaurus elgesys žemina žmogaus orumą, pažeidžia žmogaus teises ir pagrindines laisves, todėl tokie veiksmai turėtų būti pripažinti nusikalstamais ir baustini. Deklaracija, nors ir išreiškė labai svarbias idėjas, nebuvo teisiškai privaloma. Nors JT Generalinės Asamblėjos išleisti teisės aktai turi tik rekomendacinę reikšmę, ši Deklaracija buvo pirmasis dokumentas, įvardijantis priemones, kurių valstybės turėtų imtis, siekdamos užkirsti kelią kankinimams¹⁰⁷.

1984 metais JT buvo priimta Konvencija prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį žmogaus orumą elgesį ir baudimo už jį (toliau šioje dalyje – Konvencija). Šia Konvencija buvo siekta išplėtoti anksčiau minėtos Deklaracijos nuostatas ir nustatyti valstybėms teisiškai privalomus įsipareigojimus – pripažinti kankinimus nusikaltimu ir bausti bei persekioti juos padariusius asmenis.

Kontroliuoti Konvencijos nuostatų įgyvendinimą 1988 metais įsteigtas Komitetas prieš kankinimus (toliau šioje dalyje – Komitetas), sudarytas iš nepriklausomų ekspertų¹⁰⁸. Komitetas paprastai susirenka du kartus per metus – trims savaitėms gegužę ir dviems savaitėms lapkritį. Komiteto veiklą reglamentuoja Konvencija ir Komiteto darbo reglamentas¹⁰⁹.

Šis Komitetas kaip ir JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas bei JT Žmogaus teisių komitetas yra tarptautinė neteisminė institucija, kuri negali priimti šalims privalomų sprendimų, komitetas gali priimti tik rekomendacijas, į kurias šalys gali atsižvelgti sprendamos iškilusį ginčą¹¹⁰.

Šiuo metu Konvencijos dalyvėmis yra 144 valstybės. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. I-1772 Lietuvos Respublika prisijungė prie 1984 m. gruodžio 10 d. Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą už jį. Konvencija Lietuvos Respublikoje įsigaliojo 1996 m. kovo 2 dieną. Kol kas Konvencija dar nepaskelbta Valstybės žiniuose, o tai gali sukelti problemų ją taikant Lietuvos Respublikos teisėje.

¹⁰⁶ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001, 344 p.

¹⁰⁷ Danielius Hans. Protection Against Torture in Europe and the World. In: The European System for Protection of Human Rights edited by R. St. J. Macdonald, F. Matscher and H. Petzold. Martinus Nijhoff Publishers, 1993, 264 p.

¹⁰⁸ Burgental Thomas. International Human Rights in a Nutshell. St. Paul, Minn, West Publishing Co., 1995, 74 p.

¹⁰⁹ Committee against Torture, Rules of Procedure: 09/08/2002. CAT/C/3/Rev.4 (Basic Reference Document).

¹¹⁰ Tomuschat Christian. Human Rights, Between Idealism and Realism. Academy of European Law European University Institute: Oxford University Press, 2003, 182-183 p.

Komiteto funkcijos nurodytos Konvencijos 19-22 straipsniuose. Komitetas nagrinėja valstybių Konvencijos dalyvių ataskaitas apie Konvencijos nuostatų įgyvendinimą¹¹¹, tiria gautą informaciją apie sistemingus Konvencijos nuostatų pažeidinėjimus kurioje nors valstybėje dalyvėje¹¹², nagrinėja valstybių dalyvių pareiškimus, kad kita valstybė dalyvė pažeidė Konvencijos nuostatas, jeigu pastaroji pripažino tokią Komiteto funkciją¹¹³, ir nagrinėja fizinių asmenų peticijas prieš valstybes dalyves, jeigu jos pripažino tokią Komiteto funkciją¹¹⁴. Išnagrinėjęs valstybių dalyvių ataskaitas, Komitetas gali pateikti pastabas ir komentarus. Taip pat komitetas gali pateikti apibendrintus komentarus dėl bet kurių konvencijos nuostatų, jeigu mano, jog tai yra būtina. 1997 metais Komitetas pateikė Konvencijos 3 straipsnio komentarą 22 straipsnio kontekste¹¹⁵.

Kaip jau minėjau, individualios peticijos teisė įtvirtinta Konvencijos 22 straipsnyje. Ši Komiteto funkcija nėra privaloma valstybėms dalyvėms – kiekviena valstybė dalyvė turi teisę pareikšti, kad sutinka su tokia Komiteto funkcija. Šiuo metu 60 valstybių dalyvių pripažino Komiteto teisę nagrinėti individualias peticijas¹¹⁶. Lietuva iki šiol nepripažino tokios Komiteto funkcijos.

2006 metų pabaigoje sprendimai buvo paskelbti daugiau negu 600 skundų¹¹⁷.

3.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra JT Komitete prieš kankinimus

Visos gaunamos peticijos yra užregistruojamos. Peticijas užregistruoti gali Generalinis sekretorius, pats Komitetas arba Naujų peticijų ir laikinųjų apsaugos priemonių pranešėjas¹¹⁸. Jeigu peticija nėra išsami ar tiksli, Generalinis sekretorius ir Pranešjas gali kreiptis į pareiškėją dėl papildomos informacijos¹¹⁹.

¹¹¹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984, art. 19.

¹¹² Ten pat, art. 20.

¹¹³ Ten pat, art. 21.

¹¹⁴ Ten pat, art. 22.

¹¹⁵ [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/13719f169a8a4ff78025672b0050eba1?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/13719f169a8a4ff78025672b0050eba1?Opendocument) [žiūrėta]

¹¹⁶ Remiantis 2006 metų lapkričio 30 dienos duomenimis, Komiteto teisę nagrinėti individualias peticijas yra pripažinusios šios valstybės: Alžyras, Argentina, Australija, Austrija, Azerbaidžanas, Belgija, Bolivija, Bosnija ir Hercegovina, Brazilija, Bulgarija, Burgundija, Kamerūnas, Kanada, Čilė, Kosta Rika, Kroatija, Kipras, Čekijos Respublika, Danija, Ekvadoras, Suomija, Prancūzija, Gruzija, Vokietija, Gana, Graikija, Gvatemala, Vengrija, Islandija, Airija, Italija, Lichtenšteinas, Liuksemburgas, Malta, Meksikas, Monakas, Juodkalnija, Marokas, Nyderlandai, Naujoji Zelandija, Norvegija, Paragvajus, Peru, Lenkija, Portugalija, Rusijos Federacija, Senegalas, Serbija, Seišelių salos, Slovakija, Slovėnija, Pietų Afrikos Respublika, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Togas, Tunisas, Turkija, Ukraina, Urugvajus, Venesuela.

<http://www.ohchr.org/english/bodies/cat/stat3.htm> [žiūrėta]

¹¹⁷ Committee against Torture, Jurisprudence

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/FramePage/TypeJurisprudence?OpenDocument&Start=1&Count=15&Expand=1>

¹¹⁸ Committee against Torture, Rules of Procedure: 09/08/2002. CAT/C/3/Rev.4 (Basic Reference Document), rule 98.

¹¹⁹ Ten pat, rule 99.

Komitetas sesijų metu sprendžia, ar peticija yra priimtina, jeigu priimtina, tai tuomet išsiaiškina, ar buvo pažeistos Konvencijos nuostatos. Komitetas gali įsteigti darbo grupę, kuri susitiktų trumpam prieš Komiteto sesijas ir aptartų peticijų priimtimumo (darbo reglamentas reikalauja vienbalsiškumo peticijos nepriimtimumo atveju) ir esmės klausimus bei kitaip padėtų Komitetui¹²⁰.

Vos užregistravus peticiją, ši nedelsiant turi būti nusiųsta suinteresuotai valstybei, kad ši per 6 mėnesius pateiktų savo atsakymą¹²¹. Paprastai valstybės prašoma pateikti argumentus tiek dėl peticijos priimtimumo, tiek dėl jos esmės. Tik išimtiniais atvejais prašoma pateikti svarstymus vien dėl peticijos priimtimumo. Tokiu būdu Komitetas sutaupo laiko ir gali daug operatyviau išnagrinėti klausimą. Valstybė per du mėnesius gali pateikti savo atsakymą tik dėl peticijos priimtimumo, siekdama, kad Komitetas ją atmestų. Tuomet Komitetas arba pranešėjas gali nuspręsti, ar sutinka atskirai nagrinėti peticijos priimtimumo ir esmės klausimus. Komitetas per Generalinį sekretorių informuoja suinteresuotą valstybę ir pareiškėją, kai peticija paskelbiama nepriimtina pagal Konvencijos 22 straipsnį arba peticijos svarstymas yra sustabdytas ar nutrauktas¹²². Kai peticija paskelbiama priimtina, Komitetas nagrinėja ją iš esmės. Pareiškėjas turi teisę susipažinti su valstybės pateiktomis pastabomis ir pateikti savo atsikirtimus. Išnagrinėjęs visą jam pateiktą informaciją, Komitetas priima sprendimą. Priimdamas nenaudingą valstybei sprendimą, Komitetas nustato terminą, paprastai 9 mėnesius, per kurį valstybė turi informuoti, kaip buvo atsižvelgta į Komiteto sprendimą¹²³. Komitetas gali paskirti vieną ar kelis pranešėjus, kurie stebėtų, kaip valstybės atsižvelgia į Komiteto sprendimus, kokių veiksmų imasi, su kokiomis problemomis susiduria, ir apie tai nuolat informuotų Komitetą. Tokie pranešėjai, Komitetui leidus, gali nuvykti į valstybę ir išsiaiškinti esamą padėtį¹²⁴.

Atsižvelgiant į Komiteto statusą, jo sprendimai nėra privalomi, valstybės tik skatinamos informuoti Komitetą, kaip laikosi jo rekomendacijų. Pranešėjų institucijos, kuri sektų valstybių veiksmus, įkūrimas bei galimybė, kad valstybės nenoras paisyti Komiteto rekomendacijų bus įtrauktas į Komiteto metinį pranešimą, skatina valstybes atsakyti už padarytus Konvencijos pažeidimus arba atsisakyti tam tikrų veiksmų, kurie galėtų pažeisti Konvencijos nuostatas. Tokiu būdu tarptautinės žmogaus teisių gynimo institucijos tampa efektyvesnėmis ir populiareesnėmis.

¹²⁰ Committee against Torture, Rules of Procedure: 09/08/2002. CAT/C/3/Rev.4 (Basic Reference Document), rule 105-106.

¹²¹ Ten pat, rule 109.

¹²² Ten pat, rule 110.

¹²³ Ten pat, rule 112.

¹²⁴ Ten pat, rule 114.

3.2 JT Komitetui prieš kankinimus teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai

Reikalavimai peticijai yra numatyti Konvencijos 22 straipsnyje ir darbo reglamento 98 ir 107 taisyklėse. Remiantis šiomis nuostatomis, peticijai keliami tokie reikalavimai:

- 1) Fiziniai asmenys gali pateikti peticijas tik prieš valstybę dalyvę, kuri yra pripažinusi Komiteto funkciją nagrinėti individualias peticijas (*ratione personae*)¹²⁵. Tokių valstybių sąrašą galima rasti JT internetiniame tinklapyje. Aukščiau darbe išvardinau valstybes, pateikusias tokias deklaracijas. Peticijoje 233/2003, kurią pateikė egiptietis, Komitetas kaip tik ir nagrinėjo šį peticijų reikalavimą¹²⁶. Pareiškėjas kaltino Švediją, kad ši jį išsiuntė atgal į Egiptą. Egiptas yra Konvencijos valstybė dalyvė, tačiau nėra pateikusi deklaracijos pagal Konvencijos 22 straipsnį. Jeigu Komitetas būtų pripažinęs, jog Švedija pažeidė Konvencijos 3 straipsnį išsiųsdama pareiškėją į Egiptą, nes ten po išsiuntimo jis būtų kankinimas, tai tokiu būdu Komitetas nagrinėtų valstybės dalyvės Egipto elgesį, kai nėra jos sutikimo su tokia Komiteto funkcija. Todėl šiuo aspektu Komitetas pripažino peticiją nepriimtina. Taip pat Komitetui galima skųstis tik dėl tų incidentų, kurie įvyko valstybėje dalyvėje po deklaracijos dėl Konvencijos 22 straipsnio įsigaliojimo.
- 2) Individualias peticijas pateikti gali tik fiziniai asmenys arba jų teisėti atstovai, giminaičiai¹²⁷. Tik Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas aiškiai nurodo, kad į jį gali kreiptis tiek fiziniai asmenys, tiek fizinių asmenų grupės. Fiziniai asmenys turi priklausyti valstybės dalyvės, pripažinusios Komiteto funkciją nagrinėti individualias peticijas, jurisdikcijai.
- 3) Į Komitetą gali kreiptis tik tokie fiziniai asmenys, kurie asmeniškai patyrė skriaudą, yra Konvencijos nuostatų pažeidimo aukos¹²⁸. Peticiją Nr. 247/2004 pateikė Azerbaidžano pilietis¹²⁹. 1994 metais Azerbaidžano Aukščiausiasis teismas paskyrė jam mirties bausmę, tačiau 1998 metais šalies parlamentas panaikino mirties bausmės taikymą, tad šios buvo pakeistos kalėjimu iki gyvo galvos. Pareiškėjas pateikė kelis kaltinimus, viename teigė, kad valstybė pažeidė Konvencijos 13 straipsnį, nes tinkamai neištyrė kalinių, stovėjusių „mirties eilėje“, mirčių, nes buvo pakankamai pagrindo manyti, kad jie mirė nuo kankinimų. Komitetas priminė, kad peticiją gali pateikti tik pats nukentėjęs fizinis asmuo,

¹²⁵ Convention Against Torture, art. 22.1.

¹²⁶ *Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza v. Sweden*, No. 233/2003, Views adopted on 20 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

¹²⁷ Žr. 125.

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ *A.A. v. Azerbaijan*, No. 247/2004, Views adopted on 25 November 2005, Thirty-fifth session (7-25 November 2005).

jo giminaitis ar teisėtas atstovas. Šiuo atveju pareiškėjas neturėjo jokių įgaliojimų kreiptis nukentėjusių asmenų vardu, todėl dėl Konvencijos 13 straipsnio peticija buvo nepriimtina.

4) Komitetas nenagrinėja anoniminių peticijų¹³⁰. Pareiškėjas turėtų nurodyti savo vardą, pavardę, amžių, veiklą, kuria užsiima, ir atsiųsti jo asmenybę patvirtinančio dokumento kopiją.

5) Į Komitetą galima kreiptis tik dėl tokių teisių pažeidimo, kurios yra įtvirtintos Konvencijoje (*ratione materiae*)¹³¹. Asmenys gali savo peticijas pagrįsti pirmoje Konvencijos dalyje įtvirtintais straipsniais, kuriuose numatytos tiek pareigos valstybės dalyvėms, tiek individų teisės. 1 Konvencijos straipsnyje pateikiamas kankinimų apibrėžimas – bet kokie veiksmai, kuriais asmeniui tyčia sukeliama stiprus skausmas ar kančios, siekiant iš jo ar kito asmens išgauti informacijos ar prisipažinimą, siekiant nubausti jį ar kitą asmenį už padarytus ar tariamai padarytus veiksmus, įbauginti jį ar kitą asmenį arba dėl bet kokios priežasties, paremtos diskriminacija, kai tokie veiksmai yra atliekami per apklausas ar tyrimus arba su pareigūno ar jam prilyginto asmens žinia. Komitetas, remdamasis šiuo apibrėžimu, vertina valstybės pareigūnų veiksmus ir tokiu būdu prižiūri kaip valstybės dalyvės laikosi išipareigojimų. Kitaip tariant, šiame apibrėžime svarbiausi trys aspektai: 1) už kankinimus ar skausmo sukėlimą yra atsakingas pareigūnas – tai atlieka jis tiesiogiai arba tai daroma su jo žinia; 2) sukeliama skausmas arba kankinama siekiant papildomų tikslų (baudžiama už trečio asmens veiksmus, siekiama išgauti prisipažinimą, įbauginti ir t.t.); 3) kankinimai susiję su pareigūnu ar jam prilygintu asmeniu¹³². Konvencijos 2 straipsnyje įtvirtinta pareiga valstybei dalyvei imtis visų įmanomų įstatyminių, administracinių, teisinių ar kitokių priemonių, kurios užkirstų kelią kankinimams jos teritorijoje. Remiantis Konvencijos preambule ir šiuo straipsniu, individas turi prigimtine teisę nepatirti kankinimų. Ne vienoje byloje Komitetas konstatavo šio straipsnio pažeidimą, pavyzdžiui, peticijoje Nr. 212/2002 pareiškėjas teigė, kad valstybė dalyvė, šiuo atveju Ispanija, pažeidė Konvencijos 2, 4 ir 14 straipsnius¹³³. Ispanijos teismai pripažino, kad pareiškėjas buvo kankinamas. Trys prižiūrėtojai buvo pripažinti kaltais, tačiau atleisti nuo bausmės. Pareiškėjas teigė, kad tokiu būdu Ispanija neįvykdė savo išipareigojimų pagal Konvenciją – neužtikrino, kad asmenys, įvykdę kankinimo veiksmus, susilauktų griežtų bausmių, atspindinčių tokio nusikaltimo sunkumą ir pavojingumą (Konvencijos 4 straipsnio 2 dalis). Komitetas pritarė tokiam pareiškėjo

¹³⁰ Convention Against Torture, art. 22.2.

¹³¹ Ten pat, art. 22.1.

¹³² Danielius Hans. Protection Against Torture in Europe and the World. In: The European System for Protection of Human Rights by R. St. J. Macdonald, F. Matscher and H. Petzold. Martinus Nijhoff Publishers, 1993, 268 p.

¹³³ *Kepa Urra Guridi v. Spain*, No. 212/2002, Views adopted on 17 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

argumentui, pridėdamas, kad Konvencijos tikslas yra neleisti asmenims, atlikusiems kankinimo veiksmus, likti nenubaustiems. Atsižvelgiant į tai, valstybės dalyvės baudžiamuosiuose įstatymuose turi numatyti griežtas sankcijas. Komitetas taip pat konstatavo ir 14 straipsnio pažeidimą: šis straipsnis ne tik reikalauja, kad aukoms būtų visiškai kompensuota patirta žala, įskaitant ir pilną reabilitaciją, tačiau taip pat reikalauja, kad valstybės dalyvės užtikrintų, jog atsižvelgiant į kiekvieną bylą kankinimo veiksmai nepasikartos ateityje. Atleisdama prižiūrėtojus nuo bausmės, Ispanija neįvykdė 14 straipsnio reikalavimų. Daugiausia peticijų, siunčiamų Komitetui, remiasi Konvencijos 3 straipsniu, kuris draudžia valstybėms dalyvėms išduoti, išsiųsti ar perduoti asmenis kitai valstybei, jeigu yra tvirtas pagrindas manyti, kad jiems toje valstybėje gresia kankinimai. 1997 metais Komitetas išleido bendro pobūdžio komentarą dėl šio straipsnio taikymo¹³⁴. Komentaras skirtas tiek valstybėms dalyvėms, tiek individams, siekiantiems savo peticijas pagrįsti būtent šiuo straipsniu. Remiantis minėtu komentaru, 3 straipsnis taikomas tik tuo atveju, jeigu yra tvirtas pagrindas manyti, kad asmeniui gresia kankinimai tiek valstybėje, į kurią jis jau yra išsiųstas, perduotas ar išduotas, tiek valstybėje, į kurią jį norima išsiųsti, perduoti ar išduoti. Antroje straipsnio dalyje teigiama, kad svarstant, ar yra rimtas pagrindas manyti, kad kitoje valstybėje asmeniui gresia kankinimai, reikia taip pat atsižvelgti ir į tai, ar tenai vyksta masiški, grubūs ar rimti žmogaus teisių pažeidimai. Būtina turėti omenyje, kad tokie pažeidimai turi vykti apklausos ar tyrimo vietose arba su pareigūnų ar jiems prilygintų asmenų žinia. Įrodymų našta šiuo atveju tenka pareiškėjui. Peticijoje Nr. 222/2002¹³⁵ Komitetas konstatavo, jog Šveicarija nepažeidė Konvencijos, nes pareiškėjas neįrodė, jog Pakistane jam grėsė kankinimai. Pareiškėjas teigė, kad Pakistane prieš jį pradėtas baudžiamasis persekiojimas dėl šventvagystės, tad vos tik Šveicarija jį išsiųs į Pakistaną, policija jį iškart suims. Komitetas rėmėsi pateiktais duomenimis ir teigė, kad pareiškėjas keitė gyvenamąją vietą Pakistane vis apsistodamas pas giminaičius, tačiau nėra jokių duomenų, jog policija jo būtų tenai ieškojusi. Taip pat pareiškėjas pasidarė naują pasą ir išskrido iš šalies. Šie faktai verčia suabejoti kankinimų grėsme. Remdamasis anksčiau minėtu komentaru, jog nepakanka remtis vien tik įtarimu ar spėjimu, siekiant įrodyti pagrįstą baimę būti persekiojam, Komitetas konstatavo, kad pareiškėjas neįrodė, jog yra tvirtas pagrindas manyti, kad Pakistane jam gresia kankinimai. Kitoje peticijoje Nr. 226/2003 Komitetas konstatavo, kad, jeigu Švedija išsiųstų pareiškėją

¹³⁴ International Human Rights Instruments, United Nations, 2004 m. gegužės 12 d.

[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/\\$FILE/G0441302.doc](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/$FILE/G0441302.doc), 291-293 psl. [žiūrėta]

¹³⁵ *Z.E. v. Switzerland*, No. 222/2002, Views adopted on 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

ir jos dukterį į Bangladešą, tai sukeltų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą¹³⁶. Pareiškėja teigė, kad prieš pabėgdama į Švediją, ji priklausė partijai, kuri nebuvo valdžioje. Bangladeše tuo metu vyravo praktika kankinti, persekioti bei gąsdinti visus politinius oponentus. Pareiškėja buvo kankinama, persekiojama, sulaikyta ir net išžaginta. Tai patvirtino medicininės išvados. Švedija teigė, kad politinė situacija šalyje pasikeitė ir pareiškėjos partija buvo atstovaujama parlamente. Tačiau ta partija buvo opozicija parlamente, o Bangladeše vis dar vyravo praktika persekioti ir kankinti politinius oponentus. Pareiškėjos vyras taip pat buvo persekiojamas dėl tariamų nusikaltimų. Atsižvelgdamas į visus šiuos faktus, Komitetas konstatavo, kad yra tvirtas pagrindas manyti, jog pareiškėja gali būti ir toliau persekiojama Bangladeše, todėl Švedija neturėtų išsiųsti nei jos, nei jos dukters. Konvencija pateikia pakankamai daug įsipareigojimų valstybėms dalyvėms baudžiamojo proceso srityje. Valstybės dalyvės raginamos įgyvendinti jurisdikciją kankinimų nusikalstamoms veikoms remiantis teritorijos, pilietybės ir aukos principais. Taip pat imtis visų priemonių, kad tokia jurisdikcija būtų įgyvendinta¹³⁷. Valstybė narė, kurios teritorijoje įvykdytas nusikaltimas ir kuri siekia jurisdikciją įgyvendinti pati, turėtų išsiųsti susijusią informaciją valstybei, kurios pilietis įvykdė nusikaltimą, siekdama bendradarbiavimo baudžiamojo persekiojimo klausimais¹³⁸. Valstybės narės kankinimo nusikaltimus turėtų įtraukti į nusikaltimų sąrašą, pagal kurį galimas išdavimas, perdavimas ar išsiuntimas. Jeigu valstybės neturi bendros sutarties dėl ekstradicijos, tai ši Konvencija gali būti teisiniu pagrindu ekstradicijai¹³⁹. Esant pakankamam pagrindui manyti, kad kankinimai buvo atlikti valstybės narės teritorijoje, Konvencija ją įpareigoja greitai ir nešališkai atlikti tyrimą¹⁴⁰, o asmeniui, galimai patyrusiam kankinimo veiksmus, turi būti garantuotas greitas ir nešališkas kompetentingų institucijų tyrimas bei skundo teisė, jo ir liudytojų apsauga nuo netinkamo elgesio¹⁴¹. Peticijoje (Nr. 207/2002¹⁴²) Komitetas konstatavo, kad Serbija ir Juodkalnija pažeidė Konvencijos 12 ir 13 straipsnius. Pareiškėjas buvo pateikęs skundą dėl kankinimų prokurorui, o šis niekuomet neinformavo pareiškėjo apie tyrimo eiga ir rezultatus. Tokiu būdu buvo užkirstas kelias galimam privačiam kaltinimui teisme. Tokiu būdu valstybė dalyvė neužtikrino asmens teisės pateikti skundą ir reikalauti iš kompetentingų institucijų skubaus ir nešališko tyrimo. Konvencijos 15 straipsnis reikalauja, kad valstybės dalyvės

¹³⁶ *T.A. v. Sweden*, No. 226/2003, Views adopted on 6 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

¹³⁷ Convention Against Torture, art. 5.

¹³⁸ Ten pat, art. 8.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Ten pat, art. 12.

¹⁴¹ Ten pat, art. 13.

¹⁴² *Dragan Dimitrijevic v. Serbia and Montenegro*, No. 207/2002, 24 November 2004, Thirty-third session (8-26 November 2004).

užtikrintų, jog kankinimų būdu gauta informacija nebūtų panaudota jokiuose procesuose kaip įrodymas. Konvencijos 16 straipsnis įpareigoja valstybes dalyves uždrausti ir tokius veiksmus, kurie nors ir nepatenka į 1 straipsnyje pateiktą kankinimų sampratą, tačiau taip pat yra žiaurūs, žmogaus orumą žeminantys veiksmai, kurie atliekami tyrimo ar apklausos metu arba su pareigūno ar jam prilyginti asmens žinia.

6) Komitetas nepriima peticijų, kuriomis piktnaudžiuojama pačia peticijos teise arba peticija yra akivaizdžiai nepagrįsta¹⁴³. Prieš tai minėtoje peticijoje *Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza prieš Švediją* valstybė teigė, kad peticija turi būti nepriimtina, nes ji yra visiškai nepagrįsta ir pareiškėjas piktnaudžiuoja peticijos teise. Pasak Švedijos atstovų, pareiškėjas piktnaudžiuoja peticijos teise, nes prieš tai jis buvo pateikęs peticiją žmonos vardu dėl tokios pačios situacijos, ir peticija buvo nepatenkinta. Komitetas nesutiko su tokiais argumentais – tuo metu buvo nagrinėjama pareiškėjo žmonos situacija ir aplinkybės egzistavusios tuo metu. Taip pat Komitetas nesutiko, jog peticija buvo visiškai nepagrįsta. Jo manymu, pareiškėjas pristatė pakankamai pagrįstą bylą, kuri gali būti svarstoma Komitete. Kitoje byloje (peticija Nr. 163/2000¹⁴⁴) Komitetas priėmė priešingą sprendimą. Į Komitetą kreipėsi vyras ir žmona meksikiečiai. Jie kaltino Kanadą, nes ši nesuteikė jiems pabėgėlių statuso ir norėjo išsiųsti atgal į Meksiką. Pareiškėjų manymu, tai būtų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas. Pagal pateiktus duomenis buvo aišku, kad pareiškėjai išvyko iš Kanados, remiantis išsiuntimo orderiu, tačiau netrukus jie vėl sugrįžo (žmona grįžo ir gavo leidimą dirbti Kanadoje) ir pateikė naujus prašymus dėl pabėgėlio statuso suteikimo kitais negu prieš tai pagrindais. Taip pat pareiškėjai nebepateikė jokių papildomų duomenų, kuriais galėtų paremti peticiją. Todėl Komitetas konstatavo, kad peticija yra aiškiai nepagrįsta.

7) Komitetas nepriima peticijų, kurios yra nesuderinamos su Konvencijos nuostatomis¹⁴⁵. Peticijoje Nr. 221/2002 Bangladešo gyventojas kreipėsi į Komitetą, teigdamas, jog Švedijos sprendimas atmesti prašymą dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir išsiuntimo orderio pasirašymas pažeistų Konvencijos 3, 16 straipsnius¹⁴⁶. Jis teigė, kad, atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu jis kenčia nuo potrauminio šoko sindromo, pats išsiuntimo orderio įgyvendinimas pažeistų Konvencijos 16 straipsnį, nes jo dabartinė psichinė sveikata yra labai silpna. Komiteto nuomone, tik labai išskirtinėmis aplinkybėmis pats išsiuntimo faktas gali sukelti Konvencijos pažeidimą. Pareiškėjas nepateikė jokių

¹⁴³ Convention Against Torture, 22.2.

¹⁴⁴ *H.A.S.V. and F.O.C. v. Canada*, No. 163/2000, Views adopted on 24 November 2004, Thirty-third session (8-26 November 2004).

¹⁴⁵ Žr. 143.

¹⁴⁶ *M.M.K. v. Sweden*, No. 221/2002, Views adopted on 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

aplinkybių, kurios pagrįstų tokį jo teiginį, todėl Komitetas konstatavo, kad pareiškėjo peticija dėl Konvencijos 16 straipsnio yra nesuderinama su Konvencijos nuostatomis.

8) Konvencijos 22 straipsnio 5 dalies (a) punkte bei darbo reglamento 107 taisyklės (d) punkte yra įtvirtintas dar vienas reikalavimas peticijoms – tuo metu, kai peticija yra pateikta Komitetui, ji negali būti nagrinėjama ar nagrinėta kitoje tarptautinėje institucijoje. Nagrinėdamas peticiją Nr. 247/2004, Komitetas išaiškino šį reikalavimą ir pripažino peticiją nepriimtina¹⁴⁷. Pagal Komitetą, peticija yra nagrinėjama ar buvo išnagrinėta kitos tarptautinės institucijos, jeigu peticijas pateikė tas pats asmuo, remdamasis tais pačiais faktais. Minėtoje byloje Azerbaidžano pilietis prieš tai kreipėsi į Europos žmogaus teisių teisumą, o vėliau į Komitetą su ta pačia peticija. Iš nagrinėjamų institucijų tik Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas neatmeta peticijų dėl šio punkto.

9) Kaip ir visos kitos institucijos, taip ir Komitetas reikalauja, kad pareiškėjai pirmiausia išnaudotų šalies vidaus gynybos priemones ir tik tada kreiptųsi į Komitetą¹⁴⁸. Nagrinėdamas peticiją Nr. 248/2004 Komitetas konstatavo, jog pareiškėjas neišsėmė visų vidaus gynybos priemonių¹⁴⁹. Pareiškėjas siekė gauti pabėgėlio statusą Šveicarijoje, todėl apskundė atsisakymą suteikti tokį statusą Prieglobsčio apeliacinei komisijai. Ši perdavė skundo nagrinėjimą Federaliniam pabėgėlių biurui, kuris pareiškėjo skundą atmetė. Tuomet pareiškėjas apskundė Prieglobsčio apeliacinės komisijos ir Federalinio pabėgėlių biuro sprendimus ir tuo pat metu kreipėsi Komitetą. Komitetas negalėjo nagrinėti tokios peticijos, kol šalies viduje klausimas nėra galutinai išspręstas, tokiu būdu Komitetas įsikištų į valstybės vidaus reikalus ir sulauktų tarptautinio pasipiktinimo bei peržengtų savo kompetencijos ribas, todėl peticija buvo pripažinta nepriimtina. Kai pareiškėjas sulauks galutinio rezultato ir nebus juo patenkintas, tada galės vėl kreiptis į Komitetą. Kitoje byloje (peticija Nr. 171/2000) vidaus gynybos priemonės nebuvo išsemtos, tačiau remdamasis Konvencijos 22 straipsnio 5 dalies (b) punktu Komitetas konstatavo, kad būtent šiuo atveju vidaus gynybos priemonės buvo visiškai neefektyvios ir nepagrįstai ištemptos¹⁵⁰. Serbijos ir Juodkalnijos pilietis buvo suimtas be teisinio pagrindo ir kankinamas areštinėje. Tai įrodė vėliau atliktas medicininis patikrinimas. Pareiškėjas parašė skundą, tačiau jis buvo užregistruotas tik po trejų su puse metų. Tik tuomet buvo kreiptasi į vietinį teisėją, kad būtų pradėtas tyrimas. Tačiau nuo tada tyrimas nepasistūmėjo į priekį, nebuvo atlikti jokie veiksmai siekiant identifikuoti galimai kaltus

¹⁴⁷ *A.A. v. Azerbaijan*, No. 247/2004, Views adopted on 25 November 2005, Thirty-fifth session (7-25 November 2005).

¹⁴⁸ Convention Against Torture, art. 22.5 (b).

¹⁴⁹ *A.K. v. Switzerland*, No. 248/2004, 8 May 2006, Thirty-sixth session (1-19 May 2006).

¹⁵⁰ *Jovica Dimitrov v. Serbia and Montenegro*, No. 171/2000, 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

asmenis. Todėl Komitetas nusprendė, kad šiuo atveju nebuvo būtina išnaudoti visas vidaus gynybos priemones.

10) Darbo reglamento 107 taisyklės (f) punkte numatytas dar vienas reikalavimas – peticija turi būti pateikta per protingą laiką nuo vidaus gynybos priemonių išnaudojimo. Laiko tarpas bus per ilgas, jeigu tai pernelyg apsunkins peticijos nagrinėjimą. Vienoje jau anksčiau aptartoje byloje (peticija Nr. 233/2003) pareiškėjas kreipėsi į Komitetą tik po 18 mėnesių nuo tos dienos, kai gavo galutinį sprendimą šalies viduje¹⁵¹. Valstybė dalyvė, šiuo atveju Švedija, teigė, kad toks delsimas yra nepateisinamas, nes pareiškėjas galėjo iš karto kreiptis į Komitetą, tad Komitetas turėtų atmesti peticiją. Nagrinėdamas šią peticiją, Komitetas konstatavo, kad 18 mėnesių terminas visiškai nesutrukdė valstybei dalyvei pateikti reikiamus duomenis ar pastabas, todėl toks delsimas pernelyg neapsunkino peticijos nagrinėjimo.

Laiko reikalavimą numato tik 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir JT 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija.

Peticijos turėtų būti paduotos Komitetui viena iš Komiteto sekretoriato darbo kalbų – anglų, prancūzų, ispanų ar rusų.

Kiekviena valstybė ratifikuodama Konvenciją gali pateikti deklaracijas ar padaryti išlygas dėl vienu ar kitu Konvencijos straipsnių, todėl prieš pateikiant peticiją Komitetui derėtų išsiaiškinti, ar skundžiama valstybė dalyvė nėra padariusi tam tikrų išlygų, dėl kurių peticija būtų nepriimtina¹⁵².

Nebuvo aiškiai nurodyta, kad iki šiol aptartas institucijas peticijas gali paduoti keli fiziniai asmenys. Kyla klausimas, ar individualią peticiją gali paduoti keli asmenys? Manychiau, kad gali kreiptis ir keli asmenys, jeigu jie gali įrodyti, kad kiekvienas pareiškėjas yra auka tarptautinės sutarties prasme, kad kiekvienas jų buvo asmeniškai paliestas tariamo tarptautinės sutarties pažeidimo.

Noriu atkreipti dėmesį tik į tai, jog JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas yra vienintelis iš aptartų komitetų nenumatantis, jog individualios peticijos yra atmetamos tuo atveju, kai jos jau buvo nagrinėtos kitoje tarptautinėje institucijoje ar tuo metu, kai jos nagrinėjamos minėtame komitete, taip pat yra nagrinėjamos ir kitoje tarptautinėje institucijoje. Jau anksčiau aptariau, jog, mano nuomone, šis reikalavimas yra pakankamai svarbus individualių

¹⁵¹ *Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza v. Sweden*, No. 233/2003, 20 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

¹⁵² <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/9.htm#reservations>

peticijų sistemoje. Iškyla klausimas, ar Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas turėtų peržiūrėti reikalavimus individualioms peticijoms ir pasistengti juos suderinti su bendra praktika.

Išnagrinėjus reikalavimus, keliamus Komitetui prieš kankinimus siunčiamoms individualioms peticijoms, nesunku pastebėti, kad jie yra tokie patys, kaip reikalavimai keliami JT Žmogaus teisių komitetui siunčiamoms peticijoms. Aptarus visų trijų JT komitetų nagrinėjamas peticijas, akivaizdu, jog reikalavimai individualioms peticijoms JT sistemoje praktiškai yra suvienodinti. Tokiu būdu individualių peticijų sistema yra daug aiškesnė, paprastesnė ir priimtinesnė. Jeigu aptarti reikalavimai sutaptų su reikalavimais, keliamais individualioms peticijoms pagal Europos Tarybos 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, tai būtų galima teigti, kad visi aptarti reikalavimai, keliami individualioms peticijoms, yra pagrindiniai reikalavimai keliami apskritai visoms individualioms peticijoms.

4. Europos Tarybos Europos Žmogaus Teisių Teismas

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – Teismas) yra tarptautinė teisminė institucija, veikianti tarptautinės regioninės organizacijos - Europos Tarybos - rėmuose. Teismo veiklos pagrindas yra 1950 m. priimta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija¹⁵³ (toliau – Europos Žmogaus Teisių Konvencija arba Konvencija) su visais vėliau priimtais protokolais (jų šiuo metu yra 13; naujasis 14 Protokolas, numatantis Teismo naują reformą, dar nėra įsigaliojęs) bei Teismo darbo reglamentas. Konvencija nebuvo pirmas tarptautinis instrumentas įtvirtinęs pagrindines žmogaus teises ir laisves, tačiau tai buvo pirmas toks instrumentas, įtvirtintas tarptautinės sutarties forma ir numatantis sutarties nuostatų priežiūros ir vykdymo kontrolės mechanizmą¹⁵⁴. Konvencijos sukurta sistema ir toliau išlieka labiausiai išplėtotą regioninę žmogaus teisių apsaugos sistemą¹⁵⁵. Pagrindinė Teismo funkcija yra žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, įtvirtintų Konvencijoje, apsauga ir efektyvus skundų dėl galimų šių teisių pažeidimų nagrinėjimas. Konvencijos pagrindu sukurta sistema įkūnija tarptautinio teisingumo vykdymo pagrindus¹⁵⁶.

Skirtingai negu JT Žmogaus teisių komitetas, JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas ir JT Komitetas prieš kankinimus, Teismas yra nuolatinė institucija, kurios sprendimai šalims yra privalomo pobūdžio¹⁵⁷. Tokiu būdu Teismas per metus gali išnagrinėti daugiau bylų ir tai daryti kiek operatyviau. Sprendimų privalomumas pabrėžia institucijos statusą ir užtikrina, kad į žmogaus teisių pažeidimus bus reaguota efektyviai. Nors JT Žmogaus teisių komiteto, JT Rasinės diskriminacijos komiteto ir JT Komiteto prieš kankinimus sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, jie yra valstybių narių vykdomi. Kaip jau anksčiau minėjau, JT Žmogaus teisių komitetas išnagrinėjo du skundus prieš Lietuvą ir jei abu yra įvykdyti.

Lietuvos Respublika Konvenciją ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. Įstatymu dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo¹⁵⁸. Konvencija įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. Visos Europos Tarybos narės yra ratifikavusios Konvenciją.

¹⁵³ Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.

¹⁵⁴ Merrills J. G. *The Development of International Law by the European Court of Human Rights*. Manchester University Press, 1993, 3 p.

¹⁵⁵ V. Vadapalas. *Tarptautinė teisė*. 2-as leidimas, Vilnius: Eugrimas, 2006, 277 p.

¹⁵⁶ Jočienė D. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija: jos įgyvendinimo mechanizmo tobulinimo perspektyvos // Teisės problemos*, Nr. 1, 1998, 59 p.

¹⁵⁷ Konvencijos 46 str.

Taip pat, Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001, 761 p.

¹⁵⁸ Valstybės žinios, 1995, Nr. 37-913.

Teisme yra tiek teisėjų, kiek yra valstybių - Konvencijos dalyvių. Šiuo metu 46 Europos regiono valstybės yra Konvencijos dalyvės, o tai reiškia, kad šiuo metu pagal Konvencijos 20 straipsnį yra 46 teisėjai. Teisėjai renkami 6 metų kadencijai ir Teisme dirba savo vardu¹⁵⁹.

Remiantis Konvencija, Teismas atlieka šias funkcijas: individualių peticijų nagrinėjimas; tarpvalstybinių skundų nagrinėjimas; konsultacinių išvadų teikimas. Noriu trumpai pastebėti, kad šių metų kovo 26 d. Teismui buvo pateikta tarpvalstybinė byla *Gruzija prieš Rusijos Federaciją* (190, 27.03.2007). Gruzija kaltina Rusijos valstybę dėl jos elgesio su Gruzijos piliečiais imigrantais. Blokuodama Rusijos ir Gruzijos sienas, Gruzijos valdžios institucijų teigimu, Rusijos valstybė pažeidžia daugelio jos valstybėje esančių asmenų teises, kurios įtvirtintos Europos žmogaus teisių konvencijoje (teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, susirašinėjimo laisvė, teisė į nuosavybę, teisė į mokslą, neteisėto sulaikymo draudimas ir kt.). Taip pat Gruzija skundžiasi dėl gruzinių, kurie buvo įkalinti bei sulaikyti, laikymo sąlygų, kurios, jos teigimu, neatitinka Konvencijos 3 straipsnio reikalavimų bei šio straipsnio taikymo praktikos. Tai be galo svarbus įvykis Teismo praktikoje, nes tarpvalstybinės peticijos pateikiamos gana retai, būtent dėl tos priežasties, kad valstybės, dažniausiai dėl politinių sumetimų, nelabai noriai naudojasi Konvencijos 33 straipsnyje numatyta galimybe.

Prieš pradėdama išsamiau kalbėti apie individualių peticijų nagrinėjimą, norėčiau pabrėžti, jog Konvencija sukuria pareigas tik valstybėms narėms (*ratione personae*)¹⁶⁰. Joks privatus asmuo nėra atsakingas už pažeidimus Konvencijos prasme. Valstybė atsako už bet kurios grandies valstybės pareigūnų, tarnautojų ir kitų asmenų, vykdančių valstybės funkcijas, padarytus žmogaus teisių pažeidimus. Valstybė neatsako už privačių asmenų padarytus žmogaus teisių pažeidimus, nebent tokie pažeidimai sukelia valstybės objektyvią atsakomybę. Valstybės dalyvės taip pat vykdo savo jurisdikciją lėktuvuose, kurie skraido su valstybės dalyvės vėliava, ir laivuose, kurie plaukioja su valstybės dalyvės vėliava, taip pat savo konsulatuose ir diplomatinėse atstovybėse užsienyje. Taigi pagal Konvenciją valstybei kyla negatyvūs įsipareigojimai – nei ji, nei jos pareigūnai negali imtis tokių priemonių ar atlikti tokius veiksmus, kurie pažeistų žmogaus teises. Per paskutinius dešimtmečius Teismas vysto valstybių objektyvių įsipareigojimų doktriną, pagal kurią valstybės privalo tam tikrais atvejais imtis įvairių priemonių, kad žmogaus teisės nebūtų pažeistos (pavyzdžiui, asmeniui sėdint kalėjime, valstybė turi užtikrinti medicininę, psichologinę pagalbą)¹⁶¹.

¹⁵⁹ Konvencijos 20-21 str.

¹⁶⁰ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 34-37 p.

¹⁶¹ Mowbray A.R. The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights. Oxford – Portland Oregon, 2004, p. 2.

Individualias peticijas pateikti gali fiziniai asmenys ar jų grupės bei nevyriausybinės organizacijos prieš valstybes nares¹⁶². Tai vienintelė iš aptariamų institucijų priimanti individualias peticijas iš nevyriausybinių organizacijų. Būtina pabrėžti, kad peticijos negali būti paduotos prieš privačius asmenis ar privačias organizacijas. Kiekvienas fizinis asmuo gali pats asmeniškai pateikti individualią paraišką, tačiau patartina turėti teisinį atstovą. Teisinis atstovavimas yra privalomas Teismo posėdžių metu arba po to, kai priimamas sprendimas dėl bylos priimtumo. Europos Taryba yra nustačiusi nemokamos teisinės pagalbos procedūrą asmenims, neturintiems pakankamai lėšų susimokėti už teisines paslaugas¹⁶³.

4.1 Individualių peticijų nagrinėjimo procedūra ET Europos Žmogaus Teisių Teisme

Užregistruota peticija patenka į vieną iš teisėjų kolegijų, į trijų teisėjų komitetą. Teisme yra trys bylų nagrinėjimo pakopos¹⁶⁴:

- 3 teisėjų komitetas – išimtinai svarsto individualių skundų priimtumo sąlygas¹⁶⁵.
- 7 teisėjų kolegija – svarsto priimtumo klausimus sunkesnėse bylose ir priima sprendimus iš esmės visose bylose¹⁶⁶. Sprendžia dėl tarpvalstybinių peticijų priimtumo ir esmės. Kai kolegijos turima byla kelia sudėtingą Konvencijos ar jos protokolų aiškinimo klausimą arba kai klausimo svarstymas kolegijoje gali sąlygoti nesuderinamą su ankstesne praktika sprendimą, bet kuriuo metu iki sprendimo priėmimo kolegija gali nutarti perleisti bylą Didžiajai kolegijai, jei bylos šalys tam neprieštarauja¹⁶⁷. Kolegijos sprendimas tampa galutinis, jei šalys aiškiai pasako, kad neprašys perduoti bylos svarstyti Didžiajai kolegijai. Bylos šalys po kolegijos sprendimo turi 3 mėnesius, per kuriuos gali prašyti perduoti bylą Didžiajai kolegijai¹⁶⁸. Jei per tris mėnesius šalys nepateikia tokio prašymo, tai kolegijos sprendimas taip pat tampa galutinis. Jei Didžiosios kolegijos teisėjų komisija atmeta prašymą peržiūrėti kolegijos sprendimą, tai kolegijos sprendimas taip pat tampa galutinis¹⁶⁹.
- Didžioji kolegija (17 teisėjų) – nagrinėja sunkiausias bylas, kurias jai perduoda kolegijos, taip pat išimtiniais atvejais peržiūri kolegijų priimtus sprendimus, kai to prašo bylos šalys

¹⁶² Konvencijos 34 str.

¹⁶³ Rules of Court, July 2006. Registry of the Court, Strasbourg, 91 str.

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D1EB31A8-4194-436E-987E-65AC8864BE4F/0/RulesOfCourt.pdf> [žiūrėta]

¹⁶⁴ Konvencijos 27 str.

¹⁶⁵ Ten pat, 28 str.

¹⁶⁶ Ten pat, 29 str.

¹⁶⁷ Ten pat, 30 str.

¹⁶⁸ Ten pat, 43 str.

¹⁶⁹ Ten pat, 44 str.

(Didžioji kolegija sudaro 5 teisėjų komisiją, kuri sprendžia, ar byloje keliamas sudėtingas Konvencijos ir jos protokolų aiškinimo ir taikymo klausimas arba rimta visuomeninės svarbos problema)¹⁷⁰. Tam tikrais atvejais, remiantis Konvencijos 47 straipsniu Ministrų komitetui prašant, pateikia konsultacinę išvadą.

Skirtingai negu JT Žmogaus teisių komitete ir JT Komitete prieš kankinimus, Teisme nagrinėjant bylą, dalyvauja ir teisėjas, išrinktas nuo byloje dalyvaujančios valstybės narės. Oficialios Teismo kalbos yra anglų ir prancūzų, tačiau pareiškimai gali būti pateikti bet kuria iš oficialių valstybių narių kalbų. Po to, kai pareiškimas buvo paskelbtas priimtiniu, būtina vartoti vieną iš oficialių kalbų, išskyrus tuos atvejus, kai Kolegijos arba Didžiosios Kolegijos Pirmininkas leidžia toliau vartoti tą kalbą, kuria pareiškimas buvo pateiktas¹⁷¹.

Iki 2005 m. kovo 1 d. skundo priimtimumo ir esmės klausimai buvo sprendžiami atskirai ir tik išimtiniais atvejais buvo sprendžiami kartu. Dabar priimtimumo ir esmės klausimai yra nagrinėjami kartu ir išskirtiniais atvejais tai daroma atskirai¹⁷². Toks pakeitimas buvo padarytas siekiant paspartinti bylų nagrinėjimą, kad nereikėtų du kartus grįžti prie tos pačios bylos ir gana dažnai nagrinėti tuos pačius bylų aspektus. Peticijos priimtimumo ir esmės klausimai nagrinėjami vienu metu tik pagal Komiteto prieš kankinimus reglamentą.

2004 m. gegužės mėnesį Europos Taryboje buvo priimtas naujasis Konvencijos 14 Papildomas protokolas, kuris turi pradėti trečiąją Konvencijos raidos etapą¹⁷³. Konvencijos 14 Papildomas protokolas įsigalios tuomet, kai jį ratifikuos visos Europos Tarybos narės/Konvencijos dalyvės. Šiuo metu jį ratifikavo 45 valstybės – Konvencijos dalyvės, tačiau Rusijos Federacija kol kas Protokolo neratifikavo ir jis yra neįsigaliojęs.

Konvencijos 14 Papildomo protokolo atsiradimą inicijavo daug priešasčių, bet svarbiausia buvo ta, kad Teismui reikėjo efektyvios bylų filtravimo sistemos, kurios buvo atsisakyta Konvencijos 11 Papildomu protokolu¹⁷⁴. Kartu tai yra ir pati svarbiausia Konvencijos 14 Papildomo protokolo naujovė. Pakeista bylų nagrinėjimo procedūra – bus 4 grandys vietoje 3 grandžių:

¹⁷⁰ Konvencijos 43 str.

¹⁷¹ Rules of Court, July 2006. Registry of the Court, Strasbourg, art. 34.3(a).

¹⁷² Žr. 171. 54A article.

Taip pat, žr. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 418 p.

¹⁷³ Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of Convention, Council of Europe Treaty Series No. 194

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/Basic+Texts/Protocol+No.+14/> [žiūrėta]

¹⁷⁴ Žr. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 418-422 p.

- Pirma grandis – 1 teisėjas (angl. *single judge*)¹⁷⁵. Jis turės nuspręsti dėl peticijų priimtumo. Teisėjas neturėtų būti valstybės narės, prieš kurią pateikta peticija, siūlytas kandidatas.
- Antra grandis – 3 teisėjų komitetas¹⁷⁶. Jis nagrinės skundų nepriimtumo klausimus sunkesnėse bylose, taip pat priims sprendimus iš esmės nesudėtingose bylose, pvz., tose bylose, kur nagrinėjami proceso ilgumo, sprendimų nevykdymo, nuosavybės nusavinimo be kompensacijos klausimai.
- Trečia grandis – 7 teisėjų kolegija¹⁷⁷. Nagrinės bylų esmės klausimus sudėtingesnėse bylose.
- Ketvirta grandis – Didžioji kolegija. Jos kompetencija išlieka ta pati.

Galutinis Teismo sprendimas siunčiamas Europos tarybos Ministrų komitetui, kuris prižiūri jo vykdymą¹⁷⁸. Ministrų komitetas paprastai primena valstybei, kad ji dar neįvykdė Teismo sprendimo. Pati griežčiausia sankcija, kurią Ministrų komitetas tokiu atveju gali taikyti, yra atitinkamos valstybės pašalinimas iš Europos tarybos, tačiau tokia priemonė dar nebuvo taikoma. Pagal Konvencijos 14 Protokolą, Europos tarybos Ministrų komiteto funkcijos sprendimų vykdymo srityje išplečiamos – Ministrų komitetas galės teikti skundus prieš valstybes nares, kurios nevykdo Teismo sprendimų¹⁷⁹. Net ir išnagrinėjęs tokią bylą, Teismas negalės taikyti finansinių sankcijų valstybei, tik antrą kartą gali konstatuoti Konvencijos pažeidimą¹⁸⁰. Lietuva iki šiol sąžiningai įvykdavo Teismo sprendimus.

Konvencijos 14 Papildomas protokolą išgalios tuomet, kai ji ratifikuos visos Konvencijos dalyvės. Iki šiol tam smarkiai priešinasi Rusijos valstybė. Jeigu Rusijos Federacija neratifikuos Konvencijos 14 protokolo, Konvencijos 14 Papildomas protokolą, toks koks jis dabar yra, neįsigalios.

2007 m. kovo 23 d. duomenimis pirminio nagrinėjimo laukia 379 pareiškimai prieš Lietuvą¹⁸¹. Nuo Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje dienos Europos žmogaus teisių teismas gavo 2356 pareiškimus, iš kurių pripažino nepriimtinais ir nenagrinėtiniais 1846 pareiškimus. Nuo

¹⁷⁵ Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of Convention, Council of Europe Treaty Series No. 194, art. 7.

¹⁷⁶ Ten pat, art. 8.

¹⁷⁷ Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of Convention, Council of Europe Treaty Series No. 194, art. 9.

¹⁷⁸ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 294 p.

¹⁷⁹ Žr. 177. art. 16.

¹⁸⁰ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 49 p.

Taip pat, Jočienė D. Europos žmogaus teisių teismo nauja reforma: būtinybė, idėjos bei perspektyvos. Straipsnis is Teisingumo ministerijos tinklalapio

http://www.tm.lt/default.aspx?item=stras_publ

¹⁸¹ Informaciją pateikė Teismo lietuviškų bylų raštinė.

Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje dienos, 16 peticijų buvo pripažintos nepriimtiniomis, 32 bylose yra įsigalioję Teismo sprendimai, 41 byla yra komunikuota Lietuvos valstybei. 2007 m. sausio 1 d. duomenimis, iš viso Teisme pirminio nagrinėjimo laukė 89887 peticijos (50500 naujų peticijų buvo pateikta Teismui vien per 2006 metus), iš jų net 19300 peticijų buvo pateikta prieš Rusijos Federaciją, 10850 – prieš Rumuniją, 9000 – prieš Turkiją, 6800 – prieš Ukrainą. Prieš Lietuvos Respubliką iš viso šiuo metu yra pateikta 482 peticijos, tačiau peticijų skaičius per pastaruosius dvejus metus žymiai sumažėjo – jei 2004 m. buvo pateiktos 465 peticijos, tai 2006 metų bėgyje Teismą iš Lietuvos pasiekė tik 236 peticijos. 2006 m. bėgyje Teismas paskelbė nepriimtiniomis 28160 peticijų, o galutiniai sprendimai buvo priimti 1560 bylų¹⁸².

4.2 ET Europos Žmogaus Teisių Teismui teikiamoms individualioms peticijoms taikomi reikalavimai

Individualių peticijų priimtinumą sąlygos numatytos Konvencijos 34-35 straipsniuose:

1) Peticija gali būti paduota tik prieš Europos Tarybos nares – valstybes, kurios ratifikavo Konvenciją ir įsipareigojo savo teritorijoje užtikrinti jos nuostatų įgyvendinimą (*ratione personae*)¹⁸³. Šiuo aspektu yra įdomi byla *Jasinskij ir kiti prieš Lietuvą*¹⁸⁴. Pareiškėjai skundėsi dėl Lietuvos atsisakymo išpirkti TSRS obligacijas ir dėl su tuo susijusių teismų sprendimų, kurie neva iš jų atėmė jų nuosavybę. Jie skundžiasi, kad Lietuva nesiėmė jokių teisinių veiksmų, kad kompensuotų jų investuotų sumų praradimą, ir kad Lietuva tariamai nesiderėjo su Rusijos Federacija TSRS obligacijų klausimu. Jie nesiremia jokiais Konvencijos straipsniais. Tuometinė Žmogaus teisių komisija konstatavo, kad nurodyti vertybiniai popieriai buvo reikalavimai Tarybų Sąjungai, valstybei, kuri nebuvo Konvencijos dalyvė ir kuri 1991 m. nustojo egzistuoti. Tačiau šis pareiškimas nukreiptas prieš Lietuvą, ir todėl kyla klausimas, ar Lietuva yra kaip nors atsakinga už šias buvusios Tarybų Sąjungos skolas. Šiuo aspektu Žmogaus teisių komisija pažymėjo, kad Lietuva šių skolų atžvilgiu negali būti laikoma Tarybų Sąjungos teisių perėmėja. Taip pat nėra jokio kito pagrindo laikyti, kad šios obligacijos gali suteikti teisę pareikšti teisinius reikalavimus Lietuvai. Taip pat Žmogaus teisių komisija priminė, kad Konvencija negarantuoja teisės į

¹⁸² European Court of Human Rights. Survey of activities, 2006. Registry of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 2007.

¹⁸³ Remiantis 2007 m. balandžio mėn. duomenimis, Europos tarybos narėmis yra 46 valstybės: Albanija, Andora, Armėnija, Austrija, Azerbaidžanas, Belgija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Gruzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Islandija, Airija, Italija, Latvija, Lichtenšteinas, Liuksemburgas, Malta, Moldova, Monakas, Nyderlandai, Norvegija, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Rusijos Federacija, San Marinas, Serbija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Šveicarija, Makedonija, Turkija, Ukraina, Didžioji Britanija.

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=8&DF=4/2/2007&CL=ENG>

¹⁸⁴ *Jasinskij and others v. Lithuania*, No. 38985/97, Decision of 9 September 1998.

diplomatinę gynybą ar kitokias valstybės dalyvės jurisdikcijoje esančių asmenų vardu vykdomas tokio pobūdžio priemonės.

2) Valstybei atsakomybė už žmogaus teisių pažeidimus kyla tik tuomet, kai Konvencijos nuostatos jau galioja tokios valstybės atžvilgiu. Atsakomybė nekyla dėl tų veiksmų, kurie buvo padaryti iki Konvencijos įsigaliojimo atitinkamos valstybės atžvilgiu, nebent tokių veiksmų, padarytų praeityje, pasekmės kyla jau galiojant Konvencijos nuostatomis. Jeigu pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo priimtas iki Konvencijos įsigaliojimo valstybėje dalyvėje, tai peticija bus laikoma nepriimtina, nebent vėlesnio apeliacinio ar kasacinio proceso metu įvyktų kitas pažeidimas¹⁸⁵. Visai neseniai Didžioji kolegija priėmė sprendimą byloje *Blečić prieš Kroatiją*¹⁸⁶. Pareiškėja skundėsi, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis ir Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnis. Pareiškėja kartu su vyru gyveno bute pagal specialią ilgalaikės nuomos sutartį (a specially protected tenancy), tačiau dėl tam tikrų priežasčių negalėjo jame būti ilgiau negu pusę metų, todėl vietinė valdžia pareiškė ieškinį pareiškėjai dėl jos specialios ilgalaikės nuomos sutarties panaikinimo, būtent dėl tos priežasties, kad ji negyveno šiame bute daugiau kaip šešis mėnesius be pateisinamų priežasčių. Kolegija nusprendė, kad peticija priimtina, tačiau pažeidimų šioje byloje nenustatė. Tačiau perdavus bylą Didžiajai kolegijai pareiškėjos prašymu pagal Konvencijos 43 straipsnį bei Teismo reglamento 73 straipsnį, Didžioji kolegija analizavo klausimą dėl *ratione temporis* principo taikymo pareiškėjos buto, kuriame ji gyveno specialiomis sąlygomis, atžvilgiu. Kroatijos Aukščiausiasis teismas pareiškėjai nepriimtina sprendimą priėmė dar tuomet, kai Kroatija nebuvo ratifikavusi Konvencijos. Po Kroatijos Aukščiausiojo teismo sprendimo pareiškėja kreipėsi į Kroatijos Konstitucinį teismą, kuris sprendimą priėmė tuomet, kai Konvencija jau galiojo šios valstybės atžvilgiu. Tačiau Didžiosios kolegijos nuomone, tai, kad Konvencija jau galiojo šalyje, turėjo visiškai nepaveikti Konstitucinio teismo sprendimo, nes jis turėjo tik patikrinti, ar Aukščiausiojo teismo sprendimas, priimtas būtent konkrečiu momentu, atitiko Konstitucijos nuostatas, egzistavusias būtent tuo konkrečiu momentu. Tokiu atveju, Didžiosios kolegijos nuomone, Teismui lemiamą reikšmę turi būtent Aukščiausiojo teismo 1996 m. vasario 15 d. sprendimas, o ne Konstitucinio teismo sprendimas, priimtas 1999 m. lapkričio 8 dieną. Todėl Aukščiausiojo teismo sprendimo metu buvę faktai nepatenka į Konvencijos 1 straipsnio taikymo sferą Konvencijos 1 straipsnio požiūriu *ratione temporis* principo prasme (Konvencijos 35 straipsnio 3 dalis). Priešingu atveju situacija pažeistų bendruosius tarptautinės teisės principus. Iš to išplaukia tai, kad Teismo prašoma nustatyti,

¹⁸⁵ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998, 264 p.

¹⁸⁶ *Blečić v. Croatia*, No. 59532/00, Grand Chamber Judgment of 8 March 2006.

ar Kroatija nepažeidė Konvencijos nuostatų, kai Konvencija šalyje dar negaliojo – todėl Didžioji kolegija pareiškė, kad būtent dėl *ratione temporis* aspekto, ji negali nagrinėti peticijos iš esmės.

3) Valstybė atsako už pažeidimus, kurie buvo įvykdyti jos teritorijoje ar sutinkamai su jos jurisdikcija (*ratione loci*)¹⁸⁷. Teritorija ir jurisdikcija ne visuomet sutampa, tokiais atvejais jurisdikcija gali praplėsti Konvencijos galiojimą valstybės atžvilgiu. Byloje *Loizidou v. Turkey* Turkijos kariuomenės veiksmai Šiaurės Kipro teritorijoje praplėtė Turkijos atsakomybę. Šiame sprendime Teismas konstatavo, jog valstybės atsakomybė gali atsirasti ir teritorijoje, kuri yra už oficialių valstybės ribų, dėl teisėtos ar neteisėtos karinės operacijos¹⁸⁸. Taip pat valstybei atsakomybė gali kilti dėl asmenų, kurie nors ir veikia kitoje valstybėje, tačiau yra kontroliuojami pirminės valstybės per jos agentus, veikiančius tenai teisėtai arba neteisėtai. Šis sprendimas garsus ir tuo, kad Turkija apie 4 metus vengė įvykdyti Teismo sprendimą – sumokėti kompensaciją¹⁸⁹. Kitoje byloje *Issa and others v. Turkey* 6 moterys iš Šiaurės Irako skundėsi, kad turkų kariuomenės reido metu Šiaurės Irako miestelyje buvo nužudyti jų vyrai¹⁹⁰. Šiuo atveju Turkijos atsakomybė nebuvo praplėsta, nes Teismui pritrūko įrodymų, kad už nužudymus atsakingi būtent turkų kariai. Kitaip tariant, siekiant įrodyti, kad valstybė turi tam tikrą jurisdikciją ne savo teritorijoje, būtina aiškiai konstatuoti, kad tą teritoriją kontroliuoja būtent tos valstybės pajėgos. Jurisdikcijos klausimas taip pat buvo nagrinėjamas ir *Bankovic* byloje¹⁹¹. 1999 metais NATO pajėgos atakavo Serbijos televizijos bokštą. Atakos metu žuvo 16 asmenų (jų vardų kreipėsi artimieji) ir vienas asmuo sužeistas (vienas iš pareiškėjų). Tuo metu Jugoslavijos Federalinė Respublika nebuvo Konvencijos dalyve, o NATO narės buvo prisiėmusios įsipareigojimus pagal Konvenciją. Pareiškėjai teigė, kad NATO valstybės efektyviai kontroliavo oro erdvę (kaip Turkija kontroliavo Šiaurės Kipro teritoriją) ir yra atsakingos už Serbijos televizijos bokšto ataką. Teismas konstatavo, kad Konvencijos 1 straipsnyje pirmiausia kalbama apie teritorinę valstybės jurisdikciją. Taip pat svetima valstybė negali vykdyti savo jurisdikcijos kitos valstybės teritorijoje be pastarosios sutikimo, kvietimo ar neprieštaravimo. Teismo praktikoje išvystytas principas, kad jurisdikcija gali išplėsti Konvencijos taikymą valstybės atžvilgiu, yra išimtis ir ši išimtis yra taikoma tik tuomet, kai atsakinga valstybė dėl okupacijos ar kitos valstybės sutikimu, kvietimu ar neprieštaravimu efektyviai kontroliuoja jos teritoriją ir jos gyventojus ir įgyvendina dalį ar visas viešosios valdžios funkcijas toje teritorijoje. Pareiškėjai ir oro erdvė nebuvo NATO

¹⁸⁷ Konvencijos 1 str.

¹⁸⁸ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 37 p.

¹⁸⁹ *Loizidou v. Turkey*, No. 15318/89, Grand Chamber Judgment of 28 July 1998.

¹⁹⁰ *Issa and others v. Turkey*, No. 31821/96, Judgment of 16 November 2004.

¹⁹¹ *Bankovic and others v. Belgium and 16 Other Contracting States*, No. 52207/99, Decision of 12 December 2001.

valstybių jurisdikcijoje. Peticija buvo paskelbta kaip nesuderinama su Konvencijos nuostatomis, t. y. nepriimtina remiantis Konvencijos 35 str. 3 ir 4 punktais. Garsiai nuskambėjo ir *Saddam Hussein* byla, kurioje buvęs Irako lyderis skundėsi, kad buvo pažeistos jo teisės jį suimant, laikant nelaisvėje ir perduodant Irako valdžios institucijoms¹⁹². Už pažeidimus atsakingos yra valstybės, kurios Irake *de facto* vykdė jurisdikciją: jos buvo okupuojanti valdžia tuo metu Irako teritorijoje, pareiškėjo laikymo nelaisvėje metu jis buvo visiškai okupuojamą valdžioje. Tad būtent tos valstybės ir turi atsakyti už jo teisių pažeidimus. Teismas nusprendė, kad tokie pareiškėjo teiginiai yra nepagrįsti. Pareiškėjas nenurodė kiekvienos apkaltintos valstybės vaidmens ir atsakomybės dėl tariamų pažeidimų. Tad Teismas konstatavo, kad pareiškėjas neįrodė, jog buvo atsakingų valstybių jurisdikcijoje. Net jeigu jis ir pateko į kurios nors valstybės jurisdikciją jo laikymo nelaisvėje metu, tai pareiškėjas neįrodė kurios valstybės ir kiek ta valstybė buvo susijusi su jo sulaikymu ar laikymu nelaisvėje. Peticija buvo paskelbta nepriimtina.

4) Remiantis Konvencijos 34 straipsniu, individualias peticijas paduoti gali fiziniai asmenys, jų grupės ar nevyriausybinės organizacijos.

5) Teismas nenagrinėja anoniminių skundų¹⁹³. Tokią sąlygą numato ir 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolą, ir 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija, ir 1984 m. Konvencija prieš kankinimus ar kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį orumą elgesį ir baudimą už jį. Tam tikrose situacijose peticijos pareiškėjas gali likti anonimu, pavyzdžiui, asmuo bijo būti persekiojamas dėl faktų, kuriuos pateikė peticijoje ar peticijoje kalbama apie asmeninį pareiškėjo gyvenimą¹⁹⁴. Prieš Lietuvą yra paduota peticija *L. prieš Lietuvą*, kur pareiškėjui suteiktas slapyvardis, siekiant išlaikyti jo tapatybę paslapyje¹⁹⁵.

6) Pareiškėjas turi būti tiesioginė auka¹⁹⁶. Pažeidimas turi pareiškėją asmeniškai paveikti. Tokią sąlygą numato ir 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolą, ir 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija, ir 1984 m. Konvencija prieš kankinimus ar kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį orumą elgesį ir baudimą už jį. Tam tikrais atvejais skundą gali paduoti giminaitis ar sutuoktinis, pavyzdžiui, byloje *Jėčius prieš Lietuvą* skundą byloje po vyro mirties palaikė jo žmona ir

¹⁹² *Saddam Hussein v. Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Turkey, Ukraine and the United Kingdom*, No. 23276/04, Decision of 14 March 2006.

¹⁹³ Konvencijos 35 str. 2 d. (a) p.

¹⁹⁴ P. van Dijk, G. J. H. van Hoof. *Theory and Practice of European Court of Human Rights*, 2nd ed., Kluwer Law and Taxation Publishers, Dordrecht-Boston, 1990, 68 p.

¹⁹⁵ *L. v. Lithuania*, No. 27527/03, Decision of 6 July 2006.

¹⁹⁶ Žr. 193. 34 str.

Teismas tai leido: „Teismas primena, kad, jeigu pareiškėjas miršta bylos dėl suėmimo neteisėtumo nagrinėjimo metu, įpėdiniai arba artimieji giminaičiai iš principo gali tęsti bylą pareiškėjo vardu“ (citata iš bylos)¹⁹⁷. Teismas išplėtė aukos reikalavimą priimdamas bei nagrinėdamas ir tas peticijas, kuriose pareiškėjai laikydavo save potencialiomis aukomis¹⁹⁸. Tokiems pareiškėjams turi grėsti reali žala ateityje. Byloje *Open Door ir Dublin Well Woman prieš Airiją* pareiškėjais skundėsi dėl valstybės priemonių, draudžiančių advokatų kontoroms teikti moterims informaciją apie galimybę pasidaryti abortą užsienyje¹⁹⁹. Pareiškėjai teigė, kad tokiu būdu pažeidžiamas Konvencijos 8 ir 10 straipsniai. Teismas konstatavo, kad nors peticijos pateikimo metu moterys nebuvo nėščios, tačiau jos buvo potencialios gimdyvės ateityje, galinčios nukentėti dėl draudimo joms suteikti informacijos.

7) Peticija turi būti suderinama su Konvencijos nuostatomis, galima skųstis dėl Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimų²⁰⁰. Peticija bus nesuderinama su Konvencijos nuostatomis, kai ji neatitiks *ratione personae*, *ratione temporis*, *ratione loci*, *ratione materiae* principų; taip pat, kai asmuo nebus tiesioginė tariamo pažeidimo auka²⁰¹. Labai dažni atvejai, kai skundžiamasi dėl to, jog nacionaliniai teismai netinkamai taikė įstatymą ar vertino faktus²⁰². Teismas nėra apeliacinis organas ir tokios peticijos yra nepriimtinos, nebent byloje yra Konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimai. Derėtų aptarti, kokias teises gina Konvencija, kiek jos skiriasi nuo 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ginamų teisių, nes būtent šios dvi tarptautinės sutartys įtvirtina labai panašaus pobūdžio teises. Galima skųstis tiek dėl teisių įtvirtintų Konvencijoje, tiek dėl teisių įtvirtintų Konvencijos papildomuose protokoluose. Dauguma Konvencijoje įtvirtintų teisių iš esmės sutampa su vėliau Pakte įtvirtintomis teisėmis²⁰³ – kankinimų draudimas, vergijos ir priverstinio darbo draudimas, teisė į laisvę ir saugumą, baudimas pagal nusikaltimo metu galiojusius įstatymus, teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, sąžinės, minties ir religijos laisvė, saviraiškos laisvė, susirinkimų ir asociacijų laisvė, teisė į santuoką, draudimas atimti laisvę už sutartinių prievolių neįvykdymą, kilnojimosi laisvė, teisė nebūti baudžiamam už tą patį nusikaltimą antrą kartą, teisė į gyvybę, teisė į teisingą teismą ir

¹⁹⁷ *Jėčius v. Lithuania*, No. 34578/97, Judgment of 21 July 2000.

¹⁹⁸ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001, 769 p.

¹⁹⁹ *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, No. 14234/88, 14235/88, Judgment of 29 October 1992.

²⁰⁰ Konvencijos 34 str.

²⁰¹ P. van Dijk, G. J. H. van Hoof. *Theory and Practice of European Court of Human Rights*, 2nd ed., Kluwer Law and Taxation Publishers, Dordrecht-Boston, 1990, 75 p.

²⁰² Jočienė D. *Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas*. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 265 p.

²⁰³ Robertson A. H., Merrills J.G. *Human Rights in the World: An Introduction to the Study of the International Protection of Human Rights*. 3rd ed., Manchester Univ Press, 1993, 131-145 p.

politinės teisės²⁰⁴. Pastarosios trys teisės Pakte yra įtvirtintos kitaip. Būtina pabrėžti tik vieną dalyką, Konvencijos 13 protokolais visiškai uždraudžia mirties bausmę²⁰⁵, o Pakto antrasis fakultatyvus protokolais mirties bausmei panaikinti palieka galimybę taikyti mirties bausmę karo metu ar dėl karo metu padarytų sunkių karinio pobūdžio nusikaltimų. Be to, Pakte numatyta, kad mirties bausmė negali būti taikoma nepilnamečiams ar nėščioms moterims. Konvencija to nenumato. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, įtvirtinanti teisę į teisingą teisimą, taikoma tiek baudžiamajame, tiek civiliniame procese. Pakte tokia teisė užtikrinama tik baudžiamajame procese. A. H. Robertson ir J. G. Merrills savo knygoje teigia, kad politinės teisės Konvencijos 1 protokolo 3 straipsnyje įtvirtintos siauriau, negu Pakte. Autorių nuomone, konvencija įtvirtina kelias teises, kurios Pakte nenumatytos – teisę į nuosavybę, teisę į mokslą, draudimą išsiųsti piliečius iš jų pilietybės valstybės bei draudimą kolektyviai išsiųsti užsieniečius²⁰⁶. Konvencija neįtvirtina atskiros teisės pasilikti valstybėje ir nebūti išsiųstam (Pakte tokia nuostata yra), tačiau Teismas *Soering* byloje 3 straipsnį, draudžiantį kankinimus ir kitokį nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą už jį, išaiškino kaip taip pat draudžiantį išsiųsti asmenis į kitą valstybę, kurioje tokiam asmeniui gali grėsti kankinimai²⁰⁷. Tokią Teismo interpretaciją paskatino JT 1984 m. Konvencijos prieš kankinimus ir žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą už jį 3 straipsnis, kuriame aiškiai buvo nurodytas draudimas išduoti asmenis valstybei, kurioje asmuo gali būti kankinamas²⁰⁸. Paktas numato dar kelias nuostatas, kurių nėra Konvencijoje – mažumų teisės, teisė reikalauti, kad su asmenimis, kuriems atimta laisvė, būtų elgiamasi humaniškai ir gerbiant jų prigimtinį orumą, teisė nebūti paskelbtam už įstatymo ribų, draudžiama bet kokia karo propaganda, 24 straipsnis numato specialias apsaugos sąlygas vaikams. Paktas įtvirtina teisę pateikti apeliacinį skundą ir gauti kompensaciją, jeigu asmuo buvo neteisingai nuteistas. Atitinkamos teisės taip pat ginamos Teismo, tačiau remiantis ne Konvencija, o jos 7 papildomu protokolu. Apžvelgus į abiejuose dokumentuose įtvirtintas teises bei laisves, galima sakyti, kad abi tarptautinės sutartys bei jų protokolais įtvirtina pagrindines teises ir laisves. Būtina pabrėžti, kad jau įsigaliojo Konvencijos 12 protokolais, kuris įtvirtina bendrą diskriminacijos draudimą, nukreipdamas į valstybių dalyvių vidaus teisę²⁰⁹. Anksčiau minėjau, jog JT Žmogaus teisių

²⁰⁴ Atitinkamai Konvencijos 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 str. ir Konvencijos 4 protokolo (VŽ, 2000, Nr. 96-3016) 1-2 str., Konvencijos 7 protokolo (VŽ, 2000, Nr. 96-3016) 4 str., Konvencijos 2, 6 str. ir Konvencijos 1 protokolo (VŽ, 2000, Nr. 96-3016) 3 str.

²⁰⁵ Vadapalas V. Tarptautinė teisė, pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Vilnius: Eugrimas, 2003, 254 p.

²⁰⁶ Atitinkamai Konvencijos 1 protokolo 1-2 str., Konvencijos 4 protokolo 3-4 str.

²⁰⁷ *Soering v. The United Kingdom*, No. 14038/88, Judgment of 7 July 1989.

²⁰⁸ Danielius Hans. Protection Against Torture in Europe and the World. In: The European System for Protection of Human Rights edited by R. St. J. Macdonald, F. Matscher and H. Petzold, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, 270-271 p.

²⁰⁹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė, pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Vilnius: Eugrimas, 2003, 251-252 p.

komitetas išaiškino, kad Pakte įtvirtintas diskriminacijos draudimas sukuria atskirą teisę, kuri gali būti nagrinėjama atskirai nuo kitų Pakto straipsnių²¹⁰. Tų teisių, kurios įtvirtintos abiejuose dokumentuose pažodinis tekstas ne visuomet sutampa, tačiau tiek JT Žmogaus teisių komitetas, tiek Teismas vengia tas pačias teises aiškinti skirtingai.

Norėčiau kai kurių teisių įgyvendinimą iliustruoti pavyzdžiais iš Teismo praktikos.

2004 metais Teismas pirmą kartą konstatavo Konvencijos 18 straipsnio pažeidimą byloje *Gasinskiy prieš Rusiją*²¹¹. Teismas konstatavo 18 straipsnio imant kartu su 5 straipsniu pažeidimą, nes pareiškėjas buvo kalinamas siekiant tikslų, nenumatytų 5 straipsnio 1 dalyje. Teismas nustatė, jog tai buvo daroma siekiant komercinių tikslų. 18 straipsnis saugo asmenis nuo įmanomo valstybių piktnaudžiavimo dėl Konvencijoje numatytų teisių ir laisvių užtikrinimo. Remiantis šiuo straipsniu, galima konstatuoti Konvencijos pažeidimą tuo atveju, kai žmogaus teisės ribojamos dėl neteisinių motyvų. Šis straipsnis, kaip ir 14 straipsnis, yra neautonomiškas ir turi būti taikomas kartu su kitais Konvencijos straipsniais.

1998 metais Liucija Baškauskaitė kreipėsi į ET Žmogaus teisių komisiją ir skundėsi dėl Konvencijos 1 Papildomo protokolo 3 straipsnio pažeidimo²¹². Vyriausioji rinkimų komisija atsisakė ją įregistruoti kandidate Prezidento rinkimuose, nes ši nesutiko atšaukti priesaikos Jungtinėms Amerikos valstijoms. Ji teigė, kad jai buvo uždrausta dalyvauti Prezidento rinkimuose, o Prezidento institucija atlieka ir įstatymų leidybos funkcijas, tad jai buvo sutrukdyta įgyvendinti savo teisę pagal Konvencijos 1 Papildomo protokolo 3 straipsnį. Teismas konstatavo, kad Lietuvoje šalies vadovo institucija tikrai nėra įstatymų leidybos institucija Konvencijos 1 Papildomo protokolo 3 straipsnio prasme. Todėl Teismas konstatavo, kad dėl šio punkto peticija yra nepriimtina *ratione materiae* aspektu.

2005 metais Didžioji kolegija pateikė sprendimą byloje *Maltzan ir kiti prieš Vokietiją*²¹³. Peticijas pateikė 71 pareiškėjas. Jie teigė, kad 1945-1949 metais Sovietų Sąjunga ir nuo 1949 metų Vokietijos Demokratinė Respublika konfiskavo jų žemes ir už tai neatlygino. Pareiškėjai teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnis, garantuojantis teisę į nuosavybę, Konvencijos 14 straipsnis kartu su Konvencijos 8 straipsniu ir Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsniu bei Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis. Peticijos buvo atmestos dėl šių pagrindų – kaip visiškai nepagrįstos ir *ratione*

²¹⁰ Rosas Allan, Scheinin Martin. Implementayion Mechanisms and Remedies. In: Economic, Social and Cultural Rights by A. Eide et al. 2nd ed., Kluwer Law International, 2001. 440 p.

Taip pat - General Comment No. 18: Non-discrimination: 10/11/89. CCPR General Comment No. 18.

²¹¹ Vygantė Milašiūtė. Įdomesni Europos žmogaus teisių teismo sprendimai (2004 01 01 – 2004 05 31) // Teisės problemos, 2004/1 (43), 91-93 p.

²¹² *Baskauskaite v. Lithuania*, Nr. 41090/98, Decision of 21 October 1998.

²¹³ *Maltzan (Freiherr Von) and others v. Germany*, Nr. 71916/01, 71917/01, 10260/02, Grand Chamber Decision of 2 March 2005.

materiae aspektu. Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnis jokių būdu neužtikrina teisės įgyti nuosavybę, taip pat nereikalauja, kad valstybė grąžintų turtą, kuris jai perėjo prieš Konvencijos ratifikavimą. Konvencija nenumato jokių sąlygų ar ribojimų valstybėms narėms, kurios atstato buvusių savininkų nuosavybės teises. Asmenys gali ginčyti valstybės dalyvės veiksmus dėl jų nuosavybės, remdamiesi minėtu straipsniu, tik tokiu atveju, jeigu tokia nuosavybė patenka į straipsnyje minimos nuosavybės sampratą. Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnis nuosavybę apibrėžia kaip bet kurią „egzistuojančią nuosavybę“ ar turtą, įskaitant reikalavimus, kurių atžvilgiu pareiškėjas gali įrodinėti, kad jis turi bent „teisėtų lūkesčių“, kurie bus realizuoti. Viltis, kad seniai sunaikinta nuosavybė bus atkurta, negali būti laikoma nei „nuosavybe“ Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnio prasme; nei sąlyginiu reikalavimu, kuris nustoja galioti, neįvykdžius sąlygos kaip esamą turtą ar lėšas, įskaitant pagrįstus ieškinius. Dauguma pareiškėjų buvo nusavintų žemių savininkų įpėdiniai, nuosavybės teisė nebuvo įgyvendinta daugiau negu pusę šimtmečio, tai reiškia, kad Didžioji kolegija tik turėjo nustatyti, ar pareiškėjų peticijoje įtvirtinti pagrįsti reikalavimai dėl kompensacijos. Didžioji kolegija nustatė, jog valstybės dalyvės neprivalo atlyginti už valstybių okupančių veiksmus, nesuderinamus su demokratijos principais. Vokietija, spręsdama tokį klausimą, turi diskrecijos teisę nuspręsti, kam ir kokių būdu atlyginti nuosavybės nusavinimą. Vokietija nusprendė nuosavybės teises atstatyti tiems asmenims, kurių žemė buvo nusavinta baudžiamojo nuosprendžio, o ne administracinio sprendimo pagrindu (pareiškėjų žemė buvo nusavinta šiuo pagrindu). Pareiškėjai kreipėsi į Vokietijos Konstitucinį teismą, kvestionuodami tuomet egzistavusius įstatymus, užkirtusius jiems galimybę atstatyti nuosavybės teises ar gauti kompensaciją, tikėdamiesi, kad egzistavę įstatymai bus pakeisti jų naudai. Didžiosios kolegijos nuomone, tokie ieškiniai negali būti laikomi pagrįstais Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnio prasme, todėl skundai dėl šio straipsnio pažeidimo yra nepagrįsti *ratione materiae* aspektu. Didžioji kolegija atsisakė vertinti veiksmus, kuriuos atliko okupuojanti valdžia 1945-1949 metais, nes Vokietija nėra atsakinga valstybė šiuo atveju – argumentai dėl Konvencijos 8 straipsnio buvo atmesti kaip nepagrįsti *ratione materiae* aspektu. Tad ir argumentai dėl Konvencijos 14 straipsnio drauge su Konvencijos 8 straipsniu ir Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnio atmesti kaip nepagrįsti *ratione materiae* aspektu. Keli pareiškėjai teigė, kad Vokietijos Konstitucinis teismas nepagrįstai ilgai tyrė jų skundus dėl įstatymų, užkirtusių jiems galimybę atstatyti nuosavybės teises ar gauti kompensaciją, atitikimo Vokietijos Konstitucijos nuostatas. Didžioji kolegija nusprendė, kad 5 metai nėra per ilgą laiką tarpas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme, nes klausimas dėl nuosavybės teisių

gražinimo ir buvusių įstatymų konstitucingumas buvo sudėtingas ir painus. Skundai dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies buvo atmesti kaip nepagrįsti.

Prieš Lietuvą taip pat buvo paduota peticija dėl nuosavybės teisių atstatymo. 1998 metais S. Jasiūnienė kreipėsi į Teismą teigdama, jog tai, kad sovietinės valdžios institucijos nacionalizavo ir nugriovė jos velionės motinos nuosavybę, ir tai, kad Lietuvos valdžios institucijos negražino nuosavybės ar nesuteikė kompensacijos, pažeidė Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį, imant atskirai ir kartu su Konvencijos 14 straipsniu, bei kad Lietuvos valdžios institucijų 1996 m. balandžio 3 dienos teismo sprendimo neįvykdymas pažeidė Konvencijos 6 ir 13 straipsnius²¹⁴. Teismas mano, kad Klaipėdos apygardos teismo 1996 m. balandžio 3 dienos sprendimas, kuris niekada nebuvo panaikintas, numatė pareiškėjai įvykdomą reikalavimą, kuris sudaro „nuosavybę“ 1 Protokolo 1 straipsnio prasme. Valstybės valdžios institucijos, nesugebėdamos įvykdyti teismo sprendimo, užkirto kelią pareiškėjai gauti kompensaciją, kurią ji pagrįstai tikėjosi gauti. Valstybės teiginiai, kad pareiškėja papildomai galėjo kreiptis į teismą ar Seimo kontrolierius dėl teismo sprendimo nevykdymo, buvo atmesti, nes tai nebuvo įvardinta efektyviomis vidaus gynybos priemonėmis. Tokiu būdu buvo pažeistas Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnis. Tiek, kiek pareiškėja skundėsi dėl sklypo nacionalizavimo ir jos velionės motinos namo nugriovimo, įvykdyto Tarybų Sąjungos valdžios institucijų 1960 metais, Teismas nurodo, kad jis neturi *ratione temporis* kompetencijos nagrinėti šią pareiškimo dalį, nes ji susijusi su įvykiais iki 1995 m. birželio 20 dienos, t. y., iki Konvencijos įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu, ir iki 1996 m. gegužės 24 dienos, t.y., iki Konvencijos 1 Protokolo įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu.

Visai neseniai Didžioji kolegija priėmė sprendimą byloje *Sisojeva ir kiti prieš Latviją*²¹⁵. Sisojevų šeima (vyras, žmona ir dukra) teigė, kad Latvija pažeidė Konvencijos 8 straipsnį. Šeima į Latviją atsikėlė dar tuomet, kai kraštas priklausė Sovietų Sąjungai. Vyriausioji dukra ištekėjo už latvio ir įsikūrė Latvijoje. Pareiškėjai siekė gauti leidimą nuolat gyventi Latvijoje. Tokia galimybė buvo suteikta tik žmonai, kuri neturėjo jokios pilietybės. Vyras ir dukra galėjo gauti tik laikinus leidimus gyventi, o baigiantis jų terminui galėjo vėl prašyti nuolatinį. Teismas konstatavo, kad Konvencijos 8 straipsnis nenurodo kokios rūšies leidimas turi būti suteiktas asmeniui. Tokius klausimus sprendžia valstybės dalyvės vidaus institucijos. Latvijos valstybė siūlė išbraukti šią bylą iš bylų sąrašo, nes pareiškėjams suteiktos galimybės susitvarkyti dokumentus dėl leidimų gyventi Latvijos valstybėje. Vidaus teismų atsisakymą jiems suteikti nuolatinį leidimą gyventi (pateikė

²¹⁴ *Jasiūnienė v. Lithuania*, Nr. 41510/98, Judgment of 6 March 2003.

²¹⁵ *Sisojeva and others v. Latvia*, No. 60654/00, Grand Chamber Judgment of 11 October 2006.

melagingus duomenis prašydami leidimų) sekė prašymas išvykti iš šalies, tačiau jis nebuvo priverstinai vykdomas. Praėjo treji metai, kol pareiškėjus pasiekė valstybės institucijų raštai dėl galimybės pasilikti šalyje. Toks laiko tarpas susidarė ir dėl pačių pareiškėjų kaltės – neatsakinėjo į tokius raštus, patys nesikreipė į vidaus institucijas dėl pagalbos. Teismas konstatavo, jog Latvija nepažeidė savo įsipareigojimų pagal Konvencijos 8 straipsnį, kadangi visai šeimai buvo suteikta galimybė pasilikti šalyje, o pareiškėjams reikia tik ja tinkamai pasinaudoti. Teismas nusprendė išbraukti bylą iš bylų sąrašo.

Byloje *Rainys ir Gasparavičius prieš Lietuvą* Teismas iš dalies atmetė peticiją kaip nesuderinamą su Konvencijos nuostatomis²¹⁶. Pareiškėjai yra buvę KGB darbuotojai, tad jiems buvo pritaikytas įstatymas dėl buvusių SSRS valstybės saugumo komiteto darbuotojų veiklos ir šie buvo atleisti iš darbo, išbraukti iš praktikuojančių advokatų sąrašo ir negalėjo verstis juristo praktika. Tokie ribojimai suvaržė ir galimybes dirbti privačiame sektoriuje. Kiek tai susiję su minėtu kriterijumi, pareiškėjai skundėsi dėl Konvencijos 6 str., nes jų bylų nagrinėjimas vidaus teismuose buvo „baudžiamojo“ pobūdžio, teismo procesai buvo paremti jų kaltės prezumpcija, kadangi jie privalėjo skusti teismui saugumo tarnybų išvados neteisėtumą. Teismas jau ankstesnėje byloje *Sidabras ir Džiautas prieš Lietuvą* konstatavo, kad teismo procesas dėl darbinės veiklos apribojimų taikymo buvusiems KGB darbuotojams negali būti laikomas „baudžiamųjų kaltinimų“ sprendimu Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu. Vis dėlto, Teismas pastebi, jog pasibaigus teismo procesui pareiškėjai prarado darbą, atitinkamai juristo pareigas privačioje įmonėje bei teisę verstis advokato praktika. Todėl šioje byloje Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis taikoma civilinių teisių ir pareigų nustatymo klausimo požiūriu. Teismas pastebi, kad pareiškėjai negali remtis Konvencijos 6 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatomis, kadangi ginčijami teismo procesai yra „civilinio“, o ne „baudžiamojo“ pobūdžio. Todėl šie pareiškėjų skundai būtent dėl nekaltumo prezumpcijos ir gynybos teisių pažeidimo yra *ratione materiae* nesuderinami su Konvencijos nuostatomis 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Taip pat pareiškėjai rėmėsi Konvencijos 7 straipsniu, nes dėl Įstatymo taikymo jie neteko darbo, atitinkamai juristo pareigų privačioje įmonėje ir advokato, bei tuo, kad įsidarbinimo galimybės tapo žymiai apribotos. Pareiškėjų manymu, tokiu būdu jie buvo retrospektyviai nuteisti už nusikaltimą. Teismas primena, kad teismo procesas dėl darbinės veiklos apribojimų, numatytų Įstatyme, taikymo buvusiems KGB darbuotojams negali būti laikomas „baudžiamųjų kaltinimų“ sprendimu Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu. Taigi minėtas teismo procesas nėra susijęs su „baudžiamųjų kaltinimų“ pareiškimo

²¹⁶ *Rainys and Gasparavičius v. Lithuania*, No. 70665/01, 74345/01, Decision of 22 January 2004.

klausimu Konvencijos 7 straipsnio požiūriu. Todėl ši pareiškimo dalis yra *ratione materiae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis 35 straipsnio 3 dalies požiūriu ir turi būti atmesta pagal 35 straipsnio 4 dalį.

Norėčiau pateikti kelis Teismo sprendimus, susijusius su socialinėmis teisėmis²¹⁷. Byloje *Zehnalova ir Zehnal prieš Čekijos Respubliką* pareiškėjai buvo fiziškai neįgalūs asmenys²¹⁸. Jie skundėsi dėl to, jog daugelis pastatų tame rajone, kuriame jie gyveno buvo nepritaikyti asmenims, turintiems judėjimo problemų, nors Čekijos įstatymuose toks reikalavimas buvo numatytas. Pareiškėjai rėmėsi Konvencijos 3, 8, 14 straipsniais ir taip pat teigė, jog patiria diskriminaciją dėl savo neįgalumo. Teismas atmetė peticiją kaip nepriimtina *ratione materiae* aspektu ir taip pat kaip visiškai nepagrįstą. Teismas konstatavo, jog šioje byloje negalėjimas patekti į viešus pastatus netrukdo pareiškėjams susisiekti su kitais žmonėmis. Konvencijos 8 straipsnis negali būti kaskart taikomas, kai asmuo susiduria su kliūtimis kasdieniniame gyvenime. Kitoje byloje *Nitecki prieš Lenkiją* pareiškėjas skundėsi dėl to, kad jis buvo priverstas naudoti labai brangius vaistus, o valstybė kompensavo tik 70 % visos sumos²¹⁹. Teismas konstatavo, jog pareiškėjo gyvybei pavojus negrėsė ir valstybė, kompensuodama didesnę dalį vaistų kainos visiškai įvykdė savo įsipareigojimus pagal Konvencijos 2 straipsnį. Dr. D. Jočienė taip pat teigia, kad Teismas 2004-2005 metais atmetė gana daug peticijų prieš Lietuvą kaip visiškai nepagrįstų ir nepriimtinių *ratione materiae* aspektu, kuriuose pareiškėjai skundėsi dėl pažeistų ekonominių teisių, nes jiems nebuvo leista privatizuoti butų, kuriuose jie labai ilgai gyveno²²⁰. Teismas pasakė, jog Konvencija negarantuoja teisės įgyti nuosavybę. Kai Lietuvoje įsigaliojo Konvencijos 1 protokolai, pareiškėjai buvo tik nuomininkai ir negalėjo reikšti nuosavybės teisių į butus. Taip pat buvo atmesta daug peticijų, kur pareiškėjai skundėsi, kad jiems buvo sumažintos pensijos, nes išėję į pensiją jie toliau dirbo²²¹. Teismas konstatavo, jog pensijos buvo sumažintos remiantis vidaus įstatymu ir valstybės turi laisvę (angl. *margin of appreciation*) socialinių reikalų srityje. Taip pat Konvencija negarantuoja teisės gauti tam tikro dydžio pensiją.

²¹⁷ Jočienė D. Judge of the European Court of Human Rights. The Speech delivered in the Conference organized by the Finnish representation and the European Social Charter secretariat in honor of Judge Penellopa and Mr Mikkota (outgoing members of the European Court of Human Rights and the Committee of Social Rights). Council of Europe, December 2006. Šio pranešimo pagrindu rengiamas dr. D. Jočienės straipsnis Socialinės teisės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje (Social rights in the jurisprudence of the European Court of Human Rights), kuris bus publikuojamas Teisės žurnale.

²¹⁸ *Zehnalova and Zehnal v. Czech Republic*, No. 3281/97, Decision of 14 May 2002.

²¹⁹ *Nitecki v. Poland*, 65653/01, Decision of 21 March 2002.

²²⁰ Kaip pavyzdžius autorė pateikia šias bylas: *Armališ v. Lithuania*, No. 17260/03, Decision of 27 October 2004; *Kalinauskienė v. Lithuania*, No. 28055/03, Decision of 23 November 2004.

²²¹ Kaip pavyzdžius autorė pateikia šias bylas: *Jurgauskas v. Lithuania*, No. 17535/03, Decision of 28 April 2005; *Valiulis v. Lithuania*, No. 5766/04, Decision of 13 September 2005.

8) Peticija negali būti aiškiai nepagrįsta (angl. *manifestly ill-founded*) ar pateikta piktnaudžiaujant peticijos teise, pavyzdžiui, pateikiant melagingus faktus²²². Tokią sąlygą numato ir 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolas, ir 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencija, ir 1965 m. Konvencija prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba baudimą už jį. Peticija laikoma aiškiai nepagrįsta, jeigu ji nepateikia *prima facie* bylos medžiagą, pareiškėjas nepateikia įrodymų, kurie pagrįstų jo teiginius²²³. Prieš tai minėtoje peticijoje *Baškauskaitė prieš Lietuvą* pareiškėja taip pat skundėsi dėl Konvencijos 8, 10, 14 straipsnių pažeidimo bei Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnio pažeidimo. Pareiškėja teigė, kad atsisakymas ją registruoti kaip kandidatę paveikė jos profesinę veiklą bei santykius su aplinkiniais žmonėmis (8 straipsnis) – Teismas nusprendė, kad nebuvo pateikta pakankamai įrodymų tokiam argumentui paremti, todėl peticija buvo atmesta dėl šio punkto kaip negrįsta. Taip pat pareiškėja negalėjo įgyvendinti saviraiškos teisės – balsuoti už save, tačiau 10 straipsnis negarantuoja tokios teisės, todėl ir šis punktas visiškai nepagrįstas. 14 straipsnis nenagrinėjimas vienas, jis turi būti pateikiamas drauge su kitu Konvencijos straipsniu, tačiau peticija buvo pripažinta nepriimtina dėl visų kitų punktų, tad ir dėl 14 straipsnio ji buvo atmesta kaip nepagrįsta. Dėl Konvencijos 1 Papildomo protokolo 1 straipsnio peticija taip pat buvo atmesta. Pareiškėja teigė, kad jai negrąžino registravimo mokesčio. Tokio sprendimo pareiškėja neapskundė vidaus institucijoms, todėl Teismas negali nagrinėti minėto punkto, nes pareiškėja neišnaudojo vidaus gynybos priemonių.

A. Živilinskas pateikė peticiją prieš Lietuvą, kuri taip pat buvo atmesta²²⁴. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis, nes kalėjimo administracija paskyrė bausmę jam nedalyvaujant ir nesulaukusi teismo sprendimo ją įvykdė. Paskirtos bausmės pagrįstumo nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu jis nebuvo tinkamai atstovaujamas – nedalyvavo jo advokatas. Teismas nustatė, kad apeliacinės instancijos teisme jau dalyvavo tiek pareiškėjas, tiek jo advokatas ir kad apeliacinio proceso metu buvo galima pasisakyti dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo pagrįstumo. Nacionaliniams teismams nagrinėjant bylą, pareiškėjas neiškėlė to klausimo, kad kalėjimo administracija jau įvykdė bausmę, todėl Teismas konstatavo, kad nebuvo išsemtos vidaus gynybos priemonės ir argumentus dėl Konvencijos 6 straipsnio atmetė kaip nepagrįstus, remiantis Konvencijos 35 str. 3 ir 4 punktais. Kaip nepagrįsta argumentą Teismas atmetė ir

²²² Konvencijos 35 str. 3 d.

²²³ P. van Dijk, G. J. H. van Hoof. *Theory and Practice of European Court of Human Rights*, 2nd ed., Kluwer Law and Taxation Publishers, Dordrecht-Boston, 1990, 104 p.

²²⁴ *Zivilinskas v. Lithuania*, No. 34096/02, Decision of 12 December 2006.

pareiškėjo teiginį, kad jis buvo nubaustas du kartus už tą patį nusižengimą – apieškojus jo asmeninius daiktus, buvo rasti daiktai, kuriuos draudžiama laikyti kalėjimuose. Todėl jie buvo konfiskuoti ir kalėjimo administracija paskyrė bausmę. Teismas nustatė, jog Lietuva nepažeidė Konvencijos 7 papildomo protokolo 4 straipsnio, nes tiek konfiskavimas, tiek bausmė, nors susiję su tais pačiais faktais, kilo dėl skirtingų kalėjimo nuostatų pažeidimų – neteisėtas uždraustų daiktų laikymas ir savanoriškas jų atidavimas. Argumentas buvo atmestas kaip nepagrįstas remiantis Konvencijos 35 str. 3 ir 4 punktais.

Kaip jau anksčiau minėjau, pareiškėjas gali piktnaudžiauti peticijos teise tais atvejais, kai pateikia žinomai melagingus faktus, taip pat ir tais atvejais, kai pareiškėjas, pakartotinai prašomas, nepateikia papildomos informacijos²²⁵. Norėčiau paminėti dvi bylas, kuriose valstybės bandė įrodyti, kad pareiškėjai piktnaudžiauja individualios peticijos teise – *Sindropoulos ir kiti prieš Graikiją* bei *United Communist Party of Turkey ir kiti prieš Turkiją*²²⁶. Pirmoje byloje pareiškėjams nebuvo leista įregistruoti partijos Makedonijos civilizacijos namai (angl. *Home of Macedonian Civilization*). Kiek tai susiję su nagrinėjamu kriterijumi, Graikija teigė, kad pareiškėjai bandė peticijos pagalba pateikti tuometinei Komisijai spręsti ginčą tarp Graikijos ir Makedonijos ir tokiu būdu piktnaudžiaavo peticijos teise. Komisija atsisakė priimti tokį argumentą, o Teismas konstatavo, kad partijos įstatuose nebuvo nuostatų, kurias būtų galima interpretuoti kaip leidžiančias atlikti veiksmus, pažeisiančius žmogaus teises, įtvirtintas Konvencijoje. Antroje byloje Turkija pareiškėjams neleido įregistruoti politinės partijos, nes jos įstatai, manomai, kėlė grėsmę nacionaliniam saugumui. Kiek tai susiję su nagrinėjamu kriterijumi, Turkija teigė, kad pareiškėjai piktnaudžiauja individualios peticijos teise, nes partijos įstatuose numatyta, kad ši galės dalyvauti veikloje, priešingoje Konvencijoje įtvirtintoms žmogaus teisėms ir laisvėms. Teismas konstatavo, kad valstybės teiginiai yra nepagrįsti.

9) Turi būti išnaudotos visos valstybės vidaus gynybos priemonės²²⁷. Tai vienas pagrindinių reikalavimų peticijoms. Sąvoką „vidaus gynybos priemonės“ Teismas aiškina per Konvencijos 13 straipsnį – tokios priemonės turi būti visiems prieinamos, jų sprendimai turi būti privalomi, realiai efektyvios (gali atstatyti pažeistas teises) ir pakankamai greitios²²⁸. Lietuvoje efektyviomis vidaus gynybos priemonėmis pripažįstami administraciniai ir bendrosios kompetencijos teismai. Seimo kontrolierių ir pan.

²²⁵ P. van Dijk, G. J. H. van Hoof. *Theory and Practice of European Court of Human Rights*, 2nd ed., Kluwer Law and Taxation Publishers, Dordrecht-Boston, 1990, 69-70 p.

²²⁶ *Sindropoulos and others v. Greece*, No. 57/1997/841/1047, Judgment of 10 July 1998.

United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, No. 19392/92, Judgment of 30 January 1998.

²²⁷ Konvencijos 35 str. 1d.

²²⁸ Jočienė D. *Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas*. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 39-40 p.

institucijos nėra prižiūstamos efektyviomis priemonėmis, tad jų panaudojimas nėra privalomas Konvencijos prasme. Jeigu Lietuvos Aukščiausiasis teismas atmeta skundą, nes nėra teisės taikymo klausimų, tai tokiu atveju, pagal Teismą yra išnaudotos visos vidaus gynybos priemonės. Jeigu Lietuvos Aukščiausiasis teismas atmeta skundą dėl praleisto termino ir panašiai, tai, pagal Teismą, nebus išnaudotos visos vidaus gynybos priemonės ir tokia peticija bus atmesta. Byloje *Visockas ir kiti prieš Lietuvą* buvo neišnaudotos vidaus gynybos priemonės²²⁹. Pareiškėjai teigė, kad nesikreipė į Lietuvos teismus, nes manė, jog tai yra beviltiška ir visiškai neefektyvu. Keli pareiškėjai kreipėsi į Vyriausiąjį administracinį teismą ir šio sprendimą apskundė Apeliaciniam teismui, tačiau jų skundai buvo atmesti, tad kiti nusprendė net nebandyti. Teismas atmetė tokius argumentus, nes ši priimtino sąlyga yra privaloma, o Lietuvos teismai yra laikomi efektyviomis vidaus gynybos priemonėmis. Visas vidaus gynybos priemones išsėmė tik vienas asmuo, bet peticija buvo atmesta ir dėl kitų pagrindų. Pareiškėjai skundėsi dėl Konvencijos 1 papildomo protokolo 1 straipsnio, kuriame įtvirtinta teisė į nuosavybę. Jie teigė, kad ši jų teisė buvo pažeista, nes Lietuvos valstybė turėjo išmokėti subsidijas už 1999 metus periodiškai kas mėnesį. Subsidijų išmokėjimo terminas buvo pratęstas iki 2000 metų liepos ir jos nebuvo išmokėtos periodiškai. Lietuvos teismai nustatė, jog valstybė turėjo teisę bet kokia forma išmokėti subsidijas. Atsižvelgdamas į Konvencijos 1 papildomo protokolo 1 straipsnio esmę, Teismas nenustatė jokio valstybės trukdymo ar kišimosi, kuris galėtų pažeisti teisę į nuosavybę. Šis punktas buvo atmestas kaip nepriimtinas *ratione materiae* aspektu.

10) Peticija turi būti paduota per 6 mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas valstybėje (*ratione temporis*)²³⁰. Tokios sąlygos nenumato nei 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvusis protokolas, nei 1984 m. Konvencija prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar orumą žeminantį elgesį arba baudimą už jį – tik Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto darbo reglamento 91 taisyklė numato tokį patį laiko reikalavimą. Remiantis šia priimtino sąlyga, Teisme labai daug bylų yra atmetama. Pavėlavus kreiptis į Teismą ir, esant visoms kitoms priimtino sąlygoms, galima kreiptis į JT Žmogaus teisių komitetą. Dažniausiai Teismas žiūri galutinio sprendimo įteikimo asmeniui datą ir nuo jos pradeda skaičiuoti 6 mėnesių terminą. Byloje *Visockas ir kiti prieš Lietuvą (70646/01)* taip pat buvo praleistas 6 mėnesių terminas. Iš daugiau negu vienuolikos tūkstančių pareiškėjų tik vienas išsėmė vidaus gynybos priemones, tačiau į Teismą buvo kreiptasi tik beveik po vienerių metų.

²²⁹ *Visockas and others v. Lithuania*, Nr. 70646/01, Decision of 24 November 2004.

²³⁰ Konvencijos 35 str. 1 d.

11) Skundas negali būti toks pats, koks jau buvo pateiktas Teismui ar buvo apsvaistytas kitos tarptautinės organizacijos, kai toks skundas nepateikia jokių naujų faktų²³¹. Tuometinė Komisija nurodė, kad dviejų peticijų turinys yra iš esmės toks pat, jei jos siejamos su tais pačiais faktais ir jose nurodytas skundas yra grindžiamas tų pačių teisių pažeidimu. Byloje *X prieš Belgiją* tuometinė Komisija pripažino pateiktą informaciją nauja, neatsižvelgiant į tai, kad ji atsirado dėl ankstesnio pareiškėjo neapdairumo²³². Pareiškėjas pateikė peticiją, skųsdamas jo atžvilgiu priimtą nuosprendį bei paskirtą bausmę. Tačiau Komisija ją atmetė dėl to, kad asmuo neišnaudojo visų vidaus gynybos priemonių, nes Komisijai apskundė Liege apeliacinio teismo sprendimą. Savo naujoje peticijoje pareiškėjas tvirtino anksčiau neteisingai informavęs Komisiją, nes jo byloje galutinį sprendimą priėmė kasacinis teismas, kurios sprendimas buvo neskundžiamas. Komisija nusprendė, kad jei jai ši informacija būtų anksčiau žinoma, ji būtų priėmusi kitokį sprendimą. Be to, pareiškėjo pateikta informacija pakeitė jos ankstesnio priimto sprendimo teisinį pagrindą ir todėl laikytina „reikšminga bylai informacija“ Konvencijos 35 (2) (b) str. prasme.

Teikiant peticiją Teismui, būtina įsitikinti, ar valstybė dalyvė, prieš kurią teikiamas skundas, nėra padariusi išlygų dėl tam tikrų Konvencijos straipsnių²³³. Dažniausiai daromos Konvencijos 5 ir 6 straipsnių išlygos²³⁴.

Jeigu įsigalios Konvencijos 14 Papildomas protokolai, tai jis įves dar vieną bylų priimtumo kriterijų – žymią žalą²³⁵. Dr. D. Jočienė teigia, jog šis kriterijus susideda iš trijų dalių, kurios taikomos visos kartu: asmuo nepatyrė žymios žalos, peticija nekelti sudėtingo Konvencijos ar jos protokolų nuostatų taikymo ar aiškinimo klausimų, peticija neiškelti jokio visuotinės svarbos klausimo. Teismas negalės atmesti bylos, jeigu žymios žalos klausimas nebuvo išspręstas nacionaliniuose teismuose, taip pat Teismas įpareigojamas nagrinėti bylas, kuriose nebuvo patirta žymios žalos, kai to reikalauja pagarba žmogaus teisėms²³⁶. 1 teisėjo institutas nebus taikomas 2 metus nuo Konvencijos 14 Papildomo protokolo įsigaliojimo – 3 teisėjų komitetas ir 7 teisėjų kolegija per 2 metus sukurs praktiką, kuria vadovausis 1 teisėjas, taikydamas naująjį kriterijų²³⁷. Tai būtų visiškai naujas reikalavimas individualioms peticijoms, kurio

²³¹ Konvencijos 35 str. 2 d. (b) p.

²³² *X v. Belgium*, No. 3780/68.

²³³ Konvencijos 57 str.

²³⁴ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001, 54 p.

²³⁵ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 418-420 p.

²³⁶ Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of Convention, Council of Europe Treaty Series No. 194, art. 12.

²³⁷ Ten pat, art. 20.

atsiradimą paskatino nepakeliamas Teismo darbo krūvis – Teismas kasmet gauna dešimtis tūkstančių individualių peticijų. Kol kas nė vienas iš aptartų komitetų nesulaukia tokio didelio individualių peticijų skaičiaus. JT Žmogaus teisių komitetas yra seniausias ir žinomiausias JT individualias peticijas nagrinėjantis komitetas, kuris gauna daugiausiai peticijų. Siekiant, kad JT Žmogaus teisių komitetas peticijas nagrinėtų efektyviau, pirmiausia galima svarstyti apie nuolat veikiančią JT Žmogaus teisių komitetą.

A. H. Robertson ir J.G.Merrills nuomone, kiekvienos tarptautinės žmogaus teises saugančios sistemos efektyvumo rodiklis yra galimybė pareiškėjui reikalauti žalos atlyginimo už patirtą pažeidimą²³⁸. Teismas Konvencijos 41 straipsnio pagrindu gali priteisti nukentėjusiam teisingą atlyginimą, esant keturioms sąlygoms: Teismas konstatavo Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą; nacionalinė teisė nenumato galimybės atlyginti pažeidimu padarytą žalą; padaryta materialinė ar moralinė žala; yra priežastinis pažeidimo ir žalos ryšys²³⁹. Jeigu konstatuojamas pažeidimas, Teismas visuomet priteisia bylinėjimosi išlaidas, taip pat patirtas ir nacionaliniuose teismuose. Teisingas atlyginimas visuomet priteisiamas pinigais. Tam tikrais atvejais Teismas konstatuoja, kad vien pažeidimo nustatymas yra teisingas atlygis pareiškėjui ir piniginės kompensacijos nepriteisia.

Aptariau visų keturių pasirinktų institucijų keliamus reikalavimus individualioms peticijoms. Džiugu pastebėti, kad jie iš esmės sutampa – skirtumus galime pamatyti tik nuostatose, kurios nustato laiko reikalavimą (aiškus 6 mėnesių terminas numatytas tik 1950 m. ET Europos žmogaus teisių konvencijos 35 straipsnio 1 dalyje ir 1965 m. Visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo konvencijos 14 straipsnio 5 dalyje) ir nuostatose, kurios įvardina asmenis, galinčius pateikti individualias peticijas (į visas aptartas institucijas gali kreiptis fiziniai asmenys ar jų grupės, tik į Europos Žmogaus Teisių Teismą gali kreiptis ir nevyriausybinės organizacijos). Tai pat norėčiau atkreipti dėmesį į vieną Europos Žmogaus Teisių Teismo išplėtotą reikalavimą, kuris taip aiškiai neatsispindi kitų aptartų organų praktikoje – valstybės Konvencijos dalyvės įgyvendinama efektyvi valdžia, jos galiojanti jurisdikcija teritorijoje, kurioje įvyko tariamas žmogaus teisių pažeidimas (*ratione loci* principas). Šį aspektą aptariau kalbėdama apie reikalavimus, keliamus individualioms peticijoms, kreipiantis į Teismą. Kyla klausimas, ar ir JT komitetai plėtoja (plėtotų) panašią praktiką.

Aptarus reikalavimus individualioms peticijoms, kuriuos taiko pasirinkti tarptautiniai organai, išsiaiškinus bendrai taikomus reikalavimus, norėčiau juos palyginti su reikalavimais, keliamais kolektyviniams skundams, siekdama atskleisti jų privalumus ar trūkumus

²³⁸ Robertson A. H., Merrills J.G. *Human Rights in the World: An Introduction to the Study of the International Protection of Human Rights*. 3rd Rev edition, Manchester Univ Press, 1993, 54 p.

²³⁹ Vadapalas V. *Tarptautinė teisė*. 2-as leidimas, Vilnius: Eugrimas, 2006, 301 p.

bei ypatumus. Taip pat trumpai atskleisti, kaip peticijos teisė įgyvendinama ET Europos socialinių teisių komitete.

5. Europos Tarybos Europos socialinių teisių komitetas

Europos Tarybos rėmuose 1961 m. buvo priimta Europos socialinė chartija. Tai yra tarptautinė regioninė sutartis, užtikrinanti socialines ir ekonomines teises ir organiškai papildanti 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją²⁴⁰. Europos žmogaus teisių konvencija įtvirtina tik kelias ekonomines, socialines teises (teisę į nuosavybę, teisę į mokslą, kurios buvo numatytos Pirmajame papildomame Protokole), tad 1961 m. Europos socialinė chartija papildė ET rėmuose ginamų žmogaus teisių katalogą. 1988, 1991 bei 1995 m. Europos socialinė chartija buvo papildyta trimis protokolais, o galiausiai 1996 m. buvo priimta Europos socialinė chartija (pataisyta) (toliau – Chartija).

Savo magistriniame darbe išsamiau norėčiau kalbėti apie Europos socialinių teisių komiteto (toliau šioje dalyje – Komitetas) veiklą, nes būtent jam yra pavesta peticijų nagrinėjimo teisė. 1995 metais buvo priimtas Chartijos papildomas protokolai dėl kolektyvinių skundų sistemos (toliau – Papildomas protokolai)²⁴¹. Jis įsigaliojo 1998 metais. Šiuo protokolu buvo siekta sustiprinti Chartijos ir jos nuostatų įgyvendinimo mechanizmo efektyvumą, bei sukurti operatyvią skundų nagrinėjimo sistemą. Komitetas savo veiklą pradėjo 1998 metais, kai penkios valstybės Chartijos (1961 m. ar 1996 m.) dalyvės prisijungė prie Papildomo protokolo. Komitetas yra neteisminė tarptautinė institucija, įsteigta tarptautinės sutarties pagrindu, prižiūrinti, kaip laikomasi tos sutarties nuostatų²⁴². Jo narius renka ne valstybės dalyvės, o Ministrų komitetas²⁴³. Nuo 1998 metų yra paskelbti sprendimai dėl priimtumo ir dėl priimtumo ir esmės 39 sprendimuose²⁴⁴. Komiteto sprendimai neturi privalomosios galios. Pažymėtina, kad tai yra ne individualios peticijos teisė, o kolektyvinių peticijų sistema, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šios abi sistemos egzistuoja Europos Tarybos rėmuose, galima tam tikra prasme teigti, kad jos papildo viena kitą, todėl šių abiejų sistemų aptarimas darbe buvo būtinas, kad susidaryti pilną ir išsamų vaizdą apie galimas tarptautines peticijas ir jų nagrinėjimo procedūras, veikiančias Europos Tarybos rėmuose.

²⁴⁰ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 35 p.

²⁴¹ Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, 1995. CETS No. 158

http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/esc/1_General_Presentation/treaties.asp#TopOfPage

²⁴² Žr. 240.

²⁴³ European Committee of Social Rights, Rules (adopted during the 201st session on 29 March 2004 and revised during the 207th session on 12 May 2005), rule 1.

http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/2_ecsr_european_committee_of_social_rights/Rules_%202004.pdf

²⁴⁴ http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/4_collective_complaints/List_of_collective_complaints/default.asp#TopOfPage

5.1 ET Europos socialinių teisių komitetui teikiamiems kolektyviniams skundams keliami reikalavimai. Jų palyginimas su reikalavimais, keliamais individualioms peticijoms

Norėčiau trumpai aptarti, kokie reikalavimai yra keliami kolektyviniams skundams. Nemanau, jog reikia išsamiai išnagrinėti juos visus, tikslingiau būtų akcentuoti būtent tuos, kurie skiriasi nuo esminių reikalavimų individualioms peticijoms.

Reikalavimus skundams numato Chartijos papildomo protokolo 1-4 straipsniai ir Komiteto darbo reglamento 22-24 straipsniai. Papildomo protokolo aiškinamajame rašte (30-31 punktai) nurodyti dar trys faktai dėl peticijos priimtumo, dėl kurių buvo susitarta kuriant Papildomo protokolo tekstą²⁴⁵.

Kaip ir individualias peticijas, kolektyvinius skundus galima teikti tik prieš tas valstybes, kurios sutiko su kolektyvinių skundų sistema. Valstybės tai gali padaryti ratifikuodamos Chartijos papildomą protokolą arba prisijungdamos prie Chartijos²⁴⁶. Valstybėms dalyvėms skundus galima pateikti tik dėl tų situacijų, kurios egzistuoja prisijungus prie kolektyvinių skundų sistemos. Šiuo metu yra 39 valstybės ET narės, kurios yra ratifikavusios senąjį Chartijos variantą, o 23 valstybės yra ratifikavusios 1996 m. Europos socialinę chartiją (pataisytą). Lietuva 2001 m. gegužės 15 d. ratifikavo 1996 m. Europos socialinę chartiją (pataisytą).

Pareiškėjai gali pateikti skundus tik dėl Chartijoje numatytų įsipareigojimų nesilaikymo (*ratione materiae*). Chartijos Papildomo protokolo 1 straipsnyje įtvirtinta, jog organizacijos gali pateikti peticijas dėl situacijų, neatitinkančių Chartijos nuostatų. Remiantis buvusio Komiteto nario, Notingemo universiteto tarptautinės viešosios teisės profesoriaus *David Harris* pranešimu apie kolektyvinių skundų nagrinėjimo procedūrą, Chartijos 1995 m. Papildomo protokolo 1 straipsnis aiškiai nepasako, dėl kokių straipsnių ar nuostatų nesilaikymo galima pateikti kolektyvinį skundą²⁴⁷. Jo nuomone, skundą pateikti galima tiek dėl Chartijos II dalyje įtvirtintų teisių, tiek dėl teisių, įtvirtintų 1988 m. Papildomame protokole ir 1961 m. Chartijoje. Profesorius taip pat mano, jog peticiją galima pateikti ir dėl valstybių dalyvių įsipareigojimų, įtvirtėtų Chartijos III-V dalyse. Iki šiol skundai buvo paduoti tik dėl teisių, įtvirtintų Chartijos II dalyje tinkamo užtikrinimo. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad valstybės gali pasirinkti, kurie Chartijos straipsniai jas įpareigoja. Peticija Nr. 3/1999, pateikta prieš Graikiją, kaip tik ir buvo pripažinta nepriimtina, nes Europos federacija dėl darbuotojų viešajame sektoriuje skundėsi

²⁴⁵ Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, Explanatory Report.

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=158&CM=7&DF=26/10/2005&CL=ENG>

²⁴⁶ Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704, IV dalis D straipsnis.

²⁴⁷ Harris David. The Collective Complaints Procedure. The Social Charter of the 21st Century. Council of Europe Publishing, 1997, 116 p.

dėl Chartijos 5 ir 6 straipsnių nesilaikymo²⁴⁸. Šiuose straipsniuose įtvirtintos teisės nebuvo suteikiamos karininkams. Tačiau kaip tik dėl šitų straipsnių Graikija nėra įsipareigojusi. Chartijos 17 straipsnis, reikalaujantis apsaugoti vaikus ir paauglius nuo smurto ir išnaudojimo, susilaukė ypatingo dėmesio, nes 2003 metais komitetas gavo 5 peticijas nuo Pasaulinės organizacijos prieš kankinimus – prieš Graikiją, Airiją, Portugaliją, Belgiją ir Italiją²⁴⁹. Organizacija skundėsi dėl minėto straipsnio įgyvendinimo – valstybių vidaus įstatymai neefektyviai saugojo vaikus nuo fizinių bausmių, kitokio žeminančio elgesio ar bausmių ir tokios sankcijos buvo numatytos baudžiamuosiuose ar civiliniuose įstatymuose. Organizacija teigė, kad minėtų valstybių įstatymai aiškiai neuždraudžia tėvams ar kitiems asmenims smurtauti prieš vaikus, todėl vaikai nėra tinkamai apsaugoti nuo smurto. Belgijos ir Graikijos įstatymuose nebuvo aiškiai įtvirtintas smurto prieš vaikus draudimas. Belgijos teismai aiškindami bendresnio pobūdžio įstatymų nuostatas nė karto jų neinterpretavo taip, kad jos draudžia bet kokios formos smurtą prieš vaikus. Peticijos prieš Belgiją ir Graikiją buvo patenkintos. Portugalijos įstatymuose buvo įtvirtintas fizinio smurto prieš vaikus draudimas ir Portugalijos teismai ne kartą konstatavo, kad Portugalijos įstatymai draudžia bet koki smurtą prieš vaikus, ypač kaip auklėjimo priemonę. Organizacijai nepavyko įrodyti, kad Portugalijoje smurtas prieš vaikus yra plačiai paplitusi praktika, nepaisant įstatymo draudimų. Peticija prieš Portugaliją buvo atmesta. Italijos Baudžiamasis ir Civilinis kodeksai draudžia netinkamai elgtis su vaikais, o teismai interpretuodami tokias nuostatas nepaliko nė menkiausios abejonės, kad Italijos įstatymai draudžia bet kokios formos smurtą prieš vaikus. Peticija prieš Italiją buvo atmesta. Airijos įstatymai draudžia tik pačias pavojingiausias smurto prieš vaikus formas, tai reiškia, kad tam tikras smurtas yra leidžiamas. Atsižvelgiant į Airijoje vyraujančią praktiką, smurtas prieš vaikus yra dažnai naudojamas kaip auklėjimo priemonė. Peticija prieš Airiją buvo patenkinta.

Vienas pagrindinių aspektų, skiriančių Komitetą nuo iki tol nagrinėtų institucijų, yra skundų pareiškėjai – juos pateikti gali tik organizacijos²⁵⁰. Skundus pateikti gali 4 grupės organizacijų: tarptautinės darbdavių organizacijos ir profesinės sąjungos, nurodytos 1961 m. Chartijos 27 straipsnio 2 punkte, t. y. Europos profesinių sąjungų konfederacija (ETUC), Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga (UNICE), Tarptautinė darbdavių organizacija

²⁴⁸ *European Federation of Employees in Public Services v. Greece*, No. 3/1999, Decision of 13 October 1999.

²⁴⁹ *World Organisation against Torture (OMCT) v. Greece*, No. 17/2003, Resolution ResChS(2005)12 on 8 June 2005.

World Organisation against Torture (OMCT) v. Ireland, No. 18/2003, Resolution ResChS(2005)9 on 8 June 2005.

World Organisation against Torture (OMCT) v. Italy, No. 19/2003, Resolution ResChS(2005)1 on 20 April 2005.

World Organisation against Torture (OMCT) v. Portugal, No. 20/2003, Resolution ResChS(2005)2 on 20 April 2005.

World Organisation against Torture (OMCT) v. Belgium, No. 21/2003, Resolution ResChS(2005)10 on 8 June 2005.

²⁵⁰ Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, 1995. CETS No. 158, art. 1.

(IOE)²⁵¹; kitos tarptautinės nevyriausybines organizacijos, turinčios konsultacinį statusą prie Europos Tarybos ir įtrauktos į sąrašą, kurį šiuo tikslu sudarė Vyriausybiniis komitetas; nacionalinės darbdavių organizacijos arba profesinės sąjungos, esančios valstybės dalyvės, prieš kurią jos padavė skundą, jurisdikcijoje. Pagal Papildomo protokolo 2 straipsnį, skundus paduoti gali ir bet kuri kita valstybės dalyvės jurisdikcijoje esanti tipinga nacionalinė nevyriausybine organizacija, turinti ypatingą kompetenciją Chartijos reglamentuojamose srityse, jeigu tokia valstybė dalyvė aiškiai tai nurodo. Papildomo protokolo aiškinamajame rašte teigiama, kad kai kuriose valstybėse veikia labai daug profesinių sąjungų, tad siekiant užtikrinti veiksmingą kolektyvinių skundų sistemos veikimą, Komitetas profesinėms sąjungom taikys reprezentatyvumo kriterijų (profesinės sąjungos vaidmuo nacionalinėse derybose, narių skaičius)²⁵². Tokių kriterijų Komitetas taikys, sprenddamas dėl peticijos priimtimumo. Ne vienoje byloje Komitetas konstatavo, kad tai, jog nacionalinė organizacija pagal valstybės vidaus teisę nėra laikoma reprezentacine, neįtakoja Komiteto sprendimo dėl tokios organizacijos reprezentatyvumo (peticija Nr. 28/2004²⁵³, peticija Nr. 9/2000²⁵⁴). Remiantis jau išnagrinėtomis bylomis, galima teigti, kad pagrindiniai kriterijai, sprendžiant ar tam tikra profesinė sąjunga ar darbdavių asociacija yra reprezentatyvi, bus atsižvelgiama į tokios organizacijos narių skaičių bei teritorijos dydį, kurioj ji veikia ir į jos vaidmenį kolektyvinėse derybose²⁵⁵.

Komiteto darbo reglamento 23 taisyklėje yra numatytas papildomas reikalavimas asmeniui, kuris pasirašo skundą. Toks asmuo turi įrodyti, kad jis turi teisę atstovauti peticiją teikiančiai organizacijai. 2006 *Frente Comum de Sindicatos da Administração Pública* pateikė skundą prieš Portugaliją²⁵⁶. Organizacija skundėsi dėl Chartijos 6 straipsnio 2 paragrafo atskirai arba kartu su E straipsniu ir 22 straipsnio. Organizacijai buvo trukdoma dalyvauti kolektyvinėse derybose, įgyvendinant teisę derėtis dėl geresnių darbo sąlygų, taip pat organizacija buvo diskriminuojama. Komisija atmetė skundą, nes jį pasirašęs asmuo nepateikė įrodymų, jog turi teisę atstovauti organizacijai.

Prieš rengiant Papildomo protokolo tekstą, buvo siekta padidinti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį Chartijos nuostatų priežiūros mechanizme²⁵⁷. Turbūt todėl joms buvo suteikta teisė pateikti skundus. Tačiau vis tiek kyla klausimas, kodėl individualūs subjektai negali

²⁵¹ Europos socialinė chartija/Vadovas. Lietuvos žmogaus teisių centras: ET informacinis biuras, 2002, 53-61 psl.

²⁵² Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, Explanatory Report, 23 para.

²⁵³ *Syndicat national des dermato- vénérologues v. France*, No. 28/2004, Decision of 13 June 2005.

²⁵⁴ *Confédération Française de l'Encadrement (CGC) v. France*, No. 16/2003, Resolution ResChS(2005)7 on 4 May 2005.

²⁵⁵ Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? *European Journal of International Law*, volume 15, Nr. 3, June 2004, 426 p.

²⁵⁶ *Frente Comum de Sindicatos da Administração Pública v. Portugal*, No. 36/2006, Decision of 5 December 2006.

²⁵⁷ Žr. 252. 2 para.

pateikti peticijų. JT 1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto nuostatų laikymosi kontrolė patikėta Ekonominei ir socialinei tarybai. Tačiau ši institucija nenagrinėja nei kolektyvinių skundų, nei individualių peticijų. Tai lemia pačių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pobūdis – valstybės negali per tokį patį laiką vienodai užtikrinti šių teisių, nes valstybių ekonominiai ir techniniai pajėgumai yra skirtingi²⁵⁸. Todėl nereikalaujama, kad valstybės Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto dalyvės nedelsiant ir visa apimtimi užtikrintų jame įtvirtintas teises, jos tai daro palaipsniui. Todėl buvo atsisakyta skundų sistemos. Tačiau Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas buvo priimtas 1966 metais, o Chartija – peržiūrėta 1996 metais, kai ekonominė daugumos valstybių padėtis yra daug geresnė, todėl jau galima kalbėti apie tam tikrą skundų sistemą. Šiuo atveju buvo pasirinktas kolektyvinių skundų mechanizmas, kuris yra kiek efektyvesnis negu vien tik ataskaitų teikimas, tačiau, mano manymu, ne toks skaudus valstybėms dalyvėms kaip individualių skundų teikimas. Tuo metu, kai buvo derinamas Papildomo protokolo tekstas, ET narės dar nebuvo pasiruošusios priimti individualių skundų procedūras²⁵⁹. Taip pat nė viena valstybė narė nesiūlė įtraukti tarpvalstybinių skundų sistemos. Turbūt buvo atsižvelgta ir į tai, kad daug kur šia sistema nesinaudojama.

Nagrinėdama reikalavimus kolektyviniams skundams, neradau nuostatos, reikalaujančios, kad pareiškėjai išsemtų vidaus gynybos priemones. Tai yra vienas pagrindinių reikalavimų, keliamų individualioms peticijoms. Remiantis anksčiau minėtu *David Harris* pranešimu apie kolektyvinių skundų nagrinėjimo procedūrą, Komitetui gali būti pateiktas skundas dėl bendros teisinės situacijos tam tikroje valstybėje narėje neatitikimo Chartijos nuostatų²⁶⁰. Tokiu atveju gali būti sunku pateikti tokį skundą nacionaliniams teismams, jeigu tokią situaciją nustatęs vidaus teisės aktas įgyvendintas tinkamai. Paprasčiausiai būtų sunku įrodyti *locus standi* tokioje byloje ir ieškinys būtų atmestas. Jeigu kai kurių valstybių narių konstitucijose įtvirtinta teisė į darbą ir tose valstybėse yra įsteigti konstituciniai teismai, tai tokiu atveju asmuo, įrodęs *locus standi*, galėtų apginti savo teises. Taip pat profesorius teigia, jog valstybės dalyvės viduje susiklosčiusi administracinė praktika tam tikrais atvejais gali būti apskūsta nacionaliniame lygmenyje. Jo nuomone, būtina elgtis sąžiningai valstybių dalyvių atžvilgiu bei gerbti ne tik Europos žmogaus teisių konvencijoje, bet ir tarptautinėje teisėje įtvirtintą subsidiarumo principą ir pirmiausia išnaudoti valstybės viduje esančias gynybos priemones. Be to, jeigu nacionalinių teismų sprendimai yra teisiškai privalomi, tai būtų net geriau skūstis valstybės viduje, o ne teikti

²⁵⁸ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001, 340-341 p.

²⁵⁹ Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? *European Journal of International Law*, volume 15, Nr. 3, June 2004, 424 p.

²⁶⁰ Harris David. The Collective Complaints Procedure. *The Social Charter of the 21st Century*. Council of Europe Publishing, 1997, 105-106 p.

peticiją Komitetui, kurio sprendimai neturi tokios galios. Mano nuomone, Komitetas tik sprendžia klausimą, ar valstybė ėmėsi visų reikalingų priemonių (angl. *satisfactory application of the relevant provisions of the Charter*) tinkamai įgyvendinti Chartijos nuostatas, o tai gali būti ir įstatymų keitimas ar jų priėmimas, tam tikros socialinės sistemos tobulinimas ir pan., dėl ko išnaudoti vidaus gynybos priemonės nėra jokių galimybių, nes tokie dalykai nežinybingi teismams.

Taip pat nėra reikalaujama, kad tokia pati peticija tuo pat metu nebūtų nagrinėjama kitoje tarptautinėje institucijoje ar būtų jau joje išnagrinėta. Papildomo protokolo aiškinamajame rašte teigiama, jog peticija gali būti paskelbta priimtina, jei panaši peticija jau buvo ar yra tuo pat metu nagrinėjama tarptautinėje ar nacionalinėje institucijoje²⁶¹. Tarkim, kad Komitetas jau išnagrinėjo peticiją ir pripažino, jog valstybė dalyvė pažeidė Chartijos nuostatas, tačiau valstybei dalyvei nepavyko pataisyti klaidingos praktikos. Tokiu atveju Komitetas turėtų priimti dar vieną peticiją dėl tos pačios situacijos, nes priešingu atveju kolektyvinių skundų sistemos efektyvumas būtų susilpnintas²⁶². Jeigu Komitetas konstatavo, jog peticija nepagrįsta ir ją atmetė, tai dar viena peticija dėl tos pačios situacijos turėtų būti atmesta, nebent joje pareiškėjas pateiktų naujas aplinkybes.

Kolektyvinių skundų sistemoje taip pat nėra dar vieno esminio reikalavimo, keliamo individualioms peticijoms – vadinamojo „aukos“ (angl. *victim*) reikalavimo. Kadangi Komitetui teikiami kolektyviniai skundai, tai juose turi būti pateikiama medžiaga, kaip valstybės dalyvės įstatymai ar praktika bendrai neatitinka vienos ar kitos Chartijos nuostatos²⁶³. Komitetui neturi būti pateikiamos individualios situacijos, tačiau individas, kurio socialinės ar ekonominės teisės buvo pažeistos, gali kreiptis į vieną iš organizacijų, galinčių pateikti peticijas Komitetui, ir bandyti inicijuoti skundą²⁶⁴. Tokia organizacija gali apibendrinti įvykusį pažeidimą, kaip esamą netinkamą teisinę praktiką valstybės viduje. Individo situacija gali būti kaip pavyzdys. Jeigu Komitetas nustatys, kad situacija valstybėje dalyvėje neatitinka Chartijos nuostatų, tai individas neturėtų ir net negalėtų tikėtis asmeninių priemonių jo teisių pažeidimo atveju.

Peticijoms, siunčiamoms Europos socialinių teisių komitetui, nenumatytas laiko reikalavimas – *David Harris* nuomone, toks reikalavimas labiau tinka individualioms peticijoms. Komitetui skundžiamasi dėl netinkamos administracinės praktikos ar faktinės situacijos, nesuderinamos su Chartijos nuostatomis, egzistavimo tam tikroje valstybėje dalyvėje, tad laiko reikalavimas būtų sunkiai pritaikomas.

²⁶¹ Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, Explanatory Report, 31 para.

²⁶² Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? *European Journal of International Law*, volume 15, Nr. 3, June 2004, 433 p.

²⁶³ Žr. 261.

²⁶⁴ Žr. 262. 432 p.

Skirtingai negu individualių peticijų atveju, Komitetas nereikalauja, jog peticija būtų aiškiai pagrįsta. Toks priimtino reikalavimas buvo atmestas, nes, pasak Komiteto, jis vertinamas peticiją nagrinėjant iš esmės²⁶⁵.

Remiantis esama Komiteto praktika, pareiškėjai neturėtų tikėtis kompensacijos. Toks reikalavimas yra nesuderinamas su Papildomo protokolo tikslais ir prigimtimi²⁶⁶.

Skundų nagrinėjimo procedūra taip pat turi savų ypatumų. Peticijos turi būti adresuotos ET sekretoriui, kuris jas vėliau perduoda Komitetui. Komitetas nagrinėja skundo priimtino ir esmės klausimus. Komiteto sprendimas dėl peticijos esmės išsiunčiamas ginčo šalims ir Papildomą protokolą ratifikavusioms valstybėms dalyvėms bei ET Ministrų komitetui²⁶⁷. Ministrų komitetas, remdamasis Komiteto pateiktomis išvadomis, priima rezoliuciją²⁶⁸.

Jeigu Komitetas konstatavo, kad valstybės dalyvės įstatymai ar praktika neatitinka Chartijos nuostatų, tuomet Ministrų komitetas priima rekomendaciją, skirtą apskūstai valstybei dalyvei. Ministrų komitetas užbaigia peticijos nagrinėjimą, tačiau jis negali peržiūrėti peticijos priimtino ar esmės klausimų, jis turi priimti rezoliuciją ar rekomendaciją, atsižvelgdamas į Komiteto išvadas. Tam tikrais atvejais į peticijų nagrinėjimą gali būti įtraukta dar viena institucija – Vyriausybiniis komitetas²⁶⁹. Jis turėtų konsultuoti Ministrų komitetą, prieš šiam priimant rekomendaciją ar rezoliuciją. Formaliai Ministrų komiteto rekomendacijos ir rezoliucijos nėra privalomos²⁷⁰, tačiau Papildomo protokolo 10 straipsnyje įtvirtinta, kad valstybė dalyvė turi informuoti, kaip ji atsižvelgė į Ministrų komiteto rekomendaciją. Teisiškai ginčo šalis pasiekia ne Komiteto sprendimas, o Ministrų komiteto rezoliucija ar rekomendacija. Tai tik pabrėžia Komiteto kaip pagalbinės institucijos statusą. Nei Papildomas protokolai, nei Komiteto darbo reglamentas nenumato specialiųjų pranešėjų, kurie stebėtų, kaip valstybė dalyvė atsižvelgė į Ministrų komiteto pastabas. Tokią procedūrą numato JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto ir JT Komiteto prieš kankinimus darbo reglamentai. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai yra ginčo šalims privalomi ir turi būti įvykdyti, tačiau kartais susiduriama su valstybės nenoru vykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Šią problemą buvo siekta išspręsti rengiant Europos žmogaus teisių konvencijos 14 Papildomą protokolą. Apie tai buvo kalbėta anksčiau. Kol kas

²⁶⁵ Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? *European Journal of International Law*, volume 15, Nr. 3, June 2004, 434 p.

²⁶⁶ Ten pat, 437 p.

²⁶⁷ Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, 1995. CETS No. 158, art. 8.

²⁶⁸ Ten pat, art. 9.1.

²⁶⁹ Ten pat, art. 9.2:

.....

2. Atitinkamos Susitariančiosios šalies prašymu, tais atvejais, kai Nepriklausomų ekspertų komitetas iškelia naujus klausimus, Ministrų Komitetas gali dviejų trečdalių Chartijos Susitariančiųjų šalių atstovų balsų dauguma, priimti sprendimą kreiptis į Vyriausybiniį komitetą.“

²⁷⁰ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001, 750 p.

nekilo jokių nesklaidumų dėl Ministrų Komiteto rezoliucijų ir rekomendacijų vykdymo. Kyla tam tikrų abejonių, kodėl po Europos Žmogaus Teisių Teismo ne itin teigiamos praktikos, į kolektyvinių skundų sistemą vis tik buvo nuspręsta įtraukti politinius Europos Tarybos organus – Ministrų komitetą ir Vyriausybinių komitetą. Juk rengiant Europos Žmogaus Teisių Teismo reformą 11 papildomo protokolo pagrindu kaip tik ir buvo siekiama atsisakyti Ministrų komiteto, kaip politinio Europos Tarybos organo, dalyvavimo, priimant teisinius sprendimus²⁷¹. Valstybė dalyvė, prieš kurią pateiktas skundas, dalyvauja Ministrų komiteto posėdyje, kuriame svarstoma, kokia rekomendacija ar rezoliucija turėtų būti jai adresuota²⁷². Tuo tarpu pareiškėjai posėdyje nedalyvauja ir balsuoti negali. Labai tikėtina, jog dėl politinių priežasčių Ministrų Komiteto sprendimas gali užsitęsti ar netgi gali pasitaikyti atvejų, kai pats sprendimas bus politizuotas.

David Harris savo pranešime teigiamai vertino naujojo Komiteto veiklą, teigdamas, kad kolektyvinių skundų sistema atgaivino pačią Chartiją ir įrodė, kad ekonominės ir socialinės teisės gali būti ginamos kaip ir pilietinės bei politinės²⁷³. *Holly Cullan* teigė, kad Europos Taryba pasirinko labai ribotą skundų sistemą, kuri tik pabrėžia, jog ekonominės ir socialinės teisės yra antroje vietoje po pilietinių ir politinių teisių²⁷⁴. *Robin R. Churchill ir Urfan Khaliq* kritiškai vertino Komiteto veiklą²⁷⁵. Jų manymu, vienas iš kolektyvinių skundų sistemos trūkumų yra tai, kad ji nenumato individualių priemonių realiai nukentėjusiems asmenims. Komiteto sprendimai veiks tik į priekį – valstybės dalyvės jų pagrindu privalės užtikrinti, kad ateityje jų įstatymai ar bendra praktika atitiktų Chartijos nuostatas. Realiai žmogus gali ir nepajusti, jog jis buvo apgintas tam tikroje situacijoje, tuo labiau, kad jam nebus atlyginta ir už jo teisių pažeidimus.

Aptarti Komiteto veiklos skirtumai tik pabrėžia, kad kolektyvinių skundų sistema, įkurta pagal Papildomą protokolą yra unikali socialinių ir ekonominių teisių kontekste. Komitetas tik konstatuoja, jog valstybės dalyvės vidaus praktika ar vidaus įstatymai neatitinka Chartijos nuostatų, o ET Ministrų komitetas tik pateikia rekomendacijas dėl esamos situacijos. Norisi tikėtis, kad siekis įgyvendinti peticijos teisę socialinių ir ekonominių teisių sferoje bus realizuojamas vis efektyviau. Būtina pabrėžti, kad Lietuva nepripažino kolektyvinių skundų sistemos, ratifikuodama 1996 m. Europos socialinę chartiją (pataisytą), ir neratifikavo Papildomo protokolo. Dr. D. Jočienės nuomone, Lietuvai būtina pripažinti Europos socialinių teisių komiteto veiklą ir leisti nustatytiems subjektams pateikti kolektyvines peticijas prieš valstybę, tokiu būdu

²⁷¹ Jočienė D. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija: jos įgyvendinimo mechanizmo tobulinimo perspektyvos // Teisės problemos, Nr. 1, 1998, 65 p.

²⁷² Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? European Journal of International Law, volume 15, Nr. 3, June 2004, 447 p.

²⁷³ Harris David. The Collective Complaints Procedure. The Social Charter of the 21st Century. Council of Europe Publishing, 1997, 127-128 p.

²⁷⁴ Cullan Holly. The Collective Complaints Mechanism of the European Social Charter//25 E.L.Rev. Sweet & Maxwell and Contributors, 2000, HR30.

²⁷⁵ Žr. 272. 454 p.

Lietuva geriau garantuotų Chartijos nuostatų veiksmingą taikymą ir tuo pačiu tai leistų užtikrinti efektyvesnę socialinių teisių apsaugą Lietuvoje²⁷⁶. Tai galėtų būti viena iš svarbiausių užduočių Lietuvai, siekiant kuo efektyviau ir veiksmingiau užtikrinti socialinių teisių apsaugą šalyje.

²⁷⁶ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005, 36 p.

Išvados

1. Europos Taryba yra pirmoji tarptautinė regioninė organizacija, kurios rėmuose pirmą kartą tarptautinės teisės istorijoje buvo įtvirtinta individualios peticijos teisė. Tai gali būti laikoma tiesiog šios organizacijos veiklos principiniu aspektu, nes būtent žmogaus teisių apsauga yra pagrindinė Europos Tarybos veiklos sritis. ET užtikrina efektyviausią regioninę žmogaus teisių apsaugą. Teisė pateikti individualią peticiją yra įtvirtinta 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 34 straipsnyje, kuris numato, kad „kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinių organizacijų ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš [valstybių dalyvių] padaryto Konvencijoje ar jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualią peticiją“. Reikalavimus individualioms peticijoms dėl jų priimtumo numato Konvencijos 35 straipsnis.
2. Jungtinių Tautų rėmuose veikiančių JT Žmogaus teisių komiteto, JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto ir JT Komiteto prieš kankinimus teisė nagrinėti individualias peticijas yra neprivaloma valstybėms, atitinkamos konvencijos dalyvėms. Toks individualios peticijos teisės įtvirtinimas tarptautinėse sutartyse nėra itin efektyvus – tik 1966 m. Pakto pirmąjį fakultatyvų protokolą dėl peticijos teisės ratifikavo kiek daugiau negu pusė valstybių - Pakto dalyvių, o JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto ir JT Komiteto prieš kankinimus teisė nagrinėti individualias peticijas pripažino mažiau negu pusė valstybių, kurios yra tarptautinių konvencijų, pagal kurias minėti komitetai įsteigti, dalyvės.
3. Reikalavimai individualioms peticijoms įtvirtinti tarptautinėse konvencijose, kurių pagrindu įsteigti tarptautiniai individualias peticijas nagrinėjantys organai, arba konvencijos papildomame protokole (JT Žmogaus teisių komiteto atveju). JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto ir JT Komiteto prieš kankinimus atveju reikalavimus peticijoms tikslina bei konkretina komitetų darbo reglamentai. Peržiūrėjus reikalavimus individualioms peticijoms, kuriuos įtvirtina aukščiau minėti dokumentai, galima pastebėti, kad dauguma reikalavimų taikomi visuose mano pasirinktuose pagrindiniuose tarptautiniuose organuose:
 - 1) Visi mano aptarti tarptautiniai organai nagrinėja individualias peticijas tik tuo atveju, jeigu peticija paduota prieš valstybę, kuri ratifikavo atitinkamą konvenciją ir/arba konvencijos papildomą protokolą, ir/arba pateikė deklaracijas dėl individualių peticijų pagal konkrečių konvencijų atitinkamus straipsnius (*ratione personae* aspektas).
 - 2) Visi mano aptarti tarptautiniai organai nagrinėja tik tas skundžiamas situacijas, kurios įvyko jau po to, kai valstybė, prieš kurią pateikta peticija, pripažino individualios peticijos teisę, įtvirtintą konvencijoje ar jos papildomame protokole, pagal kurią buvo įsteigtas konkretus tarptautinis organas (*ratione temporis* aspektas). Tam tikrais atvejais

tarptautiniai organai gali nagrinėti ir tas situacijos, kurios prasidėjo prieš valstybėje dalyvėje įsigalint konkrečiai konvencijai ar jos protokolui, numatančiam individualios peticijos teisę, jeigu toks pažeidimas ir toliau tęsiasi po tarptautinio dokumento atitinkamos valstybės atžvilgiu įsigaliojimo.

3) Nė vienas mano aptartas tarptautinis organas nenagrinėja anoniminių ar žodinių skundų.

4) Individualioms peticijoms taikomas *ratione materiae* reikalavimas – peticijas galima pateikti tik dėl konkrečioje tarptautinėje konvencijoje ar jos papildomuose protokoluose įtvirtintų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių tariamų pažeidimų.

5) Individualių peticijų vienas esminių bruožų yra tas, kad jas pateikti gali tik asmeniškai nuo tariamo pažeidimo nukentėję asmenys (vadinamasis „aukos“ aspektas). Pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 34 straipsnį, peticijas taip pat turi teisę pateikti asmenų grupės bei nevyriausybinės organizacijos.

6) Kitas be galo svarbus individualių peticijų priimtumo kriterijus, taikomas individualioms peticijoms, yra vidaus gynybos priemonių išsėmimas – pareiškėjai turi išsemti visas efektyvias ir veiksmingas vidaus teisėje taikomas teises gynybos priemones, t.y., pereiti visą bylos nagrinėjimo procesą valstybės viduje ir tik gavę galutinį atitinkamų (dažniausiai teisminių) organų sprendimą gali kreiptis į tarptautinius organus su peticija prieš valstybę. Šiuo atveju laikomasi principo, kad asmuo visų pirma turi mėginti apginti savo pažeistas teises vidaus teisėje ir gauti atitinkamą kompensaciją, o jei jam tai nepavyksta – tik tada kreiptis į tarptautinius organus. Išimtis gali būti pritaikyta tik tuo atveju, jei valstybės viduje tokios vidaus gynybos priemonės užtruktų nepagrįstai ilgai arba yra akivaizdu, kad jos neefektyvios arba nepasiekiamos.

7) Mano aptarti tarptautiniai organai atmes kiekvieną peticiją, kurioje yra piktnaudžiaujama individualios peticijos teise – pareiškėjai pateikia žinomai melagingus faktus ar pakartotinai prašant nepateikia papildomos informacijos.

8) JT komitetai ir ET Europos Žmogaus Teisių Teismas iš esmės nagrinėja tik pagrįstas peticijas – pareiškėjas turi pateikti *prima facie* bylos medžiagą bei konkrečius įrodymus, medicininius dokumentus, nacionalinių teismų sprendimus ir pan., kurie pagrįstų jo teiginius. Priešingu atveju Teismas ar Komitetas gali konstatuoti, kad pateikta peticija yra aiškiai nepagrįsta (angl. *manifestly ill-founded*).

9) Mano aptarti tarptautiniai organai taip pat atmeta peticijas, kurios yra nesuderinamos su tarptautinių konvencijų (ar jų protokolų) nuostatomis. Tai visų pirma *ratione materiae* principas, kuris reiškia, kad tarptautiniai organai atmes kiekvieną peticiją, jei bus skundžiamasi dėl žmogaus teisių ar pagrindinių laisvių, kurios neįtvirtintos šiose

tarptautinėse sutartyse. Šis kriterijus tarsi apjungia anksčiau pateiktus – peticija bus atmetama taip pat, kai ji neatitiks *ratione personae*, *ratione temporis*, *ratione loci* principų; taip pat, kai asmuo nebus tiesioginė tariamo pažeidimo auka.

4. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje aiškiai išvystė *ratione loci* principą – valstybė atsako tik už tuos pažeidimus, kurie buvo įvykdyti jos teritorijoje ar sutinkamai su jos jurisdikcija, kurioje valstybė veikė kaip suverenas, vykdydama savo viešąsias galias. Tam tikrais atvejais jurisdikcija gali praplėsti Europos žmogaus teisių konvencijos taikymą ir galiojimą atitinkamos kitos valstybės teritorijos atžvilgiu (pvz., tarpvalstybinė Šiaurės Kipro peticija prieš Turkiją ir kt.) .

5. Išnagrinėjus reikalavimus individualioms peticijoms, galima pastebėti tris pagrindinius skirtumus:

1) Į visus aptartus tarptautinius organus gali kreiptis fiziniai asmenys ar jų grupės. Tik Europos Žmogaus Teisių Teismas priima peticijas iš nevyriausybinų organizacijų.

2) Europos Žmogaus Teisių Teismas ir JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas priima peticijas tik tuomet, kai jas pareiškėjai paduoda per 6 mėnesius nuo galutinio sprendimo priėmimo valstybės viduje (*ratione temporis* aspektas). Kiti du komitetai nenumato jokio laiko reikalavimo – peticijos turi būti paduotos per protingą laiko tarpą nuo galutinio sprendimo priėmimo valstybės viduje, kad dar būtų įmanoma išsiaiškinti, ar buvo padarytas pažeidimas.

3) Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetas yra vienintelis iš nagrinėtų tarptautinių organų, neatmetantis individualios peticijos todėl, kad ji jau buvo išnagrinėta ar yra nagrinėjama kitoje tarptautinėje skundų nagrinėjimo institucijoje. Paprastai peticija neatmetama, jeigu ji buvo atmesta kaip nepriimtina kitos tarptautinės institucijos, tačiau nenagrinėta iš esmės.

Aukščiau aptartus reikalavimus peticijoms galima įvardinti kaip pagrindinius kriterijus, numatomus individualioms peticijoms ne tik JT ar ET rėmuose. Tokią išvadą nesunku padaryti atsižvelgiant į JT ir ET vaidmenį ir įtaka pasaulyje ir Europoje.

6. Europos Tarybos rėmuose 1995 metais priimtas Europos socialinės chartijos papildomas protokolai dėl kolektyvinių skundų sistemos, kuriuo buvo siekta sustiprinti Europos socialinės chartijos nuostatų įgyvendinimo mechanizmo efektyvumą, bei sukurti operatyvią skundų nagrinėjimo sistemą. Minėtu papildomu protokolu sukurta kolektyvinių skundų nagrinėjimo sistema yra be galo svarbi ekonominių ir socialinių teisių apsaugos požiūriu. Kol kas tai nėra itin efektyvi sistema, nes minėto Protokolo dalyvėmis yra vos trečdalis 1961 m. Europos socialinės chartijos ir 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisytos) valstybių.

7. Palyginus reikalavimus, keliamus individualioms peticijoms, su reikalavimais, keliamais kolektyviniams skundams, galima išskirti vienos ar kitos sistemos pranašumus bei trūkumus. Kolektyviniams skundams reikalavimus numato 1995 m. Europos socialinės chartijos papildomas protokolais dėl kolektyvinių skundų sistemos ir jo aiškinamasis raštas. Įtvirtinti reikalavimai iš esmės sutampa su Išvadų 3 dalies 1-4 punktuose aptartais reikalavimais.

1) Ryškus skirtumas nuo individualių peticijų sistemos yra kolektyvinių skundų pareiškėjai – siekiant į šią sistemą įtraukti kuo daugiau nevyriausybinių organizacijų, kolektyvinius skundus pateikti gali tik organizacijos (profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos ir nevyriausybinių organizacijos).

2) ET Europos socialinių teisių komitetui galima pateikti skundus tik dėl bendros praktikos valstybėje dalyvėje ar valstybės dalyvės vidaus teisės aktų neatitikimo 1961 m. Europos socialinės chartijos ar 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisytos) nuostatoms. Būtent tai lemia, kad kolektyvinių skundų sistema skundams nenumato nei „aukos“ reikalavimo, nei reikalavimo, jog pareiškėjas išnaudotų vidaus gynybos priemones.

3) Dėl specifinės sistemos ir pačių skundų ypatumų negali būti taikomas ir laiko reikalavimas.

8. Darbe pateikta individualių peticijų sistemos ir kolektyvinių skundų sistemos analizė tik pabrėžia, kad pastaroji skirta valstybėms dalyvėms kuo efektyviau vykdyti priimtus įsipareigojimus ir kad šią sistemą būtų galima apibūdinti kaip rezultato įsipareigojimą (įsipareigojimai į ateitį). Individualūs tiesiogiai nukentėję asmenys negali sulaukti jokių asmeninių priemonių, kurios kompensuotų patirtus teisių pažeidimus. Tuo tarpu individualių peticijų sistema siekiama įgyvendinti teisingumą kiekvieno individualaus pažeidimo atveju, teisingai atlyginti asmeniui už jo patirtus žmogaus teisių pažeidimus. Tai galima aiškiai laikyti kaip vieną iš priežasčių, dėl kurios individualios peticijos teisė yra populiarsnė.

9. JT komitetai yra nenuolatinės tarptautinės neteisminės institucijos, įsteigtos tarptautinių sutarčių pagrindu. Jos negali priimti privalomos galios sprendimų – jos tik pateikia nuomonę, išvadas dėl žmogaus teisių, numatytų atitinkamose tarptautinėse sutartyse, pažeidimo. Komitetai patys nagrinėja individualias peticijas, priimdami sprendimus dėl jų priimtumo ir esmės, o JT Komitetas prieš kankinimus paprastai šiuos klausimus nagrinėja kartu. JT komitetuose taikoma peticijų nagrinėjimo sistema iš esmės sutampa. Valstybės dalyvės turi pateikti atsakymus, kaip jos atsižvelgė į Komitetų nuomones ir kokių jos ėmėsi priemonių, kad panašūs pažeidimai nesikartotų ateityje. Komitetams tenka pasitikėti valstybių dalyvių gera valia, viešumu ir tarptautinio spaudimo priemonėmis. Tačiau pagal tarptautinėje sutarčių teisėje taikomą *pacta sunt servanda* principą (1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 26 str.), valstybės, būdamos atitinkamos

tarptautinės sutarties dalyvėmis, privalo gerbti ir vykdyti Komitetų priimtus sprendimus jų atžvilgiu. Visi Komitetai yra paskyrę specialiuosius pranešėjus, kurie turi išsiaiškinti, kokių priemonių valstybės dalyvės ėmėsi įgyvendindamos komitetų išvadas.

10. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nuolatinė institucija (nuo 1998 m., įsigaliojus Konvencijos 11 Protokolui, kuris reformavo Teismą ir panaikino buvusią Europos Žmogaus Teisių Teismą), priimanti ginčo šalims privalomus sprendimus (Konvencijos 46 str.). Nors Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai valstybėms ginčo šalims yra privalomi, sprendimų vykdymas tam tikrais atvejais gali užtrukti ir kelerius metus. Tačiau ET Ministrų Komitetas, kuris prižiūri Teismo priimtų sprendimų vykdymą, gali imtis atitinkamų teisinių bei politinių priemonių priversti valstybes įvykdyti Teismo sprendimus (pvz., atitinkamos valstybės svarstymas ET Ministrų Komiteto posėdžiuose, vidinių rezoliucijų (angl. *interim resolutions*) priėmimas ir pan.). Nepaisant to, Europos Žmogaus Teisių Teismas yra laikomas tarptautiniu teisminiu organu, kuris vis tik šiuo metu efektyviausiai užtikrina šios teisės realizavimą ir yra sukaupęs neįkainojamą patirtį individualios peticijos teisės įgyvendinimo srityje. Būtent Teismas yra laikomas vienu iš pagrindinių individualios peticijos teisės praktinio įgyvendinimo garantų. Jo sprendimų įgyvendinimą, kaip minėta, prižiūri ET Ministrų Komitetas, kuris gali taikyti politinio spaudimo priemones ar net (išimtinais atvejais) sustabdyti valstybės dalyvės narystę ET.

11. Lietuvoje 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas įsigaliojo 1992 m. vasario 20 d., 1984 m. Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą už jį įsigaliojo 1996 m. kovo 2 d., o 1965 m. Konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo įsigaliojo 1998 m. gruodžio 9 d. Lietuvos atžvilgiu 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. Iki šiol individualias peticijas iš Lietuvos turi teisę nagrinėti tik ET Europos Žmogaus Teisių Teismas ir JT Žmogaus teisių komitetas. Siekiant kuo efektyviau vykdyti priimtus tarptautinius įsipareigojimus ir suteikti fiziniams asmenims galimybę apginti savo teises, Lietuvai derėtų pripažinti JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo ir JT Komiteto prieš kankinimus teisę nagrinėti individualias peticijas. Europos socialinė chartija Lietuvoje įsigaliojo 2001 m. rugpjūčio 1 d., tačiau Lietuva nepripažino kolektyvinių skundų sistemos, įkurtos pagal 1995 m. Europos socialinės chartijos papildomą protokolą dėl kolektyvinių skundų sistemos. Siekiant kuo efektyviau įgyvendinti socialinių teisių apsaugą Lietuvoje, reikėtų pripažinti ir kolektyvinių skundų sistemą.

12. Itin didelis gaunamų peticijų skaičius ir šio skaičiaus nuolatinis augimas (šiuo metu yra apie 89,900 peticijų, laukiančių pirminio nagrinėjimo Teisme), Teismo nepajėgumas susitvarkyti su itin išaugusiais peticijų krūviais paskatino parengti 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencijos 14 papildomą protokolą, kuris turėtų įvesti šias pagrindines naujoves: įvedamas naujas peticijų priimtumo kriterijus – žymi žala (angl. *significant disadvantage*); ET Ministrų komiteto teisė

prižiūrėti, kaip vykdomi Teismo sprendimai, ir teisė iškelti bylas prieš valstybes, nevykdančias Teismo sprendimų; peticijų nagrinėjimo procedūros pakeitimai, įvedant vieno teisėjo (angl. *single judge*) sudėtį ir pan.

Literatūros sąrašas

1. Norminiai teisės aktai

- 1.1. 1945 m. JT Chartija - Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557.
- 1.2. 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyvus protokolą - Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3289.
- 1.3. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas - Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
- 1.4. 1996 m. Europos socialinė chartija (pataisyta) - Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704.
- 1.5. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija - Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.
- 1.6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 7, iš dalies pakeistas protokolu Nr. 11; Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 4, užtikrinantis tam tikras teises ir laisves, ne tik tas, kurios jau įtvirtintos konvencijoje ir jos protokole Nr. 1, iš dalies pakeistas protokolu Nr. 11, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 1, iš dalies pakeistas protokolu Nr. 11 – Valstybės Žinios, 2000, Nr. 96-3016.
- 1.7. 1965 metų Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo - Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2957.
- 1.8. 1995 m. balandžio 27 d. Įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo - Valstybės žinios, 1995, Nr. 37-913.
- 1.9. Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-1136 dėl prisijungimo prie 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto - Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės Žinios, 1991, Nr. 9-244.

2. Specialioji literatūra

- 2.1. Jočienė D. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija: jos įgyvendinimo mechanizmo tobulinimo perspektyvos // Teisės problemos, Nr. 1, 1998.
- 2.2. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. 2 leid. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- 2.3. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. 2-as leid. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005.
- 2.4. Kalinauskas G. Peticijos teisės turinys ir forma // Jurisprudencija, 2004, t. 57 (49).

- 2.5. Mickevičius H. Žmogaus teisių komitetas kaip individualių skundų nagrinėjimo institucija//Justitia Nr. 4, 1998.
- 2.6. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998.
- 2.7. V. Vadapalas. Tarptautinė teisė. 2-as leidimas, Vilnius: Eugrimas, 2006.
- 2.8. Vadapalas V. Tarptautinė teisė, pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Vilnius: Eugrimas, 2003.
- 2.9. Vygantė Milašiūtė. Įdomesni Europos žmogaus teisių teismo sprendimai (2004 01 01 – 2004 05 31) // Teisės problemos, 2004/1 (43).
- 2.10. Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001.
- 2.11. Europos socialinė chartija/Vadovas. Lietuvos žmogaus teisių centras: ET informacinis biuras, 2002.
- 2.12. Burgental Thomas. International Human Rights in a Nutshell. St, Paull, Minn, West Publishing Co.
- 2.13. Churchill Robin R. and Khaliq Urfan. The Collective Complaints System of the European Social Charter: An Effective Mechanism for Ensuring Compliance with Economic and Social Rights? European Journal of International Law, volume 15, Nr. 3, June 2004.
- 2.14. Danielius Hans. Protection Against Torture in Europe and the World. In: The European System for Protection of Human Rights edited by R. St. J. Macdonald, F. Matscher and H. Petzold. Martinus Nijhoff Publishers, 1993.
- 2.15. P. Van Dijk, G. J. H. Van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Klummer Law and Taxation Publishers, 1990.
- 2.16. European Court of Human Rights. Survey of activities, 2006. Registry of the European Court of Human Rights, Strasbourg, 2007.
- 2.17. Harris David. The Collective Complaints Procedure. The Social Charter of the 21st Century. Council of Europe Publishing, 1997.
- 2.18. Henry J. Steiner. Individual Claims in a Massive Violations: What Role for the Human Rights Committee? In: The Future of United Nations Human Rights Treaty Monitoring by Philip Alston. James Crowford Cambridge University Press, 2003.
- 2.19. Jočienė D. Judge of the European Court of Human Rights. The Speech delivered in the Conference organized by the Finnif representation and the European Social Charter secretariat in honor of Judge Penelloppaa and Mr Mikkota (outgoing members of the European Court of Human Rights and the Committee of Social Rights). Council of Europe, December 2006.

- 2.20. Lerner Natan. *Group Rights and Discrimination in International Law*. Martinus Nijhoff Publishers, 1991.
- 2.21. Merrills J. G. *The Development of International Law by the European Court of Human Rights*. Manchester University Press, 1993.
- 2.22. Mowbray A.R. *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Oxford – Portland Oregon, 2004.
- 2.23. Robertson A. H., Merrills J. G. *Human Rights in the World, An Introduction to the Study of the International Protection of Human Rights*, 4th ed., Manchester University Press, 1996.
- 2.24. Rosas Allan, Scheinin Martin. *Implementation Mechanisms and Remedies*. In: *Economic, Social and Cultural Rights* by A. Eide et al. 2nd ed., Kluwer Law International, 2001.
- 2.25. Tomuschat Christian. *Human Rights, Between Idealism and Realism*. Academy of European Law European University Institute: Oxford University Press, 2003.
- 2.26. Vicki C. Jackson. *World of Habeas Corpus*. Cornell L. Rev. 91, 2006.

3. Tarptautinių institucijų sprendimai

3.1. JT Žmogaus teisių komiteto išvados:

- 3.1.1. *Howard v. Canada*, No. 879/1998, Views adopted on 26 July 2005, Eighty-fourth session (11 - 29 July 2005).
- 3.1.2. *Martinez v. Spain*, No. 1097/2002, Views adopted on 21 July 2005, Eighty-fourth session (11 - 29 July 2005).
- 3.1.3. *Álvarez Fernández v. Spain*, No. 860/1998, Views adopted on 31 March 2005, Eighty-third session (14 March – 1 April 2005).
- 3.1.4. *Czernin v. The Czech Republic*, No. 823/1998, Views adopted on 29 March 2005, Eighty-third session (14 March – 1 April 2005).
- 3.1.5. *Zhurin v. The Russian Federation*, No. 851/1999, Views adopted on 2 November 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).
- 3.1.6. *Minogue v. Australia*, No. 954/2000, Views adopted on 2 November 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).
- 3.1.7. *Jazairi v. Canada*, No. 958/2000, Views adopted on 26 October 2004, Eighty-second session (18 October - 5 November 2004).
- 3.1.8. *Gelažauskas v. Lithuania*, Nr. 836/1998, Views adopted on 17 March 2003, Seventy-seventh session (17 March - 4 April 2003).

3.2. *JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto išvados:*

- 3.2.1. *Dragan Durmic v. Serbia and Montenegro*, Nr. 29/2003, Views adopted on 6 March 2006 (20 February - 10 March 2006).
- 3.2.2. *Mohammed Hassan Gelle v. Denmark*, Nr. 34/2004, Views adopted on 6 March 2006, Sixty-eighth session (20 February-10 March 2006).
- 3.2.3. *The Jewish community of Oslo et al. v. Norway*, Nr. 30/2003, Views adopted on 15 August 2005, Sixty-seventh session (2-19 August 2005).
- 3.2.4. *The Documentation and Advisory Centre on Racial Discrimination v. Denmark*, Nr. 28/2003, Views adopted during Sixty-third session (4-22 August 2004).
- 3.2.5. *K.R.C. v. Danmark*, No. 23/2002, Views adopted on 13 August 2002, Sixty-first session (5-23 August 2003).
- 3.2.6. *Nikolas Regerat et al. v. France*, Nr. 24/2002, Views adopted during Sixty-second session (3-21 March 2003).

3.3. *JT Komiteto prieš kankinimus išvados:*

- 3.3.1. *A.K. v. Switzerland*, No. 248/2004, 8 May 2006, Thirty-sixth session (1-19 May 2006).
- 3.3.2. *A.A. v. Azerbaijan*, No. 247/2004, Views adopted on 25 November 2005, Thirty-fifth session (7-25 November 2005).
- 3.3.3. *A.A. v. Azerbaijan*, No. 247/2004, Views adopted on 25 November 2005, Thirty-fifth session (7-25 November 2005).
- 3.3.4. *Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza v. Sweden*, No. 233/2003, Views adopted on 20 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.5. *Ahmed Hussein Mustafa Kamil Agiza v. Sweden*, No. 233/2003, 20 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.6. *Kepa Urra Guridi v. Spain*, No. 212/2002, Views adopted on 17 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.7. *T.A. v. Sweden*, No. 226/2003, Views adopted on 6 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.8. *M.M.K. v. Sweden*, No. 221/2002, Views adopted on 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.9. *Jovica Dimitrov v. Serbia and Montenegro*, No. 171/2000, 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).

- 3.3.10. *Z.E. v. Switzerland*, No. 222/2002, Views adopted on 3 May 2005, Thirty-fourth session (2-21 May 2005).
- 3.3.11. *H.A.S.V. and F.O.C. v. Canada*, No. 163/2000, Views adopted on 24 November 2004, Thirty-third session (8-26 November 2004).
- 3.3.12. *Dragan Dimitrijevic v. Serbia and Montenegro*, No. 207/2002, Views adopted on 24 November 2004, Thirty-third session (8-26 November 2004).

3.4. *ET Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:*

- 3.4.1. *Zivulinskas v. Lithuania*, No. 34096/02, Decision on 12 December 2006.
- 3.4.2. *Sisojeva and others v. Latvia*, No. 60654/00, Grand Chamber Judgment of 11 October 2006.
- 3.4.3. *L. v. Lietuva*, No. 27527/03, Decision of 6 July 2006.
- 3.4.4. *Saddam Hussein v. Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Turkey, Ukraine and the United Kingdom*, No. 23276/04, Decision of 14 March 2006.
- 3.4.5. *Valiulis v. Lithuania*, No. 5766/04, Decision of 13 September 2005.
- 3.4.6. *Jurgauskas v. Lithuania*, No. 17535/03, Decision of 28 April 2005;
- 3.4.7. *Maltzan (Freiherr Von) and others v. Germany*, Nr. 71916/01, 71917/01, 10260/02, Grand Chamber Decision on 2 March 2005.
- 3.4.8. *Visockas and others v. Lithuania*, Nr. 70646/01, Decision on 24 November 2004.
- 3.4.9. *Kalinauskienė v. Lithuania*, No. 28055/03, Decision of 23 November 2004.
- 3.4.10. *Issa and others v. Turkey*, No. 31821/96, Judgment of 16 November 2004.
- 3.4.11. *Armališ v. Lithuania*, No. 17260/03, Decision of 27 October 2004;
- 3.4.12. *Rainys and Gasparavicius v. Lithuania*, No. 70665/01, 74345/01, Decision of 22 January 2004.
- 3.4.13. *Jasiūnienė v. Lithuania*, No. 41510/98, Judgment of 6 March 2003.
- 3.4.14. *Zehnalova and Zehnal v. Czech Republic*, No. 3281/97, Decision of 14 May 2002.
- 3.4.15. *Nitecki v. Poland*, 65653/01, Decision of 21 March 2002.
- 3.4.16. *Bankovic and others v. Belgium and 16 Other Contracting States*, No. 52207/99, Decision of 12 December 2001.
- 3.4.17. *Jėčius v. Lithuania*, No. 34578/97, Judgment of 21 July 2000.
- 3.4.18. *Baskauskaitė v. Lithuania*, Nr. 41090/98, Decision of 21 October 1998.
- 3.4.19. *Jasinskij and others v. Lithuania*, No. 38985/97, Decision of 9 September 1998.
- 3.4.20. *Loizidou v. Turkey*, No. 15318/89, Grand Chamber Judgment of 28 July 1998.

- 3.4.21. *Soering v. The United Kingdom*, No. 14038/88, Judgment of 7 July 1989.
- 3.4.22. *Sindropoulos and others v. Greece*, No. 57/1997/841/1047, Judgment of 10 July 1998.
- 3.4.23. *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, No. 19392/92, Judgment of 30 January 1998.

3.5. *ET Europos socialinių teisių komiteto sprendimai:*

- 3.5.1. *Frente Comum de Sindicatos da Administração Pública v. Portugal*, No. 36/2006, Decision of 5 December 2006.
- 3.5.2. *World Organisation against Torture (OMCT) v. Greece*, No. 17/2003, Resolution ResChS(2005)12 on 8 June 2005.
- 3.5.3. *World Organisation against Torture (OMCT) v. Ireland*, No. 18/2003, Resolution ResChS(2005)9 on 8 June 2005.
- 3.5.4. *World Organisation against Torture (OMCT) v. Belgium*, No. 21/2003, Resolution ResChS(2005)10 on 8 June 2005.
- 3.5.5. *World Organisation against Torture (OMCT) v. Italy*, No. 19/2003, Resolution ResChS(2005)1 on 20 April 2005.
- 3.5.6. *World Organisation against Torture (OMCT) v. Portugal*, No. 20/2003, Resolution ResChS(2005)2 on 20 April 2005.
- 3.5.7. *Syndicat national des dermato- vénérologues v. France*, No. 28/2004, Decision of 13 June 2005.
- 3.5.8. *Confédération Française de l'Encadrement (CGC) v. France*, No. 16/2003, Resolution ResChS(2005)7 on 4 May 2005.
- 3.5.9. *European Federation of Employees in Public Services v. Greece*, No. 3/1999, Decision of 13 October 1999.

4. Internetinės nuorodos [žiūrėta 2007-04-03]

- 4.1. Ratifications and Reservations, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/4.htm>
Ratifications and Reservations, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/5.htm>
- 4.2. Rules of Procedure of The Human Rights Committee: 22/09/2005. CCPR/C/3/Rev.8. (Basic Reference Document)
[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.3.Rev.8.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.3.Rev.8.En?Opendocument)

- 4.3. Statistical survey of individual complaints dealt with by the Human Rights Committee, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/hrc/stat2.htm>
<http://www.unhchr.ch/html/menu2/8/stat2.htm>
- 4.4. Civil and Political Rights: Human Rights Committee, Fact Sheet No. 15 (Rev.1)
<http://www.ohchr.org/english/about/publications/docs/fs15.pdf>
- 4.5. Treaty body database, OHCHR
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf>
- 4.6. Rules of Procedure of The Committee Against Racial Discrimination: 01/01/89. CERD/C/35/Rev.3. (Basic Reference Document).
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/cb35dcd69a1b52a3802564ed0054a104?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/cb35dcd69a1b52a3802564ed0054a104?Opendocument)
- 4.7. About early-warning measures and urgent procedures, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/early-warning.htm>
- 4.8. Statistical survey of individual complaints considered by the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/stat4.htm>
- 4.9. Documents on Jurisprudence, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, OHCHR
<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/FramePage/TypeJurisprudence?OpenDocument&Start=1&Count=15&Expand=2>
- 4.10. After the Committee's decision – some further remarks, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm#cerd>
- 4.11. Committee on the Elimination of Racial Discrimination - Follow-up Procedure, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/newruleprocedure-august05.pdf>
- 4.12. General recommendations XIV on article 1, paragraph 1, of the Convention. Forty-second session, 1993, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, OHCHR
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/d7bd5d2bf71258aac12563ee004b639e?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/d7bd5d2bf71258aac12563ee004b639e?Opendocument)
- 4.13. Additional pointers on the admissibility of your case, OHCHR
<http://www.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm#cerd>
- 4.14. General Comment No. 18: Non-discrimination: 10/11/89. CCPR General Comment No. 18, Human Rights Committee, OHCHR
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/3888b0541f8501c9c12563ed004b8d0e?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/3888b0541f8501c9c12563ed004b8d0e?Opendocument)

4.15. Ratifications and reservations, OHCHR

<http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/2.htm#reservations>

4.16. Committee against Torture, Rules of Procedure: 09/08/2002. CAT/C/3/Rev.4 (Basic Reference Document), OHCHR

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CAT.C.3.Rev.4.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CAT.C.3.Rev.4.En?OpenDocument)

4.17. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984, OHCHR

<http://www.ohchr.org/english/law/cat.htm>

4.18. General Comment No. 01: Implementation of article 3 of the Convention in the context of article 22: 21/11/97, OHCHR

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/13719f169a8a4ff78025672b0050eba1?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/13719f169a8a4ff78025672b0050eba1?Opendocument)

4.19. Statistical survey of individual complaints dealt with by the Committee against Torture, OHCHR

<http://www.ohchr.org/english/bodies/cat/stat3.htm>

4.20. Committee against Torture, Jurisprudence, OHCHR

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/FramePage/TypeJurisprudence?OpenDocument&Start=1&Count=15&Expand=1>

4.21. International Human Rights Instruments, United Nations, May 12 2004, OHCHR

[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/\\$FILE/G0441302.doc](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/ca12c3a4ea8d6c53c1256d500056e56f/$FILE/G0441302.doc)

4.22. Ratifications and reservations, OHCHR

<http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/9.htm#reservations>

4.23. Rules of Court, July 2006. Registry of the Court, Strasbourg, COE

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D1EB31A8-4194-436E-987E-65AC8864BE4F/0/RulesOfCourt.pdf>

4.24. Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Amending the Control System of Convention, Council of Europe Treaty Series No. 194, COE

<http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/Basic+Texts/Protocol+No.+14/>

4.25. Jočienė D. Europos žmogaus teisių teismo nauja reforma: būtinybė, idėjos bei perspektyvos.

http://www.tm.lt/default.aspx?item=stras_publ

4.26. Treaty open for signature by the member States of the Council of Europe, COE
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=8&DF=4/2/2007&CL=ENG>

4.27. Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, 1995. CETS No. 158, COE

http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/1_General_Presentation/treaties.asp#TopOfPage

4.28. European Committee of Social Rights, Rules (adopted during the 201st session on 29 March 2004 and revised during the 207th session on 12 May 2005), COE

http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/2_ecsr_european_committee_of_social_rights/Rules_%202004.pdf

4.29. List of complaints and advancement of the procedure, COE

http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/4_collective_complaints/List_of_collective_complaints/default.asp#TopOfPage

4.30. Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, Explanatory Report, COE

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=158&CM=7&DF=26/10/2005&CL=ENG>

Santrauka

Individualios peticijos teisės įgyvendinimas tarptautinėje teisėje Implementation of the Right to Individual Petition in International Law

Šiame magistriniame darbe analizuojama, kaip individualios peticijos teisė įgyvendinama kreipiantis į pagrindinių ir efektyviausiai žmogaus teises ginančių tarptautinių organizacijų – Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos – tarptautinius individualias peticijas nagrinėjančius organus: JT Žmogaus teisių komitetą, įsteigtą pagal 1966 m. Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą ir individualias peticijas nagrinėjančią remiantis 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto fakultatyviu protokolu dėl peticijos teisės, JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetą, įsteigtą pagal 1965 m. Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, bei JT Komitetą prieš kankinimus, įsteigtą pagal 1984 m. Konvenciją prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį žmogaus orumą elgesį ir baudimą už jį ir Europos Žmogaus Teisių Teismą, įsteigtą pagal 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.

Europos Taryboje individualios peticijos teisė buvo įtvirtinta anksčiausiai. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra viena pagrindinių ir efektyviausiai žmogaus teises ginančių institucijų, tad jo praktikai skiriamas ypatingas dėmesys. Magistriniame darbe plačiai nagrinėjami reikalavimai, keliami individualioms peticijoms, remiantis aukščiau minėtomis tarptautinėmis sutartimis. Palyginus individualių peticijų priimtumo kriterijus, galima teigti, kad jie iš esmės sutampa, kreipiantis tiek į JT komitetus, tiek į ET Europos Žmogaus Teisių Teismą. Skirtumai išryškėjo taikant *ratione temporis* kriterijų (6 mėnesių terminas peticijai paduoti nuo galutinio sprendimo priėmimo valstybės viduje taikomas tik peticijoms, teikiamoms JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetui ir ET Europos Žmogaus Teisių Teismui), įvardinant galimus peticijų pareiškėjus (į aptartus JT komitetus gali kreiptis fiziniai asmenys ar jų grupės, o į ET Europos Žmogaus Teisių Teismą papildomai gali kreiptis ir nevyriausybinės organizacijos) ir taikant reikalavimą, kad tarptautiniam organui teikiama peticija negali būti tuo pačiu metu nagrinėjama kitame tarptautiniame organe ar jame jau būti išnagrinėta (toks reikalavimas nenumatomas tik kreipiantis į JT Rasinės diskriminacijos panaikinimo komitetą).

Siekiant kuo išsamiau aptarti individualių peticijų įgyvendinimo ypatumus, individualių peticijų sistema lyginama su ET rėmuose įkurta kolektyvinių skundų nagrinėjimo sistema. ET 1995 m. buvo priimtas Europos socialinės chartijos papildomas protokolai dėl kolektyvinių skundų sistemos. ET Europos socialinių teisių komitetui galima pateikti skundus tik dėl bendros praktikos valstybėje dalyvėje ar valstybės dalyvės vidaus teisės aktų neatitikimo 1961 m. Europos socialinės chartijos ar 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisytos) nuostatoms.

Būtent tai lemia, kad kolektyvinių skundų sistema skundams nenumato nei „aukos“ reikalavimo, nei reikalavimo, jog pareiškėjas išnaudotų vidaus gynybos priemones. Individualių peticijų ir kolektyvinių skundų sistemų analizė tik pabrėžia, kad individualių peticijų atveju teisingumas įgyvendinamas kiekvienoje byloje ir asmeniui teisingai atlyginama už patirtus teisių pažeidimus, o kolektyvinių skundų atveju individualios priemonės netaikomos.

Summary

Implementation of the Right to Individual Petition in International Law

Individualios peticijos teisės įgyvendinimas tarptautinėje teisėje

This work subscribes how right to individual petition is implemented in two main and most effective international organizations – United Nations and Council of Europe – and their international institutions which may consider individual petitions: the Human Rights Committee established according to 1966 International Covenant on Civil and Political Rights, the Committee on the Elimination of Racial Discrimination established according to 1965 Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the Committee Against Torture established according to 1984 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment and European Court of Human Rights established according to 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Right to individual petition was first acclaimed by Council of Europe in 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. European Court of Human Rights is one of the main and most effective institution considering individual petitions. Its case-law is really important and deserves much attention in this work too. Requirements for the individual petitions according to the above mentioned conventions are broadly explained in this work. It is possible to say that requirements for the individual petitions to UN treaty bodies and to the European Court of Human Rights are similar or almost the same, only a few differences can be named: *ratione temporis* requirement (individual petition to UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination and European Court of Human Rights can be submitted within the period of six months from the date on which the final decision was taken), possible claimant (to all UN treaty bodies individual petitions may be submitted by any person or group of individuals only the European Court of Human Rights also accepts petitions from non-governmental organizations) and requirement that the same individual petition is at the same time submitted to another procedure of international investigation or is already solved by it (only individual petitions to UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination do not have to fulfill this requirement).

The system of individual petitions is compared with the system of collective complaints established within the framework of the Council of Europe by 1995 Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints. It gives opportunity to name peculiarities of each system. Complaints to EC European Committee of Social Rights may bring up a question in general that general situation in a state-party does not comply in law or practice with European Social Charter of 1961 or the European Social Charter (revised) of 1996.

This leads to that “victim” and exhaustion of interim measures requirements cannot be applied to collective complaints though these requirements are to be considered one of the main applied to individual petitions. Analysis of these two systems only emphasize that system of individual petitions seeks to implement justice in each single case and afford just satisfaction to the injured party. In the case of collective complaints individual remedies are not applied.